

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
2019-YL-083

**TÜRKİYE’DE VERGİ MÜKELLEFLERİNİN EĞİTİM
DÜZEYİ İLE VERGİ BİLİNCİ İLİŞKİSİ: AYDIN İLİ ÖRNEĞİ**

HAZIRLAYAN
Perihan ÖĞDÜM

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Hakan ARSLANER

AYDIN-2019

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Maliye Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Perihan ÖĞDÜM tarafından hazırlanan “Türkiye’de Vergi Mükelleflerinin Eğitim Düzeyi İle Vergi Bilinci İlişkisi: Aydın İli Örneği” başlıklı tez, 27.06.2019 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

	Unvanı, Adı Soyadı	Kurumu	İmzası
Başkan			
Üye			
Üye			

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu yüksek lisans tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun .....Sayılı kararıyla ...../...../.....tarihinde onaylanmıştır.

A. Can BAKKALCI

Enstitü Müdürü

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

.... / .... / 2019

Perihan ÖĞDÜM

ÖZET

TÜRKİYE’DE VERGİ MÜKELLEFLERİNİN EĞİTİM DÜZEYİ İLE VERGİ BİLİNCİ İLİŞKİSİ: AYDIN İLİ ÖRNEĞİ

Perihan ÖGDÜM

Yüksek Lisans Tezi, Maliye Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hakan ARSLANER

2019, XIII, 97 sayfa

Geçmişten günümüze vergi gelirleri devletler için en önemli gelir kaynağı olmuştur. Bu gelir kaynağının olması gerektiği gibi etkin bir şekilde tahsilâtının yapılabilmesinin birinci şartının, vergi mükelleflerinin, öncelikle kamusal hizmetlerin sunulabilmesi için vergi gelirlerine ihtiyaç olduğunun bilincinde olması gerektiğini söyleyebiliriz. Bu bilinç, vergi ödevlerinin tam ve zamanında yerine getirilmesini sağlayacaktır. Vergi yükümlülerinin vergi uygulamaları karşısındaki tutum ve davranışları, devletlerin vergiden elde ettikleri gelirleri etkilemektedir. Bu bağlamda, mükelleflerde vergi bilinci olgusunun yerleşmesi oldukça önemlidir. Vergi bilinci, bireysel nitelikte olabildiği gibi toplumsal nitelikte de karşılığı olan bir kavramdır. Bu bilincin hem bireysel hem de toplumsal düzlemde yerleşebilmesini etkileyen önemli faktörler bulunmaktadır. Kişisel ve toplumsal eğitim düzeyi bu faktörlerden biri, belki de en önemlisidir. Bireyin aldığı eğitim seviyesi ve kalitesi, kişisel vergi bilincinin oluşmasını etkileyecek, bu bireysel yaklaşım toplumsal bir kimliğe de kavuşacaktır. Vergi bilincinin toplumda gerektiği gibi yerleşmemesi hâlinde ise, mükelleflerin vergiye bakış açıları olumsuz bir seyir alacaktır. Bu da toplumun vergiye karşı ciddi bir reaksiyon göstermesine sebebiyet verecektir.

Çalışmamızda, eğitim düzeyi ile birçok parametre (vergi türü, gelir seviyesi, meslek, vergiye bakış açısı v.b.) karşılaştırılmış ve dolayısı ile eğitim düzeyi ile vergi bilinci arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Çalışmada Aydın İli genelinde 409 vergi mükellefi ile anket çalışması yapılmış, sonuçlar istatistiksel olarak değerlendirilmiştir. Mükelleflerin eğitim seviyeleri ile vergi bilinci düzeyleri arasında bir ilişki bulunup bulunmadığı, eğitim seviyesinin vergi bilincinin yerleşmesinde etkin bir faktör olup olmadığı sorularına, verilen cevaplar eğitim düzeyine göre anlamlı farklar bulunmuştur. Çalışma sonucunda eğitim düzeyi ile vergi bilinci ortalaması ($p=0,049$), algısı ortalaması ($p=0,003$) ve okuryazarlığı ortalaması ($p=0,014$) arasında anlamlı farklar saptanmıştır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Vergi Bilinci, Vergi Algısı, Vergi Bilincine Etki Eden Faktörler, Eğitim Seviyesi

ABSTRACT
RELATIONSHIP BETWEEN EDUCATIONAL LEVEL AND TAX
CONSCIOUSNESS OF THE TAXPAYERS IN TURKEY: EXAMPLE OF AYDIN
PROVİCE

Perihan ÖĞDÜM

M.sc. Thesis, at Finance

Supervisor: Dr. Hakan ARSLANER

2019, XIII, 97 pages

Tax revenues have become the most significant income source from the past to the present day. We can say that the first condition of collecting this income source to be done effectively as required is that the taxpayers should be aware of the need for tax revenues primarily to be able to deliver public services. This consciousness will provide to fulfil tax duties in a complete way just in time. Attitudes and behaviours of the taxpayers against tax applications influence tax revenues of the states. Therefore, tax awareness development in taxpayers is quite significant. Tax awareness is a concept that can match with individual quality and also with social quality. There are significant factors affecting the settlement of this awareness both on individual and social level. Personal and social education level is one of these factors, perhaps the most significant one. The level and the quality of the education the individual has received will affect the personnel promotion of the tax awareness and this personal approach will also develop into a social identity. In case the tax awareness is not launched in the society, point of views of the taxpayers for tax will turn to be a negative process. This will eventually cause the society to demonstrate serious reactions against tax. In our study, many parameters (such as tax type, income level, profession, views for tax, etc.) were compared with the education level and hence the relation between the education level and tax awareness was evaluated. In this study, a questionnaire was conducted with 409 taxpayers in the Aydın Province and the results were evaluated statistically. In this study, it was tried to find answers for the questions whether there is a correlation between the education levels of the taxpayers and their tax awareness levels and whether the education level is an effective factor in developing tax awareness. "As a result of this study, it was determined that the averages of tax awareness ($p = .049$), tax perception ($p = .003$) and tax literacy ($p = .014$) have been changed significantly depending on the level of education."

KEY WORDS: Tax Awareness, Tax Perception, Factors Affecting Tax Awareness, Education Level.

ÖNSÖZ

Mükelleflerin ellerindeki maddi kaynaklarında azalma yaratan vergi ödemeleri devletler ile vatandaşlar arasındaki anlaşmazlıklardan biridir. Mükellef gelirini bölüşmek istememekte devlette sürekli artan kamu harcamaları için kesintisiz ve sürekli kaynak yaratmak istemektedir. Devletlerin ekonomik büyümesi ve kalkınması açısından önemli bir yere sahip olan vergiler mükellefler açısından zorunlu bir ödemedir. Mükelleflerin vergi ödemelerini bir yük olarak görmesinin ve vergi ödemekten sürekli kaçınmasının önemli edenlerinden birisi de vergi bilincinin eksik olmasıdır. Vergi bilinci düzeyi mükelleflerin eğitim düzeyi ile doğrudan ilişkilidir. Çünkü vergi konusundaki bilgi düzeyi, mükelleflerin vergilerini takip etme ve vergilerini zamanında ödemelerini sağlamaktadır. Bu çalışma ile eğitim düzeyi ve bilinci arasındaki ilişki farklı değişkenlerle analiz edilip, eğitim düzeyinin vergi bilincine etkisi ortaya konmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın başlamasında ve ilerlemesinde desteklerini esirgemeyen, her zaman bilgisi ve hoşgörüsü ile yanımda olan danışmanım Doç. Dr. Hakan ARSLANER'e, analizlerimde her zaman yanımda olan ve sabırla desteğini hep hissettiğim Öğr. Gör. Dr. Esmâ DURUKAL'a, çalışma tempomun içinde azalan motivasyonumu yükselten, bilgisi ve tecrübesi ile yanımda olmasından mutluluk duyduğum Dr. Öğr. Üyesi Sevil ÖZCAN'a, ilgi ve yardımını esirgemeyen Öğr. Gör. Dr. Mert SOYSAL'a

Tüm hayatım boyunca elini hep omzumda hissettiğim değerli eşim

Hasan ÖĞDÜM'e

Anneleri olmaktan her zaman mutluluk ve onur duyduğum

Kızım İpek ÖĞDÜM'e,

Oğlum Can ÖĞDÜM'e

Annem Esmâ KINSİZ'a

Sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Perihan ÖĞDÜM

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
TABLOLAR DİZİNİ.....	xi
KISALTMALAR DİZİNİ	xiii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM.....	3
1. VERGİYE İLİŞKİN KAVRAMLAR VE EĞİTİM	3
1.1.Verginin Tarihsel Gelişimi.....	5
1.1.1. Osmanlı’da Vergi ve Vergileme.....	8
1.1.2. Cumhuriyet Döneminde Vergileme	9
1.2. Verginin Amaçları.....	11
1.2.1. Mali Amaç	12
1.2.2. Ekonomik Amaç.....	12
1.2.3 Sosyal Amaç.....	13
1.3. Vergi Yüğü.....	14
1.4. Vergi Uyumu.....	15
1.5. Vergi Adaleti.....	16
1.6. Eğitim Kavramı.....	17
1.6.1. Eğitimin Önemi	18
1.6.2. Türkiye Eğitim Sistemi	18
2. BÖLÜM.....	24

2. VERGİ BİLİNCİ ve VERGİ ALGISI	24
2.1. Vergi Bilinci Kavramı.....	24
2.2. Vergi Algısı Kavramı.....	26
2.3. Mükelleflerin Vergi Bilinci ve Vergi Algısını Etkileyen Faktörler	27
2.3.1. İçsel Faktörler.....	27
2.3.1.1. Demografik Özellikleri.....	27
2.3.1.2. Vergi Ödeme Gücü.....	29
2.3.1.3. Vergi Ahlakı	30
2.3.1.4. Devlete Olan Bağlılık	30
2.3.1.5. Siyasi İktidarı Benimseme.....	31
2.3.1.6. Mükellefin Diğer Mükellefler Hakkındaki Görüşleri.....	32
2.3.1.7. Kamu Hizmetlerinin Gerekliliğine Olan İnançlar	32
2.3.1.8. Mükellefin Eğitim Durumu	33
2.3.2. Dışsal Faktörler	34
2.3.2.1. Vergi Adaleti	34
2.3.2.2. Vergi Afları.....	35
2.3.2.3. Vergi Mevzuat Değişiklikleri	36
2.3.2.4. Vergi Cezalarının Denetiminin Yetersizliği	37
2.3.2.5. Vergi Oranları.....	38
2.3.2.6. Vergi Sisteminin Karmaşıklığı	38
3. BÖLÜM.....	39
3. TÜRKİYE’DE VERGİ MÜKELLEFLERİNİN EĞİTİM DÜZEYİ İLE VERGİ BİLİNCİ İLİŞKİSİ: AYDIN İLİ ÖRNEĞİ	39
3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	39
3.2. Araştırmanın Modeli Ve Hipotezleri	40
3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	41

3.4. Araştırmanın Yöntemi.....	43
3.5. Veri Toplama Teknikleri.....	44
3.5.1. Veri Toplama Aracının Oluşturulması	44
3.5.2. Veri Analizi	45
3.6. Bulgular.....	46
3.6.1. Tanımlayıcı İstatistikler.....	46
3.6.2. Vergi Bilinci Düzeylerinin Ki-Kare ile İstatistiksel Analizi	63
3.6.3. Vergi Algısı Düzeylerinin Ki-Kare ile İstatistiksel Analizi	69
3.6.4. Vergi Okuryazarlığı Düzeylerinin Ki-Kare İstatistiksel Analizi.....	74
3.6.5. Vergi Bilinci-Algısı-Okuryazarlığı T-Testi Analizi.....	79
3.6.6. Vergi Bilinci - Vergi Algısı – Vergi Okuryazarlığı Anova Testi Analizi .	80
4. TARTIşMA VE SONUÇ.....	82
5. KAYNAKLAR.....	88
ÖZGEÇMİş.....	97

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1.1.: Verginin Konusu Esas Alınarak Türk Vergi Sistemi Sınıflandırması	10
Tablo 1.2.: 2018 Yılı Vergi Gelirleri Vergi Gelirleri İçindeki Payı	11
Tablo 1.3.: Türkiye’de Yıllara Göre Okullaşma Oranı	21
Tablo 1.4.: Meb İle Yök ve Üniversiteler Bütçesi.....	22
Tablo 2.1.: Araştırma Modeli	40
Tablo 2.2.: Aydın İli Vergi Mükellefleri	42
Tablo 2.3.: $\alpha= 0.05$ İçin Örneklem Büyüklükleri	43
Tablo 2.4.: Anket Soruları Geçerlilik Güvenirlilik Analizi.....	46
Tablo 2.5.: Araştırmaya Katılanların Eğitim Düzeyi İle Cinsiyet-Medeni Durum-Yaş Özelliklerinin Dağılımları ve Ki-Kare Analizi.....	47
Tablo 2.6.: Araştırmaya Katılanların Eğitim Düzeyi İle Çalışma Durumu (Meslek-Aylık Gelir Düzeyi-Sosyal Güvence Özelliklerinin Dağılımları ve Ki-Kare Analizi.....	49
Tablo 2.7.: Araştırmaya Katılanların Eğitim Düzeyi İle Gelir Unsuru Vergilendirme Kapsamı Vergi Borcu Özelliklerinin Dağılımları Ve Ki-Kare Analizi.....	51
Tablo 2.8.: Araştırmaya Katılanların Eğitim Düzeyi İle “Sizce Vergi Nedir?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Dağılımları ve Ki-Kare Analizi	53
Tablo 2.9.: Araştırmaya Katılanların Eğitim Düzeyi İle “Ödediğiniz Vergi Taşdığınız Vergi Yükünü Nasıl Tanımlarsınız?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Dağılımları ve Ki-Kare Analizi	54
Tablo 2.10.: Araştırmaya Katılanların Eğitim Düzeyi İle “Sizce Türkiye’de Vergi Oranları Düşürülürse Sonuç Ne Olur?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Dağılımları ve Ki-Kare Analizi	55
Tablo 2.11.: Araştırmaya Katılanların Eğitim Düzeyi İle “Vergi Oranlarında Bir Artış Yani Vergi Yükünüzü Arttıracak Bir Kanun Çıkarsa Nasıl Tepki Verirsiniz?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Dağılımları Ve Ki-Kare Analizi	56
Tablo 2.12.: Araştırmaya Katılanların Eğitim Düzeyi İle “Vergi Kanunlarındaki Ve Uygulamalardaki Değişiklikleri En Çok Hangi Yolla Takip Ediyorsunuz?”	

Sorusuna Verdikleri Cevapların Dağılımları Ve Ki-Kare Analizi	58
Tablo 2.13.: Araştırmaya Katılanların Eğitim Düzeyi İle “Vergi Afları Hakkındaki Düşünceniz Nedir?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Dağılımları Ve Ki-Kare Analizi	59
Tablo 2.14.: Araştırmaya Katılanların Eğitim Düzeyi İle “Ülkemizde Ki Vergi Kaçakçılığının En Önemli Nedeni Nedir?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Dağılımları Ve Ki-Kare Analizi	60
Tablo 2.15.: Araştırmaya Katılanların Eğitim Düzeyi İle “Vergi Kaçıran Bir Mükellefin Bu Davranışını Nasıl Değerlendirirsiniz?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Dağılımları Ve Ki-Kare Analiz	61
Tablo 2.16.: Araştırmaya Katılanların Eğitim Düzeyi İle “Vergi Kaçıranlara Ne Tür Cezalar Verilmelidir?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Dağılımları Ve Ki-Kare Analizi	62
Tablo 2.17.: Vergi Bilinci Ölçek İfadelerine Verilen Cevaplardan Elde Edilen Bulguların Ki-Kare Dağılımları	63
Tablo 2.18.: Vergi Algısı İfadelerine Verilen Cevaplardan Elde Edilen Bulguların Ki-Kare Dağılımları.....	69
Tablo 2.19.: Vergi Okuryazarlığı İfadelerine Verilen Cevaplardan Elde Edilen Bulguların Ki-Kare Dağılımları	74
Tablo 2.20.: Vergi Bilinci-Vergi Algısı-Vergi Okuryazarlığı T-Testi Analizi	79
Tablo 2.21.: Vergi Bilinci-Vergi Algısı-Vergi Okuryazarlığı Anova Testi Analizi	80

KISALTMALAR DİZİNİ

GSS	: Genel Sağlık Sigortası
GSYH	: Gayrı Safi Yurtiçi Hasıla
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
ÖSYM	: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SMMM	: Serbest Muhasebeci Mali Müşavir
TL	: Türk Lirası
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
YÖK	: Yüksek Öğrenim Kurumu

GİRİŞ

Vergi, devletlerin egemenlik gücüne dayanarak kamusal yükümlülüklerini yerine getirmek maksadıyla, hukuki bir zorunluluk olarak, karşılıksız aldığı parasal değerdir. Vergi, mükelleflerin, servetlerini, gelirlerini, harcamalarını azaltan, mükellefin doğrudan elindeki sermayeyi hedef alan bir uygulamadır. Bu nedendir ki, mükellefler vergi ödeme hususunda istekli olmamaktadırlar. Vergi mükellefleri vergiyi, bir külfet olarak değerlendirmektedir. Bu hissiyat vergi kaçakçılığı, vergiden kaçınma, vergi borcunun geç ödenmesi, vergi yansıması v.b. birçok tepkisinin oluşmasına neden olmaktadır.

Devletlerin varlıklarının devamlılığı belirli kamu hizmetlerini yerine getirmelerine bağlıdır. Bu nedenle de devletler artan gelir ihtiyacını karşılamak için sürekliliği olan gelir kaynağına ihtiyaç duyarlar. Bu gelir kaynağı ise vergilerdir. Devletler için vergi sürekli bir kamu gelirdir. Mükellefler için vergi, anayasal bir görev ve yükümlülük anlamını taşımaktadır.

Devlet ve vatandaş arasındaki karşılıklı bu ilişkinin sağlam bir temele oturabilmesi için, iyi bir vergi sistemi, sağlam bir yapılanma ve denetim sistemi oluşturulmalıdır. Aynı zamanda mükelleflerin vergi bilinçlerine olumlu katkı sağlayacak etmenlerin oluşturulması amaçlanmalıdır. Vergi bilincinin yüksekliği toplumların hem ekonomik ve siyasi hem de sosyal oluşumlarını olumlu etkilemektedir.

Toplumlarda vergi bilinci kavramının oluşması ve gelişmesi için birçok faktör etkilidir. Devlete duyulan güven, kamu harcamalarının doğru ve yerinde kullanılması, vergi ahlakı, vergi mevzuatının anlaşılır olması ve sürekliliğinin olması, mükelleflerin birbirine olan bakış açısı, vergi sisteminin hakkaniyetli olması, mükelleflerin eğitim düzeyi, gelir kaynağı v.b. pek çok faktör vergi bilincinin gelişmesinde etkilidir.

Bu çalışmanın amacı, mükelleflerin devlete karşı olan vergi ödevlerini tam ve zamanında yerine getirmeleri ile ilgili olan vergi bilinci düzeyinin incelenmesidir. Vergi bilinci ile doğrudan bağlantılı olan vergi algısı ile vergi okuryazarlığı düzeylerinin eğitim başta olmak üzere, yaş, cinsiyet, vergi türü, gelir seviyesi v.b. gibi pek çok faktörle ilişkisinin ortaya koyulmasıdır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde verginin ve vergiye ilişkin kavramların tanımı, verginin tarihsel gelişimi, Türk vergi sistemi, verginin amaçları, vergi

yükü, vergi uyumu, vergi adaleti, eğitim kavramı teorik açıdan ele alınmıştır. İkinci bölümde, vergi bilinci ve algısı tanımı, vergi bilincini ve algısını etkileyen bireysel-sosyal siyasal faktörler irdelenmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise Aydın İli vergi mükelleflerinin vergi bilinçleri ve vergiye bakış açıları istatistiksel analiz teknikleri ile incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda anket çalışması ile elde edilen bulguların sonuçları değerlendirilip bu sonuçlar ışığında ulaşılan öneriler sunulmuştur.

1. BÖLÜM

1. VERGİYE İLİŞKİN KAVRAMLAR VE EĞİTİM

Toplumsal yaşamın getirdiği ortak ihtiyaçların finansman kaynaklarından biri olan vergi, devletlerin sürekliliği, vatandaşların refahı ve huzuru için önemli bir devlet gelirdir. Vergi kamu maliyesi literatüründe farklı tanımlarla karşımıza çıkmaktadır. Bu tanımlar; tanımı yapanın görüşüne ve tanımın yapıldığı dönemin gereklerine göre değişiklik göstermektedir. Farklı maliye yazarlarının tanımları incelendiğinde; temelde devlet bekası ve kamu hizmetlerinin aksamaması ilkesinin önemi ile karşılaşırız. Fakat tanımların mükelleflerin içsel dünyasına hitap etmesi ve vergi ödeme konusunda şüpheye düşmemelerini sağlaması gerekliliği de göz önünde bulundurulmalıdır.

Literatürdeki tanımları incelediğimizde;

Selim Kaneti 1989 yılında “ vergi, kamusal gereksinimlerin karşılanması için özel kesimden kamu kesimine, hukuksal zor altında, karşılıksız ve kesin olarak yapılan bir parasal aktarımdır” (Başbağ, 2017: 4) şeklinde tanımlamıştır. Halil Nadaroğlu 1992 yılında “devletin veya devletten aldığı yetkiye dayanan, kamu tüzel kişilerinin geniş anlamdaki kamusal faaliyetlerini gerçekleştirebilmek amacıyla ihtiyaç duydukları finansal harcamaları karşılamak ve hukuka dayalı olmak kaydıyla, hukuki cebir altında, geri vermemek üzere, gerçek kişilerle gerçek olmayan kişilerden aldıkları paradır” (Çelik, 2013: 17) tanımını yapmıştır. Salih Turhan 1998 yılında “ devletin kişilerin ödeme güçlerini dikkate alarak, devlet hizmetlerinden yararlanma derecelerine bakmaksızın, devlet görevlerini yerine getirebilmek amacıyla alınan kamu gelirdir” (Çelebi, 2016: 2) tanımını yaptırtır. Abdurrahman Akdoğan 2011 yılında “kamusal hizmetlerin getirdiği harcamalar ile kamu borçları dolayısıyla oluşan yükleri karşılamak amacıyla, devletlerin egemenlik güçlerine dayanarak gerçek ve tüzel kişilerden karşılıksız olarak cebri niteliğe sahip para şeklindeki ödemedir” (Akdoğan, 2011: 120) şeklinde tanımlamıştır. Naci Muter 2000 yılında “vergi devletin ve vergilendirme yetkisi verilmiş kamu kuruluşlarının görevlerini yapmaları için yasal esaslara uymak kaydıyla hukuki bir cebir altında, gerçek ve tüzel kişilerden karşılıksız olarak aldığı para şeklindeki iktisadi değerlerdir” (Muter, 2000: 23-24) tanımını yapmıştır. Erdoğan Öner 2015 yılında “devletin gerçek ve tüzel kişi altındaki kişilerden hukuki, zorunlu, karşılıksız ve kesin olarak aldığı parasal değerdir.” (Başbağ, 2017: 5) tanımlamalarını yapmışlardır.

Vergi tanımını klasik maliye teorisyenleri ve modern maliye teorisyenleri açısında incelediğimizde;

Klasik teorisyenler “kişilerden kamu giderlerini karşılamak üzere, cebri, nihai ve karşılıksız olarak istenen parasal yükümlülüktür” (Çelebi, 2016: 6).

Modern teorisyenler ise; “Vergi kişilerden kamu harcamalarını karşılamak ve devletin ekonomik ve sosyal hayata müdahalesini sağlamak üzere, cebri, nihai ve karşılıksız olarak, doğrudan doğruya istenen parasal bir yükümlülüktür” şeklinde tanımladıklarını görmektedir (Başdağ, 2017: 5).

Özet olarak vergi; devletin, kamu harcamalarını karşılayabilmek amacıyla mükelleflerden tahsil ettiği parasal tutarlardır. Vatandaşların bazıları vergi ödemelerinin toplumsal yarar sağladığını ve ödenen vergilerin hizmet olarak topluma geri döneceğini düşünmektedirler. Bu düşünce mükelleflerin vergiye karşı olumlu bir tutum içinde olmalarını sağlamaktadır. Bazı mükellefler ise vergiyi devlet eliyle zorla alınan bir külfet olarak görmekte ve bu durum kişilerin vergi ödeme isteğini azalmaktadır (Hoşnut, 2015: 3).

Vergi, 1982 Anayasasında, Siyasi Hak ve Ödevler başlığında “Vergi Ödevi” olarak 73. maddede tanımlanmıştır. Söz konusu madde 2017 anayasa değişikliğinde vergi ödevi ile ilgili değişiklik yapma yetkisi “Bakanlar Kurulu”ndan Cumhurbaşkanı’na devretmiştir. https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdfferşim tarihi:04.04.2019).

“Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır. Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır. Vergi, resim, harç ve benzeri yükümlülüklerin muaflık, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Cumhurbaşkanına verilmiştir.” (https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdfferşim tarihi:04.04.2019).

Verginin altı temel unsurunu şu şekilde belirtebiliriz:

- Vergi, devlet tarafından alınır.
- Vergi, gerçek ve tüzel kişilerden alınır.
- Vergi, hukuki olarak alınır. Dayanağını anayasadan alır.
- Vergi, karşılıksız olarak alınır.
- Vergi, devletin yaptırım gücü sayesinde zorla alınır.
- Vergi, para şeklinde iktisadi bir değerdir.

Vergiyi, devletin ve vergilendirme yetkisine sahip kurumların, kamusal giderleri finanse edebilmek amacıyla, gerçek veya tüzel kişilerden, ödeme gücü oranında, hukuksal bağlamda, kesin ve karşılıksız olarak aldığı para benzeri iktisadi değerdir şeklinde tanımlayabiliriz.

1.1. Dünyada Verginin Tarihsel Gelişimi

Verginin ilk olarak nerede nasıl ortaya çıktığı tam olarak bilinmemektedir. İnsanlar toplu yaşama geçip, siyasi bir unsur olarak varlık göstermeye başlayınca toplumsal ihtiyaçların karşılanması zorunluluğu doğmuştur. İkel dönemlerde gönüllülük esasıyla yöneten lidere hediye sunma şeklinde başlamış, zamanla zorunlu bir ödeme halini almıştır.

Devletlerin ürettiği malları ve vatandaşlarına sunduğu hizmetlerin kaynağını oluşturan farklı gelir türleri vardır. Bu gelirler incelendiğinde ilk sırada vergiler yer alır (Arslaner, 2017: 274). Vergi tarihte devletlerin kuruluşuna kadar uzanan bir geçmişe sahiptir. Devletlerin tarih sahnesine çıkmasıyla birlikte ortaya çıkan mali ihtiyaçlar vergiyi doğurmuştur. İlk dönemlerde gönüllü hediye olarak karşımıza çıkan vergi zaman içerisinde bir yükümlülüğe ve hukuksal bir zorunluluğa dönüşmüştür (Güney, 2018: 13).

İlk devlet yapılanmalarının başlamasıyla kamusal ihtiyaçların karşılanması zorunluluğu ile karşı karşıya kalan devlet yöneticileri, tebaaları altındaki bireylerden farklı fedakârlıklar istemeye başlamıştır. Bu fedakârlıkların en önemlisi vergi olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihsel gelişim sürecinde devletler ile toplumu oluşturan bireyler arasında en önemli ilişki kaynağının vergiler olduğu gerçeği yadsınamaz (Çelebi, 2016: 15). İkel

toplumlarda özel mülkiyet bulunmamaktaydı ancak birlikte yaşamının gerekliliği olan ortak kullanımlar (yaşanılacak toprak, ağaçlar, kullanılacak su kaynakları v.b.) söz konusuydu. “Emek-iştirak” şeklinde vergi ödemelerinin görüldüğü dönemler ilk insan topluluklarına kadar uzamaktadır. Toplumsal yaşamın gelişmeye başlamasıyla özel mülkiyet kavramı da gelişmiş ve para henüz keşfedilmediği için vergi ödemeleri bedensel güç ile gerçekleştirilmiştir (Çelik, 2013: 5).

Örneğin Sümerlilerde “angarya” olarak adlandırılan vergi sistemi mevcuttu. Angarya; kralın madenlerinde çalışma, askeri güç olarak görev alma, su kanalları ve bentlerin yapımında çalışma gibi emekle ödenen ilk vergidir (Giray, 2006: 10).

Eski Mısırda Sümerlilerden etkiler görülmektedir. Emek ile ödenen verginin yanı sıra altın ve gümüş ile ödeme şekli de görülmektedir. Özellikle piramitlerin yapımında devlet harcamalarının artması vergilerin önemli bir gelir kaynağı haline gelmesine neden olmuştur. Bu dönemde vergi kaçakçılığını önlemek amacıyla vergi denetimlerinin yapıldığını da görmekteyiz (Çelik, 2013: 6).

Yunan Medeniyetinde vergiler emek vergisi şeklinde değil daha çok dolaylı vergi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bina, gümrük, lüks harcama vergileri de olan Yunan medeniyeti vergi oranlarını düşük tutarak toplumun tepkisini azaltmaktaydı. Ayrıca vergi zorunlu değil belirli güç ve mevki için ödenen bağış olarak da görülmekteydi. Savaş dönemlerinde ve yabancı vatandaşlardan zorunlu vergi alınırdı (Çelik, 2013: 6).

Roma İmparatorluğuna gelindiğinde vergi sisteminde değişiklikler göze çarpmaktadır. Yunanlıların aksine Roma İmparatorluğu’nda vergi zorunlu olarak alınmaktadır. Roma vergi sistemi dolaylı ve doğrudan vergi sistemi üstüne inşa edilmiştir (Başdağ, 2017: 8).

Ortaçağ Avrupa’sında vergi sisteminin gelişimi ülkeler bazında farklılık göstermektedir. Özellikle derebeylik döneminin başlamasıyla malikâne vergileri en belirgin gelir grubunu oluşturmaktaydı. Ortaçağın ikinci döneminde, finansal kaynak ihtiyacının artmasıyla birlikte vergi ve vergi sistemlerinin kurulması ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. 1945 yılında servet vergisi getirilmiş ve Persler ile din adamları vergi dışı bırakılmıştır (Ergün, 2016: 7).

Ortaçağın sonlarına doğru özellikle İngiltere’de verginin kanunlaşması çalışmaları başlamıştır. Parlamento ihraç edilen tüketim ürünlerine tüketim resmi uygulaması getirmiştir. Kanunlaştırılan vergi uygulamaları halkın tepkilerine neden olmuştur. Verginin ilk yasallaştırma hareketi olarak 1215 yılında İngiltere’de imzalanan Büyük Özgürlük Fermanı’nı gösterebiliriz. Ancak 1628 Haklar Dilekçesi ve 1689 Haklar Demeci ile Büyük Özgürlük Fermanı’ndaki ayrıcalıklar kaldırılmış ve toplumsal hak ve özgürlükler dikkate alınarak düzenlemeler yapılmıştır. 1789 Fransız İhtilali’nin sebepleri arasında kralın vergi uygulamalarına karşı verilen tepki de vardır (Ergün, 2016: 7, Giray, 2006: 63-64-65).

İktisattaki “merkantilizm” akımı ile bağlantılı olan “kralın zenginliği toplumun zenginliğine bağlıdır” düşüncesi Yeniçağ vergi yapılandırılmasında önemli rol oynamıştır. İlk defa krallıklar ile feodal beyler, feodal beyler ile halk arasında yasal düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır (Kayan, 2000: 81). Bu dönemde vergi sadece kamu finansmanı olarak değil ekonomiye müdahale aracı olarak görülmektedir (Çelebi; 2016: 5). Dönemin sosyal şartları gereği merkantilistler; vergiyi ekonomiye müdahale aracı, liberaller; ekonomik düzeni bozan ve özgürlükleri kısıtlayan bir uygulama, fizyokratlar ise birden fazla verginin toplumsal anlamda düzeni ve huzuru bozacağı bu nedenle verginin tek başlık altında toplanması düşüncelerini savunmuşlardır (Ergün; 2016: 7).

1929 Büyük Buhran sonrası keynesyen yaklaşım hâkim olmuş ve 2000’li yıllara gelindiğinde verginin asıl amacının kamu harcamalarının olduğu yaklaşımı benimsenmiştir (Alkan; 2009: 7).

Verginin iktisadi ve sosyal görevleri de toplumsal yaşamın biçimlenmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Verginin sosyal fonksiyonu özellikle sosyal devlet yapısında olan ülkelerde büyük önem taşır. Vatandaşlarından gelir seviyesine göre vergi alma ilkesinin hâkim olduğu ülkeler; yüksek gelir seviyesindeki mükelleflerden daha yüksek oranda vergi alırken, orta ve düşük gelir seviyesindeki mükelleflerden daha düşük oranda vergi alır. Böylece geliri kısıtlı mükelleflerin üzerindeki vergi yükünün hafifletilmesi hedeflenmektedir. Bu da verginin sosyal fonksiyonunun bir gereğidir. Verginin sosyal fonksiyonu ile devletler, toplumdaki gelir ve servet eşitsizliklerinin önüne geçmeyi hedefler. Aynı zamanda tütün, uyuşturucu ve alkol tüketiminin, nüfus artış hızının azaltılması, çevre düzenlemesi gibi sosyal amaçlar için de vergilemeyi kullanmaktadırlar. (<https://vergidosyasi.com/2017/12/26/verginin-fonksiyonlari-mali-ekonomik-sosyal-fiskal-ekstra-fiskal/> erişim: 10.04.2019)

Verginin Ekonomik Fonksiyonuna göre vergiler, devletin ekonomiye müdahale aracı olması nedeniyle, hedeflenen ekonomik düzeye ulaşmada önemli bir rol üstlenir. Şöyle ki; bazı faaliyet ve yatırım kollarının geliştirilmesi ülke politikası olarak karlılığın artırılması gibi hedeflere ulaşabilmek amacıyla yapılacak yatırımların vergi avantajı yaratılmasıyla sağlanması hedeflenmektedir. Verginin ekonomik fonksiyonun bir gereği olarak bazı ekonomik faaliyet konularında vergi istisnaları ya da bazı mükelleflere vergi muafiyeti tanınmaktadır.(<https://vergidosyasi.com/2017/12/26/verginin-fonksiyonlari-mali-ekonomik-sosyal-fiskal-ekstra-fiskal/> erişim: 10.04.2019)

1.1.1. Osmanlı'da Verginin Gelişimi

Türkler 13. yy' da Osmanlı devletini dönemin tarih sayfalarında önemli izler bırakacak güç ve yapılandırmada kurmuşlardır. Osmanlı devleti 14. ve 15. yy'da kuruluş dönemini tamamlamış, 1453 İstanbul'un fethiyle başlayan yükseliş dönemi 1579-1683 yıllar arasında duraklama dönemi, 1683-1792 yılları arasında gerileme dönemi ve 1792-1922 yılları arasında çökme dönemi yaşamıştır. Osmanlı devleti kurulduğu dönemde, uyguladığı ilkeler ile bir sosyal devrim yapmıştır. Önemli ilkelerinden biri, tüm toprakların devlet mülkiyetine geçmesidir. Böylece devlet topraklar üzerinde kontrol kurmuştur. Önemli bir diğer ilkesi, yerel feodal hakları kaldırmıştır. Böylece toprak ve köylüler üzerinde devletin kontrolünü sınırlayan haklar ortadan kaldırılmıştır. Üçüncüsü ise, aynı dönemde önemli bir vergi olan angarya (Covee) sistemine karşı olması ve bu tür yükümlülüklerin yerini parasal vergi ödemelerinin alması önemli bir sosyal reform olarak görülebilir (Giray; 2006: 89).

Osmanlı devleti yaklaşık 600 yıl hüküm sürmüştür ve İslam hukuku ve Mecelle'ye göre yönetilmiştir. Devlette; örfi ve şerri hukuka dayalı vergilendirme sistemini cumhuriyetin ilk yıllarına kadar sürdürmüştür. Osmanlı da sürekli fetihlerle genişleyen toprak ve halk kitlesi vardır. Bu nedenle merkeze bağlı bir vergileme sistemi kuramamıştır.(Özgün, 2017: 32-33) Osmanlı devletinin en büyük gelir kaynakları; zekat, öşür, cizye, haraç olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca örfi vergilendirme sistemi de bulunan devlet; örf ve adetlere göre düzenlenmiş bölgeden bölgeye değişiklik gösteren bir vergi sistemine de sahiptir (Ergun; 2016: 8).

Osmanlı devletinde vergi tahakkuk ettirip, daha baştan mükellefe bildirilmesi şeklinde işleyen bir sistemi vardı. Gayri Müslim ve Müslümanların ödeyecekleri vergiler önceden belirlenip bildirilirdi. Tımar ve iltizam sistemi ile toplanan vergiler, vali, sipahi,

kadı (tumar sistemi) ve mültezim(iltizam sistemi) tarafından toplanırdı. 17. Yüzyıldan sonra iltizam sistemi daha yaygın kullanılmaya başlanmış ve mültezimler halka baskı yapmaya başlamıştı. Bu nedenle halk 18. y.y.'da ayanlar adı verilen ve halk tarafından seçilen kişilere bu görevi vermiştir. Ancak ayan'larda zaman içinde iltizam almaya başlamıştır. Özellikle devlet zayıfladıkça güçleri artmış ve 1804 yılında Sened-i İttifak ile ayanlar lehine padişahın yetkileri sınırlandırılmıştır (Ergun, 2016: 9).

1.1.2. Cumhuriyet Döneminde Vergileme

Birinci dünya savaşından sonra Osmanlı Devleti yıkılmış ve 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulmuştur. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti mali yapı hususunda da kendinden önceki devlet uygulamalarını birden değiştirememiş ve dönemin şartlarına paralel olarak zamanla değiştirmiştir (Gürdal, v.d. 2016: 34). Osmanlı vergi sistemi cumhuriyet rejiminde zamanla ve toplumsal gelişimler ışığında geliştirilmiş ve bazı vergilerde değişime gidilmiştir. Örneğin; Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan sonra 24.4.1920 tarihli Ağnam Resmî Kanunu TBMM'nin ilk çıkardığı kanun'dur. Ağnam vergisi (Resmî Gazete sayı: 07.02.1337 Kanun no: 1), hayvan sayım vergisine dönüşmüştür. 1925 yılında 552 sayılı kanun ile aşar vergisi kaldırılmıştır (Şahin, 2016: 28). 1926 yılında temettü vergisi kaldırılmış ve kazanç vergisi kanunu yürürlüğe girmiştir. Kazanç vergisi 1949 yılında (Resmî Gazete no:7228, kanun no:5421), gelir vergisi kanunu yürürlüğe girene kadar uygulanmıştır. Gelir Vergisi Kanunu ve Kurumlar Vergisi Kanunu, 1950 yılında (Resmî Gazete Sayı:7229, Kanun no:5422) kabul edilmiştir. 1985 yılında Vergi Usul Kanunu (Resmî Gazete Sayı:18654, karar sayısı:85/9039) yürürlüğe girmiştir ve aynı yıl kabul edilip yürürlüğe giren Katma Değer Vergisi Kanunu (Resmî Gazete sayı:18563, kanun no:3065) Türk Vergi Sisteminde değişim ve yenilenme yaratmıştır (Güner, 2008: 62-63).

2006 yılında kurumlar vergisi yürürlükten kaldırılmış ve yerine 5520 sayılı Kanun ile (Resmî Gazete sayı:26205) Yeni Kurumlar Vergisi sistemi getirilmiştir. Türk vergi sisteminde belli başlı vergiler ve yasallaştıkları yılları; Katma Değer Vergisi 1984 (Resmî Gazete sayı: 18563, kanun no: 3065), Özel Tüketim Vergisi 2002 (Resmî Gazete sayı:24831, kanun no:4760), Motorlu Taşıtlar Vergisi 1963 (Resmî Gazete sayı:11387, kanun no:197), Emlak Vergisi 1970 (Remi Gazete sayı:13576, kanun no:1319) olarak özetleyebiliriz (Gürdal v.d. 2016: 35). Türk vergi sistemi; verginin konusu esas alınarak sınıflandırılmıştır.

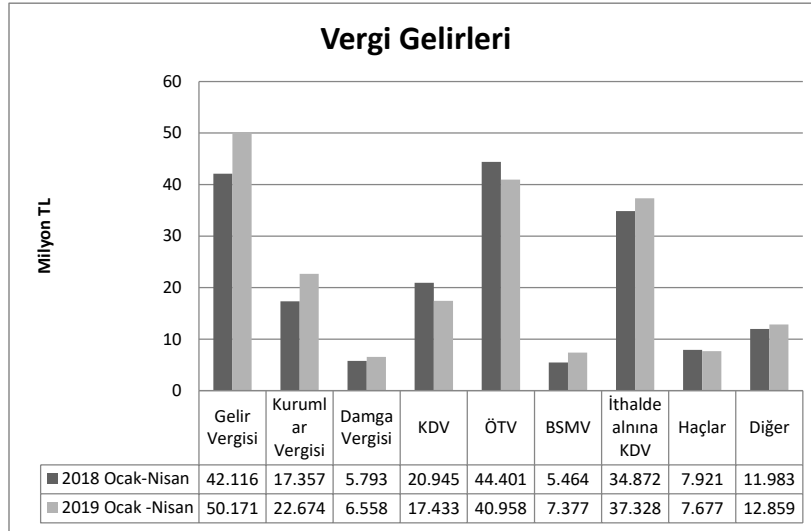
Tablo 1.1. Verginin Konusu Esas Alınarak Türk Vergi Sistemi Sınıflandırması

Kaynak: Tosuner, Mehmet, Arıkan Zeynep; Türk Vergi Sistemi, İzmir,2011

Türkiye’de vergi tahsilatı ve vergi gelirleri incelendiğinde 2018 mart ayı raporlarına göre en yüksek payın, ithalat, ÖTV ve gelir vergilerinden sağlandığı görülmektedir. (<http://www.tskb.com.tr/i/assets/document/pdf/tskb-merkezi-yonetimbutce-mart2018.pdf> erişim: 20.01.2019)

Tablo1.2. 2018 Yılı Vergi Gelirleri Dağılımı

Yukarıdaki grafikte görüleceği üzere; vergi gelirlerinde en yüksek geliri ÖTV ve gelir vergisi karşılamaktadır. 2019 yılı Ocak-Nisan dönemi vergi türlerine göre gerçekleşmelerine bakıldığında 2018 yılının aynı dönemine göre; %35 banka ve sigorta muameleleri vergisi %30,6 kurumlar vergisi, %19,1 gelir vergisi, %13,2 damga vergisi ve %7 ithalde alınan katma değer vergisi artışı görülmektedir. (<https://vergidosyasi.com/2019/05/19/2019-ocak-nisan-donemi-vergi-gelirleri-nasil-gerceklesti-artanlar-azalanlar/> erişim: 20.05.2019)

1.2. Verginin Amaçları

Vergilemenin tarihsel süreç içerisinde farklı amaçlarla toplandığını söylemek mümkündür. Verginin en temel amacı, kamu hizmetlerini gerçekleştirmek ve bu hizmetlerden doğacak giderleri karşılamaktır. En genel anlamda vergilemenin mali ve mali olmayan amaçları şeklinde de özetleyebiliriz. Verginin asıl amacı malidir. Kamu hizmetlerini finanse etmesi özelliği ile mali amaçtır. Ekonomik, sosyal ve politik yönleri ise mali olmayan amaçlarını içermektedir (Aslan; 2016: 4).

1.2.1. Mali Amaç

Verginin en önemli amaçlarından biri olan mali amacını; kamu hizmetlerinin finansmanını gerçekleştirmek amacıyla vergisini ödeme gücü olan mükelleflerden, bu güç oranında, genel piyasa düzenini ve yapısını etkilemeyecek şekilde, vergilendirme yapılmasıdır. Mali amaç; vergi toplama usulüne ters düşmeyecek bir düzende, ülke ekonomisindeki genel düzen ve milli gelirdeki değişimlere uyumlu, vergi geliri elde etmektir (Aslan, 2016: 4).

Maliye teorisinde verginin mali fonksiyonu olarak da adlandırılan ve devletlerin varlığını sürdürebilmek için ihtiyaç duydukları kamu harcamalarının finansmanı amacıyla gerekli olan gelirin temeli vergi gelirleridir. Bir başka deyişle devleti devlet yapan fonksiyonların yerine getirilebilmesi için gerekli finansmanın sağlanması vergilemenin mali amacıdır (Sandalcı, 201: 12).

Verginin mali amacının gerçekleşmiş olmasının temeli kamu harcamaları için ihtiyaç duyulan finansmanın toplanmış olmasıdır. Kamu harcamalarının karşılığı olan vergilerin gelir sağlama oranı ile kamu harcamaları için ihtiyaç duyulan finansmanın birbirini karşılaması mali amacın başarıya ulaşması olarak değerlendirilmektedir. Vergiler devlet bütçesine yeterli kaynak sağladığı ölçüde mali amacın başarısından söz edilebilir. Tüm bu başarıların sağlanabilmesi ülkede tarh ve tahsilde adaletli ve istikrarlı bir anlayışla etkin ve rasyonel bir vergi sisteminin kurulmasıyla mümkündür (Çelik, 2013: 18).

Kısaca değerlendirmek gerekirse; verginin mali amacı, devletin kamu harcamalarını karşılamak amacıyla, bireylerin mali gücüne göre, eşit, tarafsız, piyasa akışını aksatmayan aynı zamanda verginin tarh ve tahsil aşamalarını minimal masraf yaparak, vergi toplamasıdır (Aksoy; 2011:172).

1.2.2. Ekonomik Amaç

Modern devlet anlayışının gerekliliklerinden biri olan devletlerin ekonomiye müdahale etme yetisi vergilemenin ekonomik amacını oluşturmaktadır. Ekonomide istenilen gelişimin sağlanabilmesi için gerekli müdahalelerin yapılması verginin ekonomik amacıdır.

İktisatçılar arasında tartışma konusu olan kamu ekonomisinin ekonomik büyüme ve

gelişme üzerindeki etkileri günümüzde artık ekonomi politikalarının asıl amacı haline gelmiştir. Hemen hemen bütün ülkelerde, devletlerin ekonomik büyümenin teşviki ve sağlanması, uygulanan ekonomi politikalarının asıl amacıdır diyebiliriz (Topkan; 2016: 9).

Çağdaş ekonomik düşüncenin temelini atan Keynes, devletin ekonomiye müdahalesinin doğruluğunu ve olması gerektiğini savunmuştur. Böylece vergi, mali özelliğinin yanında ekonomik bir değer taşımaya başlamıştır. John M. Keynes, klasik iktisatçıların devletin ekonomiye müdahale etmemesi gerektiği fikrini değiştirmiştir. Günümüzde; vergi artık ekonomide sermaye birikimi, kaynak dağılımı, ekonomik gelişme ve gelir bölüşümü üzerinde çeşitli etkiler oluşturan bir olgudur (Çelebi; 2016: 8).

Devletlerin üretim, sanayi, v.b. alanların gelişmesine katkı sağlamak amacıyla vergisel teşvikler sunması, ekonominin canlanmasını sağlayıp istihdamı artırmak amacıyla vergiyi araç olarak kullanması, verginin ekonomik amacı olarak değerlendirilebilir. Aynı şekilde verginin araç olarak kullanılmasıyla ödemelerde oluşan dengesizliği düzeltmek, ekonomik refahın sürekliliği sağlamak, tasarrufları teşvik etmek, ekonomik yapıyı değiştirmek ve benzeri amaçlar izlenecek vergi politikaları sayesinde gerçekleştirilebilir (Edizdoğan vd., 2017:151).

1.2.3. Sosyal Amaç

Başlangıç aşamasında devletlerin sadece ekonomik ihtiyaçları için yani sadece mali amaç için toplanan vergiler, modern dünyanın getirdikleriyle birlikte günümüzde, kamusal mali denetimini, ülkenin refah seviyesini, vatandaşların gelir dağılımını etkileyebilecek bir etken olmuştur. Bu nedenle, vergilendirmenin kamu hizmetleri giderlerine karşılık olması, ekonomiye müdahale aracı olarak kullanılması gibi geleneksel mali ve ekonomik amaçlarının yanında sosyal amaçları da önem kazanmaya başlamıştır (Çelik, 2013: 20).

Vergi politikaları vasıtasıyla birçok sosyal amaç gerçekleştirilebilir. Sosyal yardımların, sosyal güvenlik sistemi ödemelerinin vergiden muaf tutulması, işletmelerin sosyal projelere verdikleri desteklerin gider olarak değerlendirilmesi ve bu desteklerden faydalanan kurum veya kişilerin vergiye tabi tutulmaması sosyal amaçlı vergi imtiyazlarından sayılabilir. Bunun yanında imkânları kısıtlı yaşlılar, gaziler, engelliler, şehit yakınları ve devlet korumasına muhtaç kişilerin gelirlerin vergiden muaf sayılması gibi uygulamalar sosyal amaçlı vergi kullanımlarındandır (Sandalcı; 2015: 11).

1.3. Vergi Yüğü

Vergi yüğü kavramı, kıyaslamalı bir kavramdır. Mükellefin vergi olarak devlete ödediğı miktarın kazancına olan oranını ifade eder. Belli bir süre içinde devlete yapılan ödemeler ve ödemeyi yapan mükellefin aynı süre içindeki gelirleri arasındaki oran vergi yükünün karşılığıdır (Kılıçarslan ve Savan, 2017: 35).

Vergi yüğü, Kişisel, objektif ve Subjektif, net, gerçek, bölgesel, sektörel vergi yüğü olarak sınıflandırılabilir. Vergi yükünü, vergilerini ödeyenler üzerinde oluşturduğu finansal etki, temsil etmektedir diyebiliriz.

Vergi yüğü, ödenen vergilerin toplam gelire oranı olarak ifade edilmektedir.

Vergi Yüğü = Ödenen vergilerin toplamı

Toplam gelir

Kavramsal olarak vergi yükünün belirleyeni, gelir olarak kabul edilir. Fakat etkin bir olgu olarak gelirin yanı sıra, harcamalar ve serveti de içermektedir. Özetle, bireyin ailesini ve kendisinin temel geçim standartlarını sağlayacak sermayenin üstünde sahip olduğu servet ve gelire göre de vergi yüğü belirlenir (Şencan, 2013: 24-25). Belirlenen bu miktar vergisel yükümlülük olarak mükellefin karşına çıkar ve ödemenin yerine getirilmesi mükellefin kullanılabilir gelirinde azalma yaratır. Bu nedenle devlete ödenen vergi yüğü, mükellefin yatırım ve tüketim gibi ekonomik faaliyetlerini etkileyen bir faktör olacaktır. Bir devlet politikası olarak vergi yükünün düzenlemesi oldukça önemlidir. Vergi yüğü; ödenen verginin mükellef tarafından hissedilmesinde önemli bir faktördür (Goeminne, 2009: 34).

İktisadın kurucularından Adam SMITH'in vergilendirmede adalet ilkesinden anlaşılan, herkesin gelirine ve refahına göre vergilendirilmesidir. 1776 yılında yayınlanan Adam Smith'in "Milletlerin Zenginliğı" eserinde dikkatle vurguladığı adalet, belirlilik, uygunluk ve iktisadilik ilkeleri halen bütün maliye otoriteleri tarafından kabul görmektedir (Aydemir, 2013: 12).

Genellikle vergi yükünün göstergesi olarak gelir kabul edilmektedir. Bunun nedeni,

bireylerin elde ettikleri servet ya da tüketim harcamalarını belli bir gelir olmadan yapmalarının mümkün olmamasıdır. Devletler, geliri yüksek olandan daha yüksek vergi almak, geliri orta ve düşük sınıfta olanlardan ise daha düşük oranda veya hiç vergi almamak suretiyle, dar gelirli vatandaşlarını vergi yükünden kurtarmalıdır. Nitekim ekonomi olarak gelişmiş ülke sınıfındaki ABD, İngiltere ve Fransa gibi ülkeler, geliri düşük seviyede olan vatandaşlarından vergi almak yerine, onları ülkenin asgari yaşam gelirine ulaştırmaya çalışmaktadır (Başdağ, 2017: 21).

Devletin, gelirler düzeyleri ve birimleri farklı olan mükelleflerden aynı oranda vergiyi talep etmesi subjektif vergi yükünü ağır olarak hissettirecektir. Bu durum mükelleflerin vergiye uyumlarını azaltacak hatta vergiye karşı çıkmalarına neden olacaktır. Çünkü vergiler, yüksek gelir düzeyindekiler için lüks tüketim ve tasarruflardan ayrılan pay olurken, düşük gelir gruplarında ise zorunlu tüketime giden paydan sağlanır. Yani düşük gelirlilerden alınan vergiler, yüksek gelirlilere oranla daha fazla hissedilir (Çelebi, 2016: 27).

1.4. Vergi Uyumu

Allingham ve Sandmo'nun 1972 yılında yayınladıkları çalışmalarında yaptıkları tanımlamaya göre "vergi uyumu"; mükelleflerin vergi ile ilgili sorumluluklarını ve görevlerini tam ve zamanında yerine getirmesidir (Allingham ve Sandmo, 1972: 334-336). Vergi uyumu kavramı ekonomik göstergelerle açıklanamayan daha çok sosyolojik bir olgudur. Vergi zihniyeti diye adlandırdığımız mükellefin vergiye karşı tutumu; vergi bilincinin en önemli basamağı olarak sayılmakta ve toplumda, vergi zihniyeti kavramının yerleşmiş olması, o toplumun, vergiye karşı bilinçli ve uyumlu olması anlamına gelmektedir (Bağdağ, 2017: 49).

Mükelleflerin vergiye uyum süreçlerini etkileyen pek çok faktör vardır. Mükellef vergiyi ödemek veya ödememenin yaratacağı cezalandırılma riskini göze alma durumu tamamen kişisel tercih olarak değerlendirilmektedir. Bu durumu açıklayan iki görüş vardır. Bunlar; rasyonel tercih teorisi ve ahlaki duygular teorisidir (Yılmaz, 2015: 67).

Rasyonel tercih teorisi Allingham ve Sandmo'nun 1972 yılında yayınladıkları çalışmalarında açıkları üzere; mükellef ödediği vergi miktarı ile devletten aldığı kamu hizmetlerinin karşılığını değerlendirmektedir. Yani bir başka deyişle beyannamesini tam ve eksiksiz vermesi ve vergisini zamanında ödemesi devletten aldığı hizmetle örtüşmelidir.

Ancak vergisini ödememe durumunda da hizmetleri almaya devam etmesi vergi ödeme motivasyonunu olumsuz etkileyen bir olgudur. Bahsi geçen teoriye göre, mükelleflerin geliri oranında daha az vergi ödemeyi ya da hiç vergi ödememeyi tercih edecek tutum ve davranışları gösterecektir (Aktan, 2006: 126,128).

Rasyonel tercih teorisi vergi uyumu konusunda temel model olarak kabul edilir ve mükelleflerin vergilerini ödemesi için gerekli güçlerden yalnızca biri olan caydırıcılık etkisi ön planda tutulur. Fakat bunun dışında kalan ve daha çok vergi psikolojisi olarak tanımlanan faktörler göz ardı edilir (Yılmaz, 2015: 69).

Ahlaki duygular teorisi vergi ahlakı ve vergi psikolojisi kavramları ile tanımlanabilir. Vergi ahlâkı, açıklaması zor olan sosyal bir olgudur. Vergi ahlâkı konusu, vergi uyumu ya da vergi kaçağı düzeyini açıklamaktadır. Bir toplumda vergi ahlâkının yüksek olması, vergiden kaçınma ve kayıt dışı ekonomiyi azaltmakta, devletin cezalandırma uygulamalarını ve vergi uyum maliyetlerini asgari düzeye düşürmekte ve sonuçta vergi uyumunu olumlu yönde etkilemektedir (Yurdakul, 2013: 2).

1.5. Vergi Adaleti

Verginin adaletli ve her birey tarafından kabul edilebilir bir biçimde toplanabilmesi için vergi sisteminin belli özelliklere sahip olması şarttır. Bu şartlar her vergi sistemi için bulunması gereken özelliklerdir diyebiliriz. Şöyle ki; vergi kanunları basit olmalıdır ve anlaşılır olmalıdır, her birey anlayıp doğru yorumlayabilmelidir. Vergi ile ilgili kurallar sık değişikliğe uğramamalıdır. Vergi iş ve işlemlerinin doğru yürütülebilmesi için yeterli ve eğitilmiş çalışanlar olmalıdır. Mükellefler üzerinde adil vergi uygulaması olmalı ve vergi mükellefleri vergi bilinci hususunda yetkin olmalıdır. Ülkelerin vergi gelirlerinin sağlıklı ve kesintisiz olarak sağlanabilmesi bu temel ilkelerin uygulamasına bağlıdır (Arslaner; 2018: 298).

Mükelleflerinin vergiye karşı tutum ve davranışlarının belirlenmesinde en önemli faktörün adalet olgusu olduğu söylenebilir. Adil olmayan bir vergileme sistemi, mükelleflerin vergi ödeme davranışlarında olumsuzluklar yaratır ve gönüllü vergi uyumunun bozulmasına neden olur (Yılmaz, 2015: 69). Vergi adaleti aynı zamanda mükelleflerde vergi bilinç düzeyini artıran ve vergi ödeme motivasyonunu olumlu etkileyen bir olgudur.

Temel Gürdal'ın (1994) gerçekleştirdiği “Türkiye'de Ücretlerin Vergilendirilmesinin Vergi Adaleti Açısından Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tezinde belirttiği gibi; vergi adaleti, verginin konulmasından vergi idaresinin uygulamalarına ve vergi yargısına kadar tüm aşamaları içerir. Vergide adaletin temeli mükelleflerden ödeme gücüne göre verginin alınmasıdır. Vergi istisna ve muafiyetler, vergi imtiyazlarının yaygınlaştırılması vb. uygulamalar bazı kişi ve gruplara ayrıcalıklı davranılması anlamına gelmektedir ve toplumsal açıdan bazı olumsuz yaklaşımlara neden olmaktadır. Bu durum mükelleflerin vergi adaletinden şüphe etmelerine ve vergilemeye tepki göstermelerine neden olmaktadır (Çelebi, 2016: 40).

Kanuni düzenlemelerde toplam vergi yükünün belirlenmesinde, bazı ayrıcalıklı durumların yaratılması, koruyucu düzenleme ve istisnalar, vergi yükümlüsünün vergi adaletinin doğru sağlanmadığı hususunda şüphelerinin olmasına neden olur. Bazı mükelleflerin daha az vergi ödemesi genellikle vergi mükelleflerince hoş karşılanmamakta ve mükellef kendini vergi ödevinin getirdiği yük altında ezilmiş hissetmektedir. Bu durumda, kendisi savunma pozisyonuna geçer ve vergi kaçırmanın yollarını aramaya başlar (Çataloluk, 2008: 223).

1.6. Eğitim Kavramı

Eğitim, bireyin yaşamının tümünü kapsayan, varlık sürdürdüğü topluma göre şekillenen, bireyin kişiliğini kazandığı bilgi-beceri-tutum-değerler vasıtasıyla farklılaştıran, bireyi belli amaçlara göre yetiştirme sürecidir. Kelime anlamı olarak eğitim; belli bir bilim veya sanat dalında yetişme kendini geliştirme ve eğitime işidir. Modern anlamda eğitim kavramı ise davranış değişimi, bireyin belirli hedefler yönünde maksatlı olarak kendi yaşantısı yoluyla davranışlarını değiştirmesi, bireysel yeteneklerin çeşitli yönlerden birey ve toplum için uygun ve dengeli olarak geliştirilmesi anlamına gelmektedir (Tekdere, 2013: 4)

Farklı yönlerden eğitim tanımlamaları yapılabilmektedir. Örneğin Durkheim'e göre eğitim, “fizik ve sosyal tabiatın insan üzerinde meydana getirdiği tesirlerdir. Yeni yetişmekte olan nesle toplumsal ve kültürel değerlerin aşılanıp öğretilmesi; ferdin, toplumsal değişim şartlarına ayak uydurabilmesi için gerekli bilgi, görgü, beceri ve alışkanlıkla teçhiz edilmesi; fertlerin siyasal otoriteye sadık ve demokrasiye bağlı olarak yetiştirilmesidir”. Kant ise, “toplumun kültürel mirasının genç kuşaklara aktarılmasıdır” tanımını yapmıştır (Ükünç; 2016: 4-5). Sonuç olarak eğitim bireyleri yetenekleri

doğrultusunda toplumsal yaşamının kural ve normlarına uyum sağlayabilecek aynı zamanda toplumsal yaşamı şekillendirebilecek bilinç düzeyine sahip olması için yapılan bir çabadır.

1.6.1. Eğitimin Önemi

Toplumun eğitim düzeyi sosyoekonomik gelişmenin önemli bir unsurudur. Eğitim düzeyi toplumsal anlamda verimliliğin artışında önemli bir lokomotifdir. Şöyle ki; eğitimin amacı, bilgi düzeyi yüksek bireysel ve evrensel bir kültüre sahip bilinçli toplum var etmektir. Ülkenin refahı bilgisini kullanan ve bilgisini ekonomik büyümeye endeksleyebilen bireylere bağlıdır.

Kısaca ifade edecek olursak insan; devleti yönetendir, üretim yapan, yapılacak üretim için planlama yapandır. Doğayı kendi faydasına kullanandır. Yol, köprü, fabrika, okul yapandır. Yapılan yatırımları denetleyen, gerekliliğine karar verendir. Yani insan, dünyayı biçimlendirendir. Eğitim ile bilinç düzeyi arttırılan farkındalıkları yükseltilen, becerileri ortaya çıkarılan insan hem bugünü hem de yarını daha yaşanılır hale getirebilir. Aynı şekilde doğru eğitim almamış veya bilinçlendirilmemiş insan dünyayı kaosa ve sona götürebilir. Dolayısıyla toplumların refah ve huzur içinde varlıklarını sürdürebilmeleri insanı problem çözücü bilgi ve becerilerle işlemeleri ile mümkün olabilecektir (Tekdere; 2013: 4).

Eğitim ve bilinç seviyesinin yüksek olması vergilemede iki farklı durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Birincisi; eğitim seviyesi arttıkça bireylerin vergi sistemi ve kanunları hakkında daha fazla bilgi sahibi olmaları kendilerine sunulan hizmetlerin bilincinde olmaları, vergiyi kaçırmak veya vergiden kaçınmak için fırsatları yakalamalarıdır. (Akkara, Gencel; 2016: 31-32). İkincisi; eğitim seviyesinin yükselmesiyle mükellefin vergi bilinci artar ve vergi uyumunu olumlu etkiler. Eğitim ile artan vergi bilinci ile mükelleflerin vergi uyumu konusunda gönüllü olmalarını sağlar. Son zamanlarda yapılan araştırmalar da bize eğitim seviyesi arttıkça vergi uyumu konusunda gönüllü uyumun arttığını göstermektedir (Çetin; 2010: 69-70).

1.6.2. Türkiye Eğitim Sistemi

Türk milli eğitim sistemi, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ile belirlenmiştir. Bu bağlamda, eğitim sistemi "Örgün Eğitim" ve "Yaygın Eğitim" olmak üzere iki ana

bölümden oluşmaktadır.

Örgün eğitim; belirli yaş grubundaki bireylerin daha önceden belirlenmiş aynı yaş grubuna aynı amaca hitaben hazırlanmış bir eğitim programı uygulamasıdır. Örgün eğitim; okul öncesi, ilköğretim, açık öğretim ortaokulu, ortaöğretim, genel ortaöğretim, açık öğretim lisesi, mesleki ve teknik ortaöğretim, mesleki ve teknik lisesi ve yükseköğretimden oluşmaktadır. Her kademenin farklı hedefleri vardır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın "2017-2018 Eğitim Öğretim İstatistikleri Bülteni"nde açıklandığı üzere kısaca hedefleri açıklanırsa;

1. *Okul öncesi eğitim:* "Okul öncesi eğitimin amacı; çocukların bedensel, zihinsel, duygusal gelişimini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını, onların ilköğretime hazırlanmasını, koşulları elverişsiz çevrelerden gelen çocuklar için ortak bir yetişme ortamı sağlanmasını, Türkçenin doğru ve güzel konuşulmasını sağlamaktır."

2. *İlköğretim kurumları:* "Her Türk çocuğunun iyi birer vatandaş olabilmesi için, gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlık kazanmasını, millî ahlak anlayışına uygun olarak yetişmesini, ilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünden hayata ve bir üst öğrenime hazırlanmasını sağlamaktır."

3. *Ortaöğretim:* "Bütün öğrencilere ortaöğretim seviyesinde asgari ortak bir genel kültür vermek suretiyle onlara kişi ve toplum sorunlarını tanımak, çözüm yolları aramak ve yurdun iktisadi sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunmak bilincini ve gücünü kazandırmak. Ayrıca öğrencileri, çeşitli program ve okullarla ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yüksek öğretime veya hayata ve iş alanlarına hazırlamaktır. Bu görevler yerine getirilirken öğrencilerin istekleri ve kabiliyetleri ile toplum ihtiyaçları arasında denge sağlanır."

4. *Genel Ortaöğretim:* "İlköğretime dayalı en az dört yıllık zorunlu eğitimle öğrencilere genel kültür kazandırmanın yanı sıra, ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda yükseköğretime, hem yükseköğretime veya geleceğe hazırlayan eğitim öğretim sürecidir."

5. *Açık Öğretim Ortaokulu:* "İlkokulu bitiren ancak herhangi bir nedenle ortaokula devam edememiş 14 yaş ve üzeri vatandaşlara yönelik olarak uzaktan öğretim yöntemi ile ortaokulu tamamlama olanağı sağlayan kurumdur."

6. *Açık Öğretim Lisesi:* "Yüz yüze eğitim yapan örgün eğitim kurumlarına devam

edemeyen, örgün eğitim çağını geçiren ve liseye devam ederken açık öğretim lisesine geçmek isteyen öğrencilere hizmet vermektedir.”

7. *Mesleki ve Teknik Ortaöğretim:* “İlköğretime dayalı en az dört yıllık zorunlu eğitimle öğrencilere genel kültür kazandırmanın yanı sıra, ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda yükseköğretime, hem yükseköğretime hem mesleğe veya geleceğe ve iş alanlarına hazırlayan eğitim öğretim sürecidir.”

8. *Mesleki Açık Öğretim Lisesi:* “24.12.2005 tarihli ve 26033 sayılı, Resmi Gazete’de yayımlanan Yönetmelikte Meslekî Açık Öğretim Lisesi’nin kurulmasına ilişkin hükümler yer almıştır.”

9. *Yükseköğretim:* “Yükseköğretimin amaç ve görevleri, milli eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak,”

1. Öğrencileri ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yurdumuzun bilim politikasına ve toplumun yüksek seviyede ve çeşitli kademelerdeki insan gücü ihtiyaçlarına göre yetiştirmek;

2. Çeşitli kademelerde bilimsel öğretim yapmak;

3. Yurdumuzu ilgilendirenler başta olmak üzere, bütün bilimsel, teknik ve kültürel sorunları çözmek için bilimleri genişletip derinleştirecek inceleme ve araştırmalarda bulunmak;

4. Yurdumuzun türlü yönde ilerleme ve gelişmesini ilgilendiren bütün sorunları, Hükümet ve kurumlarla da elbirliği etmek suretiyle öğretim ve araştırma konusu yaparak sonuçlarını toplumun yararlanmasına sunmak ve Hükümetçe istenecek inceleme ve araştırmaları sonuçlandırarak düşüncelerini bildirmek;

5. Araştırma ve incelemelerinin sonuçlarını gösteren, bilim ve tekniğin ilerlemesini sağlayan her türlü yayınları yapmak;

6. Türk toplumunun genel seviyesini yükseltici ve kamuoyunu aydınlatıcı bilimsel verileri sözlü, yazılı ile halka yaymak ve yaygın eğitim hizmetlerinde bulunmaktır.

Tablo 1.3. Türkiye’de Yıllara Göre Okullaşma Oranı(%)

Yıl		İlkokul	Ortaokul	Orta Öğrenim	Yüksek Öğrenim
2012/2013	Brüt	107,52	107,64	96,77	74,86
	Net	98,86	93,09	70,06	38,50
2013/2014	Brüt	111,94	108,80	103,26	81,70
	Net	99,57	94,52	76,65	38,89
2014/2015	Brüt	101,10	107,12	107,36	86,94
	Net	96,30	94,35	79,37	39,49
2015/2016	Brüt	99,19	107,13	109,85	95,91
	Net	94,87	94,39	79,79	40,87
2016/2017	Brüt	95,97	105,29	106,94	103,3
	Net	91,16	95,68	82,54	42,4
2017/2018	Brüt	96,86	102,46	108,39	107,70
	Net	91,54	94,47	83,58	45,64

Not: Veriler Milli Eğitim Bakanlığının “2017-2018 Eğitim Öğretim İstatistikleri Bülteni”nden alınmıştır.

(<https://sgb.meb.gov.tr/www/resmi-istatistikler/icerik/64>. Erişim:21.04.2019)

Tablo 1.3 incelendiğinde eğitim düzeylerinde her yıl ilköğretimde net okullaşma oranının 2012/2016 yılları arasında daha fazla olduğu görülmektedir. 2016-2018 yıllarına gelindiğinde ise; ortaokul okullaşma oranında daha yüksek bir oran olduğu görülmektedir. Genel tabloya bakıldığında; 2012/2013 eğitim öğretim yılında ilköğretimde net okullaşma oranı %98,86, Ortaokulda %93,09, Lisede %70,06 ve Yükseköğretimde %38,50 iken bu oran günümüze gelindiğinde İlköğretimde %91,54, Ortaokulda %94,47, lisede %83,58 ve Yükseköğretimde %45,64 olmuştur. Türkiye’de geçmiş yıllara oranla günümüzde eğitim seviyelerinin her kademesinde net okullaşma oranının arttığı fakat İlkokul düzeyinde 2014’den sonra düşüş olduğu öne sürülebilir.

Tablo 1.4. MEB ile YÖK+Üniversiteler Bütçesi

Yıl	MEB Bütçesi (TL)	YÖK+ Üniversite Bütçeleri (TL)	ÖSYM Bütçesi (TL)	Toplam Eğitim Bütçesi (TL)	Toplam Eğitim Bütçesinin GSYH (Gayri Safi Yurt İçi Hasıla) Payı (%)
2012	39 169 379 190	12 743 603 000	232 559 000	52 145 541 190	3,31
2013	47 496 378 760	15 227 760 500	291 996 000	63 016 135 150	3,47
2014	55 704 817 610	16 939 010 000	359 980 000	73 003 807 610	3,55
2015	62 000 248 000	18 493 252 000	364 239 000	80 857 739 000	3,44
2016	76 354 306 000	23 590 696 000	445 303 000	100 390 305 000	3,83
2017	85 048 584 000	25 620 450 000	408 536 000	111 077 570 000	3,65
2018	92 528 652 000	27 761 363 000	537 550 000	120 827 565 000	3,49

Not: Veriler Milli Eğitim Bakanlığının “2017-2018 Eğitim Öğretim İstatistikleri Bülteni”nden alınmıştır.

(<https://sgb.meb.gov.tr/www/resmi-istatistikler/icerik/64>. Erişim:21.04.2019)

Tablo 1.4 incelendiğinde; Türkiye’de eğitim bütçelerinin her kademedeki yıllara göre artış olduğu görülmektedir. Milli eğitim Bakanlığı’nın 2018 yılı bütçesi bir önceki yıla göre %8,80 artmıştır. Yükseköğretim ödenekleri 2018 yılında bir önceki yıla göre %8,36 artmıştır. Toplam eğitim bütçelerinin GSYH oranları da 2018 yılında bir önceki yıla oranla %3,65’ten %3,49’a düşmüştür.

Türkiye’de yükseköğretim kurumlarını incelediğimizde; 129 devlet üniversitesi, 72 vakıf üniversitesi, 5 vakıf meslek yüksekokulu olduğunu görmekteyiz. Vakıf meslek yüksekokullarının tamamı Marmara Bölgesinde, devlet okullarının 15’i Ege, 16’sı Doğu Anadolu, 20’si Karadeniz, 14’ü Akdeniz, 27’si İç Anadolu, 27’si Marmara, 10’u Güneydoğu Anadolu bölgesinde yer almaktadır. Vakıf Üniversitelerinin, 2’si Güneydoğu Anadolu’da, 17’si İç Anadolu’da, 5’i Akdeniz’de, 1’i Karadeniz’de, 44’ü Marmara Bölgesi’nde, 3’ü Ege’de bulunmaktadır (<https://istatistik.yok.gov.tr/> erişim tarihi: 16.05.2019).

2018-2019 eğitim öğretim YÖK istatistiklerinde, ön lisans mezunu 2.829,430 kişi

(1.418.969 kadın, 1.410,461erkek), lisans mezunu 4.420,699 kişi (2.041.277 kadın, 2.379.422 erkek), yüksek lisans mezunu 394.174 kişi (173.062 kadın, 221.112 erkek), doktora mezunu 96.199 kişi (42.678 kadın, 53.521 erkek) olarak karşımıza çıkmaktadır (<https://istatistik.yok.gov.tr/> erişimtarihi: 16.05.2019).

2018-2019 eğitim ve öğretim yılı itibariyle Türkiye’de üniversitelerde 25.527 profesör, 14.825 doçent, 38.365 doktor öğretim üyesi olmak üzere toplam 78.717 öğretim üyesi görev yapmaktadır. Ayrıca üniversitelerde 46.858 araştırma görevlisi, 35.574 öğretim görevlisi bulunmaktadır. Üniversiteler ve diğer eğitim kurumlarında görev yapan toplam eğitimci sayısı 161.149’dur (<http://egitimsen.org.tr/2019-yili-yuksekogretim-butcesi-analizi/> erişim tarihi: 16.05.2019).

Eğitim harcamaları eğitim konusunda ve alanında yapılan bütün giderleri kapsayan bir kalemdir. Öğrenci başına yapılan harcamalar, çalışanların maaş ve ücret ödemeleri, okulların ihtiyacı olan araç ve gereçlerin alımı için ayrılan parayı da kapsayan bir bütündür. Ülkelerin gelişmişlik düzeyinin önemli bir göstergesidir. Eğitim harcamaları, nitelikli işgücünün sağlanması, bilgi ve teknolojik olanaklara ve fırsatlara ulaşabilmek gibi ülke kalkınmasına gelecek dönemler yönünden dolaylı etkiler sağlamaktadır (Ülkünç; 2016: 68).

2. BÖLÜM

2. VERGİ BİLİNCİ ve VERGİ ALGISI

Devletler kamusal hizmetler için yapılan harcamaları finanse etmek amacıyla bireylerden katkıda bulunmalarını istemekte ve bireyleri gelir düzeylerine göre ödeme güçleri ile orantılı olarak vergiye tabi tutmaktadır. Böylece bireylerin vergi mükellefiyetleri oluşmakta ve bireyler vergi mükellefi olarak değerlendirilmektedir. Bu politikalar neticesinde mükelleflerin bazıları gelirlerinin belli oranını kamusal hizmetler karşılığında devlete ödemekten imtina etmektedirler. Bazı mükellefler ise bu ödemeleri bir vatandaşlık görevi olarak görmekte ve zamanında doğru beyanla vergilerini ödemekten kaçınmamaktadır. Her iki tutumun oluşmasının temel sebebi, bireylerin sahip oldukları vergi ahlakı ve toplumdaki vergi kültürünün gelişmişlik düzeyidir (Özkan, 2017: 474). Bireylerde ve toplumda vergi ahlakı ve kültürü düzeyleri, vergi bilinci ve vergi algısı kavramlarının bireyler tarafından doğru bir şekilde benimsenmiş olmasıyla ilgilidir.

2.1. Vergi Bilinci Kavramı

Devletlerin, devlet olması özelliği nedeniyle zorunlu ve karşılıksız olarak vergi toplama hakkı vardır. Bununla birlikte bireylerin vergiye karşı doğal bir direnci de söz konusudur. Bu durumda vergi ödeyenlerin rızası göz ardı edilemez bir gerçektir. Çünkü modern hukuk devleti anlayışında vergi, devlet ile mükellef arasında sağlanacak antlaşma sonucunda alınabilecek bir kaynaktır. Karşılıklı antlaşma sağlanmazsa mükellef vergiye karşı direnç gösterir, vergiden kaçınma yada vergi kaçırma yollarını aramaya başlar. Mükelleflerin vergisini doğru ve zamanında ödemesi vergi bilinci ile ilgilidir fakat vergi bilincinin sadece vergiyi ödeme bilinci olarak değerlendirilmesi doğru değildir. Vergi bilinci aynı zamanda mükelleflerin ödedikleri vergilerin nereye ve nasıl harcandığını da denetleyebilmeleridir (Kaya, 2017: 90).

Vergi bilinci, bireylerin vergiye yönelik uyumunu, vergi ahlakını ve dolayısı ile devletin vergi gelirlerini etkileyen bir olgudur. Birçok ülke uzun süredir vergi bilincini

arttırma çabası içerisindedir. Eğitim sisteminin içerisinde verilen vergi eğitimlerinin bilinç düzeyini olumlu anlamda arttıracak kanaati devletlerin vergi bilinci kavramını kendi eğitim sistemleri ile bütünleştirme çalışmalarına başlamalarına etken olmuştur (Gergerlioğlu ve Mcgee, 2017: 383). Vergi bilinci sosyolojik bir olgudur ve pek çok kavramın bireyde içselleşmesi ile mümkün olabilir. Özellikle vergi ahlakı, vergi psikolojisi, vergiye gönüllü uyum, vergi sosyolojisi olguların bireyde vücut bulması ile vergi bilinci oluşturulabilir.

Vergi Ahlakı; vergi mükelleflerinin devletle arasındaki anlaşmadan kaynaklanan davranışlardır veya mükelleflerin kurallara uyma kararlılığıdır şeklinde tanımlayabiliriz. Aslında vergi ahlakı mükelleflerin vergi görevlerini yerine getirirken devletin koyduğu kurallara uymasındır (Alkan, 2009: 21).

Vergi psikolojisi; kişilerin ve grupların vergi algısını, vergilemeye bakış açısını ve vergilemeye karşı oluşan tepkileri ifade etmek için kullanılan bir terimdir. Mükelleflerin vergiyi hissetme ve vergiye karşı tutumlarını belirleyen içsel motivasyondur. Her bireyde farklı reaksiyonlar olarak karşımıza çıkabilir. Örf ve adetler, içinde bulunulan sosyal ortam, kültürel ve sosyal normlar, bireyin vergi psikolojisini ve dolayısı ile vergi ödeme ödevini yerine getirme eylemini etkilemektedir (Taşkın, 2010: 65-68-70-73). Toplumsal yaşam normlarından biri olan vergi uyumu, bireylere dış denetim mekanizmaları ile zorla değil, vergi ödemenin faziletli bir davranış olduğunun bilincine varılması ve bir kural olarak bireyde içselleşmesinin sağlanması şeklinde olmalıdır. Ancak bu içsel uyum gerçekleştiğinde vergi uyumu açısından ideal bir toplum oluşturulabilir. Bu nedenle; vergi etik kavramının değerlendirilmesi ve bu konu ile ilgili çözümlerinin yapılması mükellefler ve devlet arasında sağlıklı bir vergi ilişkisinin oluşmasını sağlar (Kitapçı, 2013: 83).

Vergi sosyolojisi; mali konuların sosyolojik incelenmesidir. Sosyoloji insanların topluluk olarak bir arada yaşayabilmesi ve kendini kabul ettirebilmesi ile ilgilenen bilim dalıdır. İnsan sosyal bir varlıktır, vergi ödevini yerine getirirken içinde yaşadığı toplumun değerlerini ve kurallarını önemser. Vergi sosyolojisi vergilerin bireyler üzerindeki sosyal etkilerini inceleyen bir bilim dalıdır ve vergi politikası uygulamalarının sosyal etkilerini incelemektedir (Karaca, 2015: 25-26).

Vergiye gönüllü uyum; “mükelleflerin vergi yasalarına uygun olarak hareket etme derecesi” dir. Vergi mükelleflüğünün beyannamenin verildiği zamanda yürürlükte olan

yasalara, yönetmeliklere ve yargı kararlarına uygun olacak biçimde belirtilmesine vergi uyumu denilmektedir (Kahriman, 2016: 232).

OECD'nin 2013 yılında yayınladığı "Vergi Kültürü İnşa Etme: Uyum ve Vatandaşlık" adlı çalışmasında; vergi kültürünün göstergeleri; vergi yükümlülerinin eğitimi, vergi ahlakı, vergiden kaçınma, kamu hizmetlerinden düşük düzeyde tatmin ve kayıt dışı ekonomi kabul edilmektedir. Vergi otoriteleri, vergi kültürünün gelişiminde erken yaşlarda eğitimin önemi üzerinde durmaktadırlar. Erken yaşta eğitim vergi kültürünü geliştirerek vatandaşların vergi ödemesini gönüllü yapması anlamına gelmektedir. Bunun yanında devletlerin adalet, dayanışma ve toplumsal mallara bağlılık gibi ahlaki değerleri geliştirmedeki başarısızlığı, vergi uyumunu engelleyen bir sorun olabilmektedir (Özdemir, 2015: 183).

Mükellefler üzerlerindeki vergi yükünü azaltmak amacıyla vergi kaçırma ve/veya vergiden kaçınma yollarına başvurabilmektedirler. Bunun pek çok nedeni olabilir. Temel nedenlerini; vergi ödemenin elindeki parasal değerde azalma yaratması, vergi yükünün bazen adaletsiz olarak dağıtılması, vergi bilinci ve vergi ahlakının yeterince yerleşmemiş olması, vergi oranlarının yüksekliği, devlete ödenen vergilerin kamu hizmeti olarak geri dönmemesi, vergi mevzuatının karmaşıklığı, vergi idaresi ve denetiminin yetersizliği ve vergiden kaçınmanın toplumda normalleştirilmesi olarak sıralanabilir (Çiçek ve Sabbağ, 2016: 51).

2.2. Vergi Algısı Kavramı

Vergi eylemi ile algı eylemi arasında birbirini etkileyen yakın bir ilişkiden bahsedilebilir. Şöyle ki; mükellefleri vergi ödeme veya vergi ödememe eylemine iten etmenler onların vergiyi algılama biçimleri ile ilgilidir. Vergiyi kamu hizmetleri için alınan bir karşılık ya da kamu hizmetlerinin finansmanı olarak görmek, vergi ödeme konusunda istekli olmayı sağlayabilir. Fakat vergiyi devletin zor ve cebir ile aldığı bir para olarak görmek vergiye bakışı olumsuz yönde etkileyecektir. Vergilerin kamu hizmetleri için ve toplumsal yaşamın bir karşılığı olarak görmek mükelleflerde, vergi ödeme hususunda daha istekli olma durumu yaratacaktır. Eğer vergi hususunda olumlu etkiler yaratılamaz ise, mükelleflerin vergi ödememe eğiliminde olması ve dolayısı ile vergi alanındaki kayıt dışı ekonominin artması sonucu ile karşı karşıya kalınacaktır (Gür ve Yıldız, 2017: 86).

Mükelleflerin vergi algıları ile vergiye karşı tutum ve davranışları hususunda farklı

etmenlerin etkin olduğu söylenebilir. Bireylerdeki vergi algısında; ödeme gücü, eğitim düzeyi, cinsiyet, yaş v.b. demografik özellikler ile devlete duyulan aidiyet hissi, kamu kurumlarına güven duyma, vergi mevzuatının anlaşılır olması, vergi mevzuatının adil olması, kamu hizmetlerinin mükelleflerin beklentilerini karşılması gibi birçok faktör etkili olmaktadır (Ertekin, 2018: 657).

Vergi algısı ile ilgili özellikle kişisel (içsel) faktörlerin eğitim ile olumlu anlamda geliştirileceği gerçeği yadsınamaz. Vergi ile ilgili olumsuz tutum içinde olan bireyin bu olumsuz algı kaynaklı tutumunu nesilden nesile aktarması eğitim ve devletin şeffaf yönetim anlayışıyla değiştirilebilir.

2.3. Mükelleflerin Vergi Bilinci ve Vergi Algısını Etkileyen Faktörler

Mükelleflerin vergi bilinci ve vergi algısını etkileyen faktörler vergi psikolojisi olarak adlandırılabilir. Şöyle ki; vergi zihniyeti kavramı vergi bilinci, vergi ahlakı ve vergi psikolojisi kavramlarını kapsayan oldukça geniş bir çalışma alanıdır (Taytak, 2016: 1939). Vergi bilinci, vergi algısı ve mükelleflerin vergiye karşı tutum ve davranışlarını konu alan vergi psikolojisi kavramı 1970’li yıllardan sonra ele alınan önemli çalışma alanlarından birisi olmuştur. G. Schmolders; vergi ile insan psikolojisi arasındaki ilişkileri analiz etmiş, vergi zihniyeti ve vergi ahlakı ile vergiye karşı direncin analiz edilmesinde, psikolojik faktörlerin önemini vurgulamıştır (Ertekin, 2018: 657). Vergi psikolojisi vergiye karşı tutumu belirleyen içsel faktörleri ifade eder.

2.3.1. İçsel Faktörler

Mükelleflerin vergi bilincini ve vergiye karşı tutum ve davranışlarını belirleyen içsel (bireysel) ve dışsal (çevresel) faktörler bulunmaktadır. İçsel faktörler; bireylerin yaş, cinsiyet, medeni durumu, mesleği v.b. gibi demografik özellikleri şeklinde sıralanabilir. Bunun yanında mükelleflerin gelir düzeyi, aile yapıları, eğitim seviyeleri, devlete olan bağlılıkları, siyasi iktidarı kabul etme ve içselleştirme durumları ve kamu hizmetlerini faydalı bulma durumları, mükelleflerin vergiye karşı tutum ve davranışlarında etkili olan içsel faktörlerdir (Akkara ve Gencel, 2016: 43).

2.3.1.1. Demografik özellikleri

Mükelleflerin vergi bilinç ve algı düzeylerine etki eden özelliklerin en önemlilerinden birisi de demografik özellikleridir. Yaş, cinsiyet, din, medeni durum ve

meslek gibi durumların vergiyi algılamada ve içselleştirmede önemli bir rolü vardır (Alkan, 2009: 19).

Yapılan araştırmalarda yaş faktörü değerlendirildiğinde; genç vergi mükelleflerinin(18-25 yaş aralığı), orta yaş ve üstü (45-55 yaş aralığı) vergi mükelleflerine göre gönüllü vergi uyumu hususunda daha az istekli olduğu sonuçları karşımıza çıkmaktadır. Gençlerin orta yaş ve üstü mükelleflere oranla daha fazla vergi uyumsuzluğu gösterdiği sonucuna ulaşılmaktadır. Genç mükelleflerin özellikle kısa vadeli yatırım ve harcamaları için kazançlarının tamamını kullanma istekleri onları vergiden kaçınma yollarına iterken, orta yaş ve üstü vergi mükelleflerinin, ceza almaktan korktukları için vergi ödeme yolunu tercih ettiklerini görüyoruz (Yılmaz, 2015: 72-73, Turan ve Yurdakul, 2014: 129, Bayraklı, v.d., 2004, Pekkaya,vd., 2017: 1075, Çelebi, 2016: 80, Saraçoğlu, 2008: 25).

Yapılan araştırmalarda cinsiyet faktörü incelendiğinde; cinsiyetin vergiye karşı davranışları etkilediği sonucuna varılmıştır. Cinsiyet faktörünün vergi bilinci ve vergi davranışı üzerindeki etkileri incelendiğinde, yapılan araştırmaların sonuçları genellikle kadınlara göre erkeklerin daha fazla vergi kaçırdığı konusunda fikir birliğindedirler. Bunun nedeni olarak meslek çeşitliliği ve erkeklerin çalışma hayatında kadınlara nazaran daha fazla yer alması gösterilebilir (Özgün ve Yüksel, 2018: 42, Köktaş ve Gölçek, 2016: 389, Pekkaya, v.d., 2017: 1075, Saraçoğlu, 2008: 26).

İnanışların vergi bilinci ve vergi davranışı üzerindeki olumlu etkisi yapılan araştırmalar sonucunda ispatlanmıştır. Din ve dindarlık tutumunun vergi ödeme eğilimi üzerinde olumlu etkileri olduğu yapılan birçok çalışmada kabul görmüştür (Yılmaz, 2015: 80). Örneğin Müslümanlık da zekat vermek dinin mali gerekliliklerindedir ve İslam'ın beş şartından birisidir. Dini vecibelerini yerine getirme konusunda hassas olan mükellef vergi kaçırmaktan kaçınacaktır. Vergi kaçırmamanın günah olduğunu düşünene ve/veya bilen mükellef vergi verme konusunda kendisini zorunlu hissedecektir. Çünkü dini gereği cezalandırılacağını düşünür ve bu dünyada da diğer dünyada da mutlu olmak için vergilerini zamanında ve tam ödeme eğiliminde olur (Çelebi, 2016: 33).

Medeni durum vergi uygulamalarıyla ilişki içerisindedir. Evli ve bekârlar vergi uygulamaları konusunda uyum açısından farklılıklar gösterirler. Vergi bilincini ve ahlakını ve vergi uyumunu etkiliyor olması nedeniyle medeni durum araştırmalarda bir parametre

olarak yer almaktadır (Serinkan ve Erdoğan, 2017: 522). Yapılan çalışmalar da medeni durumun etkileri incelendiğinde; evli mükelleflerin kamu harcamalarının kısılması gerektiğini daha yüksek oranda savunmaktadır (Ağcakaya ve Yıldırım, 2015: 93). Ayrıca; vergi bilinci, vergiye karşı tutum konularında evli bireylerin daha yüksek bilinç düzeyinde oldukları sonuçları karşımıza çıkmaktadır (Akıncı ve Başol, 2015: 175, Torgler ve Schaffner, 2007: 7, Saraçoğlu, 2008: 28).

Mükellefin mesleği gereği geliri de farklı olacak ve ödeyecekleri vergi miktarı yani vergiyi yükü de farklı olacaktır. Aynı gelire sahip ama icra ettikleri meslek sebebiyle farklı zahmetlerde bulunmaları ve aynı vergiyi ödemeleri durumunda ağır şartlarda çalıştığını ifade eden mükellef sübjektif vergi yükünü daha çok hissedecektir (Alkan, 2009: 19). Sübjektif vergi yükünün daha ağır olduğunu düşünen mükellef vergi kaçırma ve/veya vergiden kaçınma yollarına başvuracaktır. Çünkü emek ve karşılığı bireyi tatmin etmezse işe karşı motivasyonu düşecektir.

2.3.1.2. Vergi ödeme gücü

Toplumsal yaşam içinde farklı uğraşlarla gelir elde eden mükelleflerin gelir seviyeleri birbirinden farklıdır. Bu nedenle, Anayasa'nın 73.maddesinde,“Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere mali gücüne göre vergi vermekle yükümlüdür” maddesine yer verilmiştir. Vergilerin ödeme gücüne göre belirlenmesi ve tahsili anayasa ile güvence altına alınmıştır. Vergi adaleti açısından bu güvence önemlidir (Alkan, 2009: 20).

Ödeme gücü bakımından gelir unsurunun özel bir önemi vardır. Bireylerin yaşamları süresinde edindikleri serveti ve tüketim harcamalarını gelirleri belirleyecektir. Devletin, gelirleri farklı düzeyde olan mükelleflerden aynı miktarda vergiyi alması öznel bir davranış olarak nitelendirilecektir ve devleti adil olup olmadığı sorgulanacaktır. Bu durumda vergi yükünü ağır hisseden mükelleflerin vergiye uyumlarında azalma olacaktır. Hatta vergi kaçırma durumlarının ortaya çıkması bile kaçınılmaz hale gelecektir. Vergiler yüksek gelir ve servet gruplarındaki mükelleflerin lüks tüketim olarak adlandırılan harcamalarından tasarruf etmelerine neden olurken, düşük gelir gruplarındaki mükelleflerin zorunlu harcamalarından tasarruf etmelerine neden olacaktır. Verginin mükellefler üzerindeki yükü ve hissedilmesi açısından ele aldığımızda düşük gelir grubundaki mükellefler vergiyi daha ağır hissedeceklerdir (Çelebi, 2016: 27).

Mükelleflerde vergi bilinci kavramının gelişmesi için mükelleflerin gelir düzeylerine

göre yaptıkları harcamaların farklı vergilendirmesi, vergi muafiyeti ve istisnalar gibi birçok faktör değerlendirilmektedir. Ödeme gücü ilkesinin etkin bir biçimde değerlendirilmesi mükelleflerin devlete olan bağlılığını arttıracak ve vergi kaçak ve kayıplarının oluşmasını engelleyecektir (Pekkaya, v.d., 2017: 1069).

2.3.1.3. Vergi ahlakı

Ahlak kavramı sosyal bilimler içerisinde, toplumsal yaşamda bireylerin uymak zorunda buldukları davranış biçim ve kuralları, kişiler arası ilişkileri düzenleyen sistemdir. Bu nedenle mükelleflerin vergi ödeme eylemine karşı gösterdikleri tepkiler toplumun ahlak yapısı ile ilgilidir. Vergi ahlakı; mükelleflerin vergiler ve vergiler ile gelen yükümlülükler karşısında gösterdikleri tavır olarak tanımlanmaktadır. Vergi ahlakı mükelleflerin vergilerini doğru ve tam zamanında ödemeleriyle ifade edilmektedir (Topkan; 2016: 58, Muker, v.d., 1993: 29).

Vergi ahlakı mükellefleri vergi ödemeye iten içsel motivasyondur. Çünkü vergi ahlakı yüksek mükelleflerde yakalanma riski olmasa bile vergi ödeme konusunda hassas davranma söz konusudur. Vergi ödemediği zaman huzursuz olma, vergisini zamanında ve eksiksiz ödediğinde ise haz duyma durumu yaşamaktadır. Vergi ahlakı düşük mükelleflerde ise vergiden kaçma/kaçınma durumlarında başvurulabilecek her yol doğal ve normal kabul edilmektedir. Suç işlemenin birey ve hatta toplum tarafından normalleştirilmesi gibi bir durumla karşı karşıya kalmamak için de vergi ahlak düzeylerinin yükseltilmesi gerekliliği söz konusudur. Bu nedenle toplumda ahlak düzeyinin yüksek olması oldukça önemlidir. Çünkü toplumsal ahlak bireye vergi ödeme konusunda pozitif baskı yapacaktır (Dibek; 2016: 58-59).

2.3.1.4. Devlete olan bağlılık

Günümüzde ekonomik gelişimler ve değişimler bireylerin devletle olan bağına, buna bağlı olarak da vergi zihniyetinin bileşeni olan faktörlerin de değişmesine neden olmaktadır. Şöyle ki; mükellefin, vergiye karşı tutum ve davranışlarını etkileyen vergi ödeme gücü, aile yapısı, vergi ahlakı, eğitim durumu, devlete bağlılık, siyasal iktidarı benimseme düzeyi, vergi mükellefinin diğer mükellefler hakkındaki görüşleri, kamu harcamalarının gerekliliği ve yerinde oluşuna olan inanışlar v.b. devlete bağlılık ilkesiyle birlikte diğer faktörleri de etkilemektedir (Özdemir; 2015: 178).

Mükelleflerin devlet yapılanmasına, kanunlara, toplumsal kurallara uyum sağlamaları, devlete duydukları güven ile doğru orantılıdır. Yani devlete olana bağlılık arttıkça toplumsal yaşamın gerekliliklerine uyum da artacaktır. Bundan dolayı devlete güven duyma oldukça önemlidir. Devletin bu güven ortamını oluşturması devlet çatısı altında yaşayan vatandaşlarının kamusal ihtiyaçlarının yerinde ve zamanında karşılanması ile mümkün olacaktır. Devlete duyulan güven aynı zamanda mahkemelere ve hukuk sistemine duyulan güveni de kapsar ve bu güven vergi ahlakı üzerinde etkilidir (Topkan; 2016: 62).

Temiz, şeffaf, normlara uyan bir toplum olmak, verginin gerekliliğine olan inancı artırır. Mükelleflerin vergilerini zamanında ve eksiksiz ödemesi için hem vatandaşın devlete hem de devletin vatandaşa güvenmesi gerekir. Güven duyulmayan, vatandaşı haksız ve yanlış uygulamaları ile mağdur eden, vatandaşı zora sokan devlet, tebaası altında yaşayan toplumdan vatandaşlık görevlerini yerine getirmelerini bekleyemez. Çünkü güven duymayan vatandaş görev ve sorumluluklarından kaçmanın yollarını arayacaktır. Devletin, vatandaşlarının haklarını koruması, haklarına saygı göstermesi, vatandaşların geleceğe güvenle bakmalarını sağlama devlete güvenin önemli koşullarındandır. Vatandaşlık bilincinin başlama noktası, ödenen vergilerin nereye harcandığının sorgulanmasıdır. Mükellefler gelecekte daha iyi bir yaşam sürebileceğine, hastalıklarının tedavi edileceğine, güven ortamında çocuklarının okula gideceğine inanmazsa vergi kaçırma veya vergiden kaçınma yollarına başvuracaktır (Biberoğlu; 2006: 66). Tüm bunlardan dolayı hem vatandaşın devlete, hem de devletin vatandaşa güven duyması vergi gelirlerinin eksiksiz ve zamanında tahsil edilmesinde önemli bir kriterdir.

2.3.1.5. Siyasi iktidarı benimseme

Devlete bağlılık ve devlete duyulan güvenin vergi bilincine etkisi oldukça yüksektir. Bunun yanı sıra devleti yönetenlerin tercihleri de mükelleflerin vergiye karşı tutumlarını etkilemektedir. Siyasi iktidarın aldığı kararlar, yönetim anlayışı ve gelecek planlamaları vatandaşların ödedikleri vergilerle karşılandığından dolayı, bu kararlar mükellefleri yakından ilgilendirir (Ağcakaya ve Yıldırım; 2015: 88). Siyasi iktidarı benimseyen mükelleflerin vergi ödeme konusunda daha gönüllü olması beklenir.

Siyasal iktidarların aldıkları kararlarının bir bölümünü vergiler ve kamu harcamaları oluşturmaktadır. İktidardaki siyasal güce destek olmuş siyasi düşüncelerini benimsemiş ve oy vermiş olan mükelleflerin vergisel kararlara uyumu daha kolaydır (Tosuner ve Demir;

2009: 6). İktidar vergilendirme yetkisini elinde bulundurur. Vergilendirme ile ilgili de zaman ve koşullara göre en doğru kararı vererek bu yetkisini kullanır. Siyasi tercihler toplumsal yaşamda önemlidir ve siyasi iktidarın eylemleri toplanan vergileri de etkiler. İktidardaki siyasi temsilciyle fikirleri uyuşmayan mükellefler sırf iktidardaki partiye tepki vermek amacıyla vergiyi ödememe yoluna gidebilir (Buyrukoğlu ve Erasa; 2012: 123).

Siyasi iktidar seçimle devlet yönetim sisteminde yer alır. Seçmen siyasi iktidarı oy kullanarak yetkilendirir. Bu yetkilendirme çoğu zaman vergiye uyuma olumlu katkı yapar. Fakat bu katkı siyasi iktidarın vergi ile ilgili uygulamalarının mükelleflerin kabul edilebilir vergi yüküne uyumuna da bağlıdır. Vergi yükü ağır gelmeye başladığında siyasi iktidara olan desteklerini keseceklerdir ve vergi ödememe eğiliminde olacaklardır. Bu gerçekten yola çıkarak siyasi iktidarın mükellefler tarafından kabulü ve desteği vergiye uyumu arttıracaktır, diyebiliriz. Fakat sürekli devam eden olumlu bir etki olmayacaktır. Mükelleflerin vergi ödemeye dayanma gücü sınırı geçildiği takdirde veya siyasi iktidara duyulan güvende zedelenmeler olduğunda vergi uyum seviyesi de düşecektir (Ergün, 2016: 51).

2.3.1.6. Mükellefin diğer mükellefler hakkındaki görüşleri

Vergi ödevini yerine getirmekle yükümlü olan mükelleflerden bazılarının vergi ödevlerinin yerine getirilmesinde sergiledikleri olumsuz tutum ve davranışlar, diğer mükelleflerin tutum ve davranışlarına da etki edebilmektedir. Aynı gelir düzeyinde olan mükelleflerden bir kısmı vergisini tam olarak ödemiorsa bu davranışları, vergi ödevlerini tam olarak yerine getiren diğer mükellefleri olumsuz etkileyecektir (Aydemir, 2013: 36).

Vergilerini beyana göre ödeyen vergi mükellefleri, vergileri kaynakta kesilen yükümlülere göre yasalara karşı daha esnek davranmaktadırlar. Vergileri kaynakta kesilen yükümlülerin ödemesi gereken vergilerle ödedikleri vergiler arasında hiçbir fark olmazken, diğer yükümlülerin ödedikleri vergiler ödemeleri gerekenden daha az olabilmektedir. Mali ödevleri tam olarak yerine getiren yükümlüler, yasalara uygun davranmayı eksik vergi ödeyen ve denetime de maruz kalmayan yükümlüleri gördükçe haksızlığa uğramış hissine kapılırlar ve ödedikleri vergileri daha ağır hissetmeye başlarlar ve bu durum vergiden kaçmayı beraberinde getirir (Çelebi, 2016: 36).

2.3.1.7. Kamu hizmetlerinin gerekliliğine olan inançlar

Mükelleflerin ödedikleri vergiler ile ilgili iç huzurunun oluşmasını sağlayan en önemli etken ödenen bu vergilerin devlet tarafından nasıl ve nereye harcandığı konusudur. Mükellef emeğinin karşılığı olarak kazandığı paradan devlete cebir altında vergi vermekle yükümlüdür. Bu yükümlülük harcamaların kendisine ve ülkesine fayda sağlayacak şekilde planlanıp harcandığını sorgulama hakkı verir. Çünkü harcamaların kendisine ve dolayısı ile ülkesine faydalı şekilde planlandığı ve gerçekleştirildiğini hissetmesi vergi ödeme konusunda iç motivasyon yaratacaktır. Ya da tam tersi bir durum söz konusu olursa vergi ödeme hususunda isteksiz hatta vergi kaçırma eğilimde olması kaçınılmaz olacaktır. Devletin temel görevleri olan; eğitim, sağlık, savunma ve adalet sistemi gibi alanlarda tam ve eksiksiz hizmeti mükellefi vergi konusunda olumlu anlamda hassaslaştıracaktır (Çelebi, 2016: 38).

Mükellefler vergileri kamusal ihtiyaçların karşılanması için ödenen ve dolaylı olarak kendisine ve ülkesine fayda sağlayacağı bilinci ile öderler. Bu nedenle faydanın kendi ödedikleri vergiden daha düşük olması veya mükellefin daha düşük olduğunu hissetmesi durumunda vergi yükünden kurtulmak için arayışa girecektir. Bu nedenle devlet mükellefin onaylamadığı veya kabul etmediği alanlarda kamusal harcamalar yaparsa, mükelleflerde vergilerinin boşa gittiği ve devlet tarafından gereksiz harcandığı intibası oluşacaktır (Dibek, 2016: 62).

Mali saydamlık ve hesap verilebilirlik olarak tanımlanan olgu mükelleflerin devlete duydukları güveni pekiştirir ve vergi uyumu konusunda olumlu olarak hassaslaştırır. Mali saydamlık ve hesap verilebilirliğin etkin olduğu bir devlet anlayışında mükellef, vergilerin nasıl kullanıldığını, nereye harcandığını bilir, kontrol eder ve böylece hem siyasi iktidara hem devlet yapısına güven duyar. Kamusal harcamaları kontrol etme hakkını bulan bir mükellef vergilendirme sürecinde uyum gösterir (Kaya; 2017: 101).

2.3.1.8. Mükellefin eğitim durumu

Bireylerin bilinç düzeyleri, her konuda farklı faktörlerin etkisi altında şekillenir. Bu faktörlerin en etkilisi eğitimidir. Çünkü eğitim düzeyi arttıkça doğru bilgiye ulaşma isteği ve becerisi de artacaktır.

Bireyin vergi bilinci düzeyi de diğer edinimler gibi, eğitim süreci içinde biçimlenen ve şekillenen bir kavramdır. Fakat vergi bilinci ile eğitim arasında çift taraflı bir ilişki vardır. Bunu hem olumlu hem de olumsuz etki olarak değerlendirebiliriz. Şöyle ki; olumlu

etkisi, bireyin eğitim düzeyi arttıkça, vergi görevini gönüllü olarak vergi ödevlerini yerine getirmesinin toplumsal yaşamın bir parçası olduğu gerçeğini kabullenmesi ve toplumsal kurallara uyumu gibi gönüllü olarak yerine getirmesidir. Olumsuz etkisi; bireyin eğitim seviyesi arttıkça vergi kanunlarını anlama ve hâkim olma becerisi gelişir ve kanunlardaki boşlukları fark eder. Bu boşluklardan yararlanarak vergi kaçırma eylemini hukuki gerekçelerle haklı gösterme eğiliminde olabilir. Bu nedenle vergi ahlakı düzeyinin yüksek olması önemli bir durumdur. Çünkü birey vergi ahlakı açısından yeterli seviyede değil ise, eğitim sayesinde öğrendiklerini, vergi ahlaksızlığı şeklinde kullanma yolunu tercih edebilmektedir (Demir ve Çiğerci, 2017: 128-129).

2.3.2. Dışsal Faktörler

Vergiye bilincini etkileyen dışsal faktörler; vergi adaleti, vergi afları, vergi mevzuatı değişiklikleri, vergi cezaları, vergi oranları, vergi sisteminin karmaşıklığı başlıklarında incelenmiştir.

2.3.2.1. Vergi adaleti

Vergi adaleti olgusu tarihsel gelişim içerisinde farklı şekillerde tanımlanmış ve uygulanmıştır. Ancak genel anlamda verginin konulmasından uygulanmasına kadar olan süreçteki uygulamaları içeren bir terimdir. Adalet vergi kavramının en temel olgularındandır. Vergi uygulayıcısı güç vergi adaletini gözeterek uygulamalarını gerçekleştirmek zorundadır (Dibek, 2016: 65).

Vergi uygulamaları incelendiğinde bazen vergi uygulamalarında vergi yükleri mükellefler üzerinde eşit dağılmamaktadır. Bunun nedeni olarak; uygulama politikaları, uygulamalardaki aksaklıklar v.b. etkenler neden olabilir. Ancak vergi ahlakını etkileyen önemli bir faktördür, vergi adaleti. Vergi adaleti ile mükelleflere eşitlik ilkesiyle davranılması gerekliliği doğar ve bunun sonucunda da mükellefler arasındaki ekonomik şartlardaki eşitsizlik en aza indirilir. Eğer bu eşitlik sağlanmaz ise mükellefler vergilemede adalet ilkesinin uygulanmadığı düşüncesine kapılır ve vergiye karşı tepki gösterirler (Ergün, 2016: 37).

Vergide adalet ilkesi uygulama açısından zor bir ilkedir. Çünkü her mükelleften gelirine uygun oranda vergi alınmasını hedeflemektedir. Zaman ve topluma göre farklılık gösteren ölçümlemesi zor ve soyut bir ilke olan adalet kavramı uygulamada eşitliğin sağlanmasında son derece önemli fakat uygulanmasında oldukça zor bir kavramdır. Bütün

bunlara rağmen vergide adalet ilkesinin uygulanmaya çalışılması toplumlarda sosyal ahlak açısından da önemlidir. Devletin adaletli ve eşit davrandığını fark eden mükelleflerin vergiye yaklaşımının daha olumlu olacağı bir gerçektir. Bu durum vergiden beklenen amaçların gerçekleşmesi açısından da önem arz etmektedir. Her koşulda adaletli bir vergi sistemini oluşturan ve uygulayabilen devlet, mükelleflerin vergiye karşı oluşturdukları dirençlerini azaltır (Topkan, 2016: 75).

2.3.2.2. Vergi afları

Vergi affı kavramı; önceden tahmin edilmeyen, mükellefleri bir defaya mahsus rahatlatması ve borçlarını ödemesi hususunda teşvik edici olması esastır. Çünkü sık sık vergi affı uygulamasına başvurulması veya affın uygulanacağını önceden tahmin edilmesi mükelleflerin vergi suçu işlemlerine imkân sağlamak anlamına gelecektir. Vergi aflarındaki asıl amaç, mükelleflerin vergiye karşı olumsuz tutum ve davranışlarının önüne geçilmesi, mükellefiyet görevlerini yerine getirmelerinde olanak sağlanmasıdır. Fakat sürekli tekrarlanması mükelleflerde vergiye karşı olumsuz davranışların oluşmasına neden olacaktır (Çelik, 2013: 48).

Demokratik devletlerdeki uygulamalarını incelediğimizde af, anayasal düzenlemelerle uygulanmaktadır. Örneğin, Danimarka, İsviçre, İzlanda, Japonya, Fransa, İtalya, Fransa, İtalya v.b. birçok ülkede anayasal normlar çerçevesinde af uygulamasına gidilir. Çünkü demokratik devletlerde anayasal kurallar aşama sırasında en üst seviyededir. Bu nedenle af uygulamaları anayasal hak olarak uygulanmalıdır ve toplumun diğer bireylerini mağdur etmemelidir. (Şahin, 2014: 19).

Vergi afları mükelleflerin vergiye uyumunu kolaylaştıran ve vergiye uyumu etkileyen önemli bir faktördür. Vergi afları vergi uyumu hususunda etkilidir. Olumlu ve olumsuz etkileri oluşmaktadır. Şöyle ki; vergi affı uygulamasıyla mükelleflerin vergi uyumunu artıracak bir uygulama oluşturulabilir ve afftan sonra uygulanmak üzere ağır cezalarla devreye sokulur. Böylece, vergi kaçakçılığı önlenerek vergi sistemine tabi olmayan kayıt dışı sektörler dediğimiz mükelleflerin kayıt içine alınması sağlanır. Bu uygulama ile vergi gelirleri artırılarak olumlu bir etki yaratılmış olur. Fakat bu durum vergi yükümlülüğünü zamanında ve tam olarak yerine getirmekte olan mükelleflerin rahatsız olmasına neden olur. Mükellefler tepki olarak vergilendirmeye karşı davranışlar sergileyebilirler (Tuay ve Güvenç, 2007: 28). Bu nedenle vergi affını uygularken her iki

pencereden de bakmak önemlidir.

Mükellefler vergi afları uygulamalarını sürekli olacağı veya yeniden affın çıkma ihtimalini düşünerek vergilerini zamanında ve tam olarak ödeme eğiliminden uzaklaşabilirler. Bu durum vergisini düzenli ödeyen mükellefin de vergiden uzaklaşmasına neden olacaktır. Bütün bunlardan dolayı vergi affı uygulamasının tekrarı olmayacağı bir defalık bir uygulama olduğunun vurgulanması önemlidir. Bunun yanında affın sonrasında sıkı denetimler yaparak vergi uyumuna devlet politikası olarak önem verildiğinin vurgulanması da gereklidir. Ayrıca, yapılan af sonrası denetimin sıkı şekilde yapılması ve vergi cezalarının artırılması vergi uyumunu artıracaktır (Alkan, 2009: 35). Unutulmaması gerekir ki vergi aflarının asıl amacı, mükelleflerin borçlarını ödemesini sağlamak değildir. Vergi affı uygulaması ile vergi kaçağı olan mükellefleri beyanda bulunmaya yönlendirmektir. Çünkü bir şekilde gizlenmiş saklanmış ve bugüne kadar vergi mükellefligi edinmemiş olan kazanç sahipleri hem devletten kaçmaktan kurtulacak, hem de devlet artık bu mükelleflerin varlığını bildiği için takibini yapabilecektir. Af yasaları ve af uygulamaları mükelleflerin vergiye katılımını sağlayıcı faktörler içermelidir (Demirkıran, 2012: 32).

2.3.2.3. Vergi mevzuat değişiklikleri

Vergi bilinci kavramı vergi farkındalığı anlamına da gelen genel bir kavramdır. Mükelleflerin vergi mevzuatı ve vergi mevzuatındaki değişiklikleri takip etme, bilme ediniminde olması anlamına gelir. Ayrıca mükelleflerin vergi uygulamaları hakkında yeterli bilgiye sahip olmaları da gereklidir. (Özgün ve Yüksel, 2018: 35). Vergi mevzuatlarında uygulanan değişiklikler mükelleflerin vergiye karşı olan tutumlarını olumsuz etkileyebilmektedir. Çünkü sık sık yapılan değişiklikler mükelleflerde uygulama karmaşıklığına yol açarak vergiye karşı direnç göstermelerine neden olabilmektedir (Buyrukoğlu ve Erasa, 2016: 124).

Türkiye’de vergi mevzuatının karmaşıklığı gelir idarisinin en önemli sorunlarından birisidir. Vergi mevzuatının basit, ayrıntılı, anlaşılır ve daha az ayrıcalıklı olması gereklidir. Çünkü daha sade vergi düzenlemeleri, gelir idaresinin vergi toplama yükünü azaltacaktır. Eğer vergi mevzuatı karmaşık olursa, mükelleflerin vergi uyum maliyetleri de artacaktır. Şöyle ki; vergi uygulamalarını anlamak maksadı ile uzmana başvurmak durumunda kalacak, vergileme ile ilgili yayınları alacak, yaşanan yanlış anlaşılmalara veya yapılan değişikliklerden haberdar olunamaması durumunda ceza ödemek zorunda kalması mükellefin vergiye

uyumunu engelleyecektir (Şahin, 2016: 33).

Vergi mevzuatındaki değişiklikleri takip etmekte zorlanan mükellef, kanunlar hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması nedeniyle vergisini tam ve zamanında ödeme görevini yerine getiremeyebilir. Bu durum vergi cezası ile karşılaşmasına neden olur ve vergiye karşı tepki göstermesi kaçınılmaz bir hal alır. Öte yandan vergi mevzuatındaki değişiklik mükellefe bir avantaj veya vergisini ödeme konusunda bir kolaylık sağlayabilir. Yine yapılan değişikliği takip edememesi nedeniyle bu avantajdan yararlanamaması mükellefte vergiye tepki doğurur. Bütün bu nedenlerden dolayı vergi mevzuatında sürekli değişikliğe gidilmemesi, uygulamaların standartlaştırılması önemlidir. Öte yandan karmaşık vergi sistemi yürürlükte olması nedeniyle mükellefler, bilinçli olarak vergi ödemeye karşı uyumsuz bir tavır takınabilirler (Yurdakul, 2013: 69).

2.3.2.4. Vergi cezalarının denetiminin yetersizliği

Vergi mevzuatımızda vergi ile ilgili kanunlaşma sürecinde vergi ile ilgili suçların nitelik ve nicelik yönünden farklı olması durumu devlet ekonomisini zarara uğratan davranışlar suç ve kabahat olarak ikiye ayrılmıştır. Vergi Kabahati ekonomik istikrar ve düzenin sağlanmasını engelleyen yaptırım gerektiren haksızlıklardır. Vergi suçu ise, kamusal düzeni bozucu devlet hazinesinin ekonomik yönden zarara uğratılması ve anayasal düzenleme olan vergi kanunlarına uyum sağlamayarak devleti zarara uğratan suçlardır. Tüm bu suçlar ve sonucunda verilecek cezalar Vergi Usul Kanunu'nda açıklanmıştır. VUK.'un 331. madde ile başlayarak ve vergi zıyayı suçu ile genel ve özel usulsüzlük suçları, adli veya kanuni nitelik taşıyan kaçakçılık, vergi mahremiyetini ihlal suçu, mükelleflerin özel işlerini yapma suçu yer almaktadır (İlhan, 2015: 32-33).

Vergiden kaçınma ve vergiye karşı tepki gibi mükellef davranışlarının önüne geçilebilmesi için konulan cezalar ve bu cezaların uygulanması önemlidir. Özellikle denetim mekanizmasının doğru çalışması ile, cezaların caydırıcı bir etkisinin olması gereklidir. Eğer vergi denetim ve cezalarının yeterli uygulaması gerçekleştirilemez ise mükelleflerin vergiden kaçma ve vergiye tepki davranışlarında bulunmaları kaçınılmaz olacaktır (Gülten, 2014: 42). Bütün bu davranışların önlenmesi için vergi denetim ve incelemelerinin yerinde olması önemlidir. Vergi incelemesi vergi denetimin önemli yöntemlerinden birisidir. Vergi denetimi yalnızca vergi hukuku ilgili değildir. Aynı zamanda, sosyal ve psikolojik bir kavramdır. Vergi incelemesinde VUK' un delil serbestisine ilişkin hükümleri

kapsamında her türlü delilden yararlanılmaktadır (Sağlam, 2015: 22)

Vergiden kaçınma, vergiye karşı olumsuz davranışlarda bulunma gibi eylemler mükellefler tarafından başvurulan kanunsuz yöntemlerdendir. Bunların önüne geçilmesi ve devleti zarara uğratma davranışından uzak durulmasını sağlamak için vergi cezalarının uygulanması ve pek tabii ki denetimlerinin düzenli yapılması esastır.

2.3.2.5. Vergi oranları

Mükelleflerin vergiye karşı tutum ve davranışlarını etkileyen en önemli faktörlerden birisi de, mükellefler üzerinde oluşan vergi yüküdür. Bu yükün belirleyici ise vergi oranıdır. Bu nedendir ki, vergi oranları mükellefler üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. (Buyrukoğlu ve Erasa 2012: 214)

Mükelleflerin vergiye karşı besledikleri tutumları çeşitli etkiler karşısında farklılaşabilmektedir. Bu nedenle vergisel düzenlemelerin mükelleflerin vergi psikolojilerini dikkate alarak yapılması da önem arz etmektedir. Toplum içerisinde vergi ahlâkını ve vergi bilincini yükseltilmesi istenmekte ise, kanun koyucuların mükelleflerin tepkilerini de dikkate alması önemlidir. Mükellefler açısından bir vergiye karşı olumlu tutum beslenirken, vergi koyucuların vergi oranını arttırması olumsuz bir etki yaratabilir. Hatta vergiden kaçınmaya kadar giden bir tepki haline alabilir (Demir, 2008: 27). Devletler vergi gelirlerini arttırmak ve dolayısı ile hizmet kalitelerini arttırmak amacı vergi oranlarını belirli aralıklarla yükseltmektedirler. Fakat bu durum beklenen bir sonuç olarak vergi mükellefleri tarafından tepkiyle karşılanır. Çünkü vergi oranının artması demek mükellef açısından ödenmesi gereken verginin artması ve dolayısı ile vergi yükünün daha çok ağır hissedilmesi anlamına gelmektedir. Yani vergi yükü ödenen vergi ile doğru orantılı bir durumdur (Kumbaşı, 2016: 13-14).

2.3.2.6. Vergi sisteminin karmaşıklığı

Devlet ve mükelleflerden oluşan ikili bir sahip vergi sisteminin net, kolay anlaşılabilir ve açık bir yapıda olması, vergi dışı piyasa ekonomisinin oluşmasına ve gelişmesine engel olur. Yani vergilemeyi düzenleyen kanunun açık ve anlaşılır olması oldukça önemlidir. Bir ülkedeki vergi kanunları, ülkenin ihtiyaçlarını (ekonomik, sosyal, mali) karşılayamıyorsa ve istikrarlı bir uygulama değilse vergi kaçağı artar (Sandalcı, 2015:

75). Dolayısıyla vergi kanunlarının net olmaması ve sürekli değişerek istikrarsız bir yapısı varsa, bazen mükelleflerin isteği ve uğraşı dışında da vergi kayıpları oluşturabilir. Tüm bu nedenlerden dolayı kanunların sürekli olarak değişikliğe uğramaması, yeni kanun hükümleri hakkında mükellefler yeterli bilgilendirilmelidir. Çünkü olası bir anlam karmaşası mükelleflerde bilinçli ve/veya bilinçsiz şekilde vergiye karşı uyumsuzluk yaratabilmektedir(Yurdakul, 2013: 69).

3. BÖLÜM

3. TÜRKİYE’DE VERGİ MÜKELLEFLERİNİN EĞİTİM DÜZEYİ İLE VERGİ BİLİNCİ İLİŞKİSİ: AYDIN İLİ ÖRNEĞİ

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Devletin devamlılığı ve sağlıklı bir şekilde büyümesi, ilerlemesi için önemli bir gelir kaynağı olan vergilerin ve vergi ile ilgili kavramların bireyler tarafından öğrenim hayatlarının başından itibaren doğru öğrenilmesi, algılanması vergi mükellefi olarak doğru tutum ve davranışlar sergilemelerinde son derece önemlidir.

Eğitimin; toplumsal bütünleşme, toplumsal kültür varlığını sürdürmek ve geliştirmek aynı zamanda da kalkınma ve değişim gibi pek çok farklı kavramın bireyin yaşantısına ekleme gibi yükümlülükleri vardır. Bu gerçeklerden yola çıkarak eğitim kurumları, bireylere toplumda çoğunluk tarafından kabul edilen değerleri, normları, tutumları planlı bir biçimde kazandırdığı için, toplumsal bütünleşmenin sağlanmasında önemli rol oynar diyebiliriz (Memişoğlu, 2004: 31-32-33).

Bu güncel çalışma, Aydın İli özelinde vergi mükellefi olan bireylerin eğitim düzeyleri ile vergi bilinci arasındaki ilişkiyi değerlendirmek ve etkili olan faktörleri belirlemek amacıyla yapılmıştır. Elde edilecek sonuçlar ile farklı eğitim düzeyinden mükelleflerin vergiyi nasıl algıladıkları ve vergiye karşı nasıl bir davranış ve tutum sergiledikleri hakkında fikir sahibi olmaya olanak sağlayacak; eğitimcilerin, vergi idaresi çalışanlarının, devletin eğitim sürecindeki faktörler ile bireylerde vergi bilinci oluşturulmasında etkili olup olmadığının değerlendirilmesine ışık tutacaktır. Ayrıca Aydın İli özelinde vergi mükelleflerinin vergi bilinci ve algısında eğitimin etkisi hakkında doğru

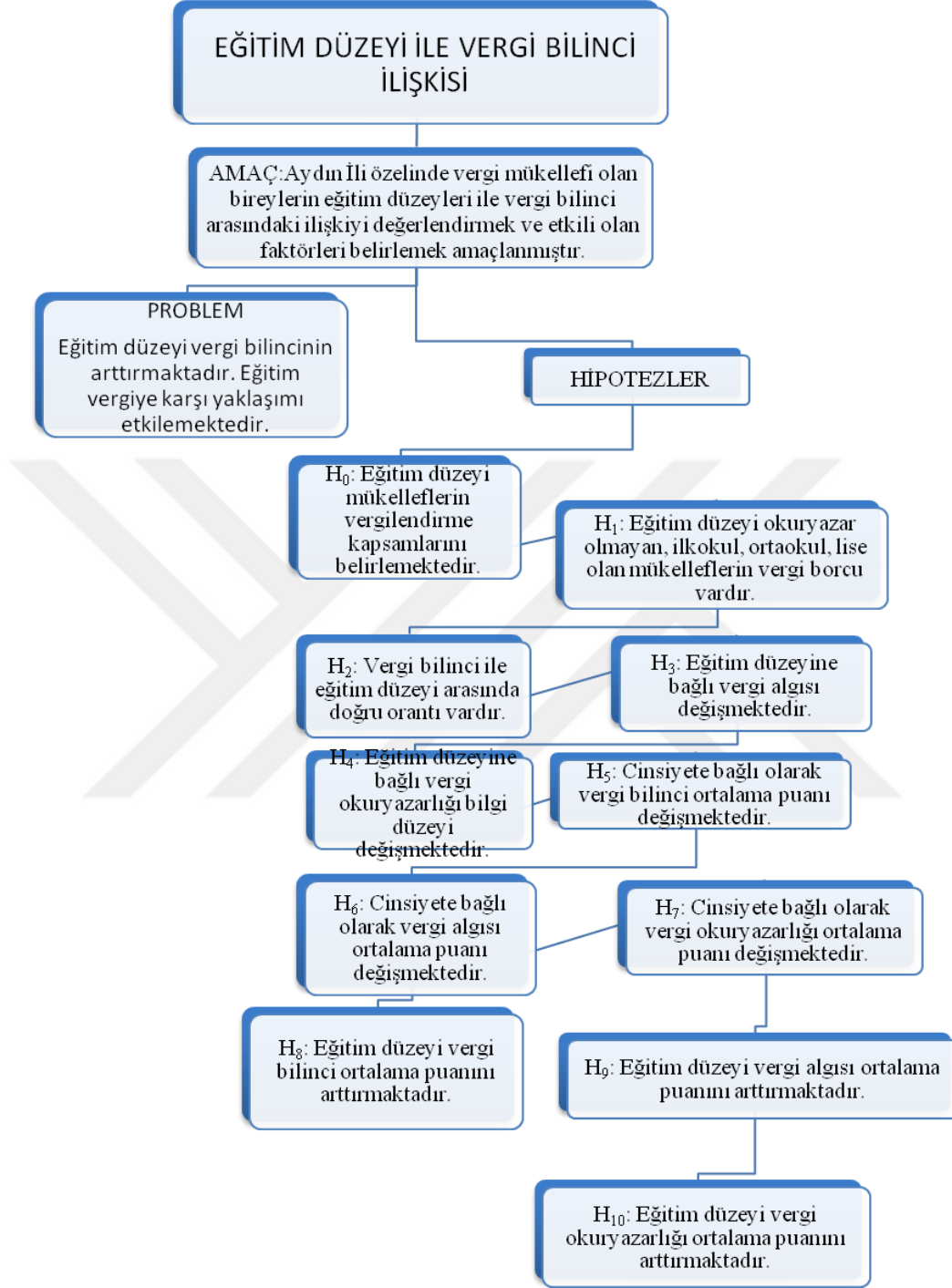
bilgi sahibi olunacaktır.

Araştırmanın amacı; Aydın İli vergi mükelleflerinin eğitim düzeyi ile vergiye bakış açıları, vergi algıları ve vergiye karşı tutum davranışlarının arasında bir ilişki olup olmadığının araştırılmasıdır.

3.2. Araştırmanın Modeli Ve Hipotezleri

Araştırmanın amacı doğrultusunda geliştirilen ve bu araştırmadan elde edilen veriler esas alınarak test edilen hipotezler şunlardır:

Tablo 2.1. Araştırma Modeli Şeması

H₀: Eğitim düzeyi mükelleflerin vergilendirme kapsamlarını belirlemektedir.

H₁: Eğitim düzeyi okuryazar olmayan, ilköğretim, ortaokul, lise olan mükelleflerin vergi

borcu vardır.

Sıra	Birimin	Gelir Vergisi	Kurumlar	Genel
------	---------	---------------	----------	-------

H₂: Vergi bilinci ile eğitim düzeyi arasında doğru orantı vardır.

H₃: Eğitim düzeyine bağlı vergi algısı değişmektedir.

H₄: Eğitim düzeyine bağlı vergi okuryazarlığı bilgi düzeyi değişmektedir.

H₅: Cinsiyete bağlı olarak vergi bilinci ortalama puanı değişmektedir.

H₆: Cinsiyete bağlı olarak vergi algısı ortalama puanı değişmektedir.

H₇: Cinsiyete bağlı olarak vergi okuryazarlığı ortalama puanı değişmektedir.

H₈: Eğitim düzeyi vergi bilinci ortalama puanını arttırmaktadır.

H₉: Eğitim düzeyi vergi algısı ortalama puanını arttırmaktadır.

H₁₀: Eğitim düzeyi vergi okuryazarlığı ortalama puanını arttırmaktadır.

Elde edilecek bulgular, mevcut vergilerin mükellefler tarafından nasıl algılandığı ve eğitim düzeyi ile vergi bilinç seviyesi hakkında önemli ipuçları verecektir. Bu sonuçlarla mükelleflerin vergi hakkındaki düşünceleri ve vergiye yaklaşımları görülecektir.

3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Anket çalışmasının alanı, Aydın ili sınırları içerisinde faaliyet gösteren vergi mükellefleridir. Örneklem alanının hesaplanmasında basit tesadüfi örneklem alanı seçimi formülünden yararlanılmıştır. Bu formüle göre; belirlenen örneklem sayısının %95 güven düzeyinde ve %5 göz yumulabilen hata payı dikkate alınarak evreni temsil ettiği düşünülmektedir.

Tablo 2.2. Aydın İli Vergi Mükellefleri

		Gerçek Usul	Basit Usul	Gmsi	Diğer Ücretliler		
1	Güzelhisar V.D.	2.836	2.002	2.321	255	1.158	8.579
2	Efeler V.D.	3.618	2.818	7.280	457	1.061	15.234
	Toplam	6.454	4.820	9.601	712	2.219	23.813

Aydın İli'ne bağlı iki vergi dairesi bulunmaktadır. Efeler ve Güzelhisar vergi dairelerinin aktif mükellef sayıları yukarıdaki tabloda gösterilmiştir. Gerçek usul, basit usul, GMSİ, ücretliler ve kurumlar vergisi aktif mükellef sayıları toplamda Güzelhisar Vergi Dairesi'nde 8.579 kişi, Efeler Vergi Dairesi'nde, 15.234 kişidir. Toplam Aydın İli Mükellef sayısı ise 23.813 kişidir. 2019 yılı Ocak ayına ait veriler Aydın Vergi Dairesi'nden alınmıştır. (04.04.2019)

N= Evrendeki birey sayısı (23813)

n Örneklem alınacak birey sayısı

p= İncelenecek olayın görülüş sıklığı (0,50)

q= İncelenecek olayın görülmeysi sıklığı (1-p=0,50)

t= Belirli serbestlik derecesinde ve saptanan yanılma düzeyinde t tablosunda bulunan teorik değer (1,96)

d= Olayın görülüş sıklığına göre yapılmak istenen + sapma (0,05) olarak simgelenmiştir.

$$n \text{ (örneklem büyüklüğü)} = \frac{N \cdot t^2 \cdot p \cdot q}{d^2 \cdot (N-1) + t^2 \cdot p \cdot q} = \frac{23813 \cdot (1,96)^2 \cdot (0,5) \cdot (0,5)}{(0,5)^3 \cdot (23813-1) + (1,96)^2 \cdot (0,5) \cdot (0,5)} = 381$$

Formüle göre, belirlenen örneklem sayısının %95 güven düzeyinde ve %5 göz yumulabilen hata payı dikkate alınarak evreni temsil ettiği düşünülmektedir.

Tablo:2.3 $\alpha=0,05$ için Örneklem Büyüklükleri

Evren Büyük- lüğü	+ 0.03 örnekleme hatası (d)			+ 0.05 örnekleme hatası (d)			+ 0.10 örnekleme hatası (d)		
	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q= 0.2	p=0.3 q=0.7	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q= 0.2	p=0.3 q=0.7	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q= 0.2	p=0.3 q=0.7
100	92	87	90	80	71	77	49	38	45
500	341	289	321	217	165	196	81	55	70
750	441	358	409	254	185	226	85	57	73
1000	516	406	473	278	198	244	88	58	75
2500	748	537	660	333	224	286	93	60	78
5000	880	601	760	357	234	303	94	61	79
10000	964	639	823	370	240	313	95	61	80
25000	1023	665	865	378	244	319	96	61	80
50000	1045	674	881	381	245	321	96	61	81
100000	1056	678	888	383	245	322	96	61	81
1000000	1066	682	896	384	246	323	96	61	81
100 milyon	1067	683	896	384	245	323	96	61	81

Ayrıca örneklem büyüklüğünün hesaplanmasında 0.5 hata payına göre düzenlenmiş tabloda, evren büyüklüğüne göre alınması gereken ortalama örneklem grubu verilmiştir. Toplam mükellef sayısı 23.813 olan Aydın İli özelinde alınması uygulanması gereken anket formunun en az 378 olması gerektiği görülmektedir

Aydın il sınırları içinde görüşlerine başvurulmuş 500 kişilik örnek kitle rast gele belirlenmiş, böylece deneklerden toplanan verilerden elde edilen sonuçların tüm kitleyi temsil edilebileceği varsayılmıştır.

3.4. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 18.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Veriler değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metotlar (Sayı, Yüzde) kullanılmıştır. Hipotez testleri olarak Cronbach Alpha Testi, T-Testi, Kİ-KARE ve ANOVA analizleri yapılmıştır. Elde edilen bulgular %95 güven aralığında 0,05 anlamlılık düzeyinde yorumlanmıştır.

3.5 Veri Toplama Teknikleri

Araştırmanın edebiyat taraması; üniversite kütüphaneleri, ulusal ve uluslararası veri tabanları, kitap, e-kitap, dergi, e-dergi, makale, tez gibi bilimsel veri kaynaklarından yararlanılarak ikincil veri olarak toplanmıştır.

Araştırmanın uygulama kısmında amaçlar doğrultusunda rastgele verilerin toplanması ve istatistikî olarak değerlendirilebilmesi için anket tekniği kullanılarak birincil veri olarak toplanmıştır. Bu doğrultuda vergi mükellefi olan örneklem grubuna anket formu uygulanmıştır.

Araştırma anket uygulaması 02 Nisan 2018 ile 04 Haziran 2018 tarihleri arasında 9 haftalık bir sürede Efeler ilçesinde, Pazartesi, Çarşamba günleri öğleden önce 09.00-11.00 öğleden sonra 15.00-19.00 saatleri arasında yapılmıştır. Anket çalışmasına gönüllü katılım esastır ve Aydın İlinin farklı ilçelerinde çalışan vergi mükellefleri de katılmıştır. Ankete katılan vergi mükelleflerinin işyerlerinde, kahve kıraathane, kafe gibi sosyal ortamlarda anket formunu doldurmaları istenmiştir. Anket formunu doldurmadan önce gönüllülük esası dikkate alınmıştır. Anketin doldurulması ile ilgili bilgilendirme yapılmıştır. Eğitim düzeylerine göre anketi yanıtlama süresi değişmiştir. Ortalama olarak 10 dakika sürmüştür. 500 adet vergi mükellefine ulaşılmıştır. Fakat 91 tanesi birden fazla şıkkı işaretleme, çelişkili şıkları işaretleme, anketi doldurmaya başladıktan sonra vazgeçme v.b. nedenlerle değerlendirme dışı tutulmuştur.

3.5.1. Veri Toplama Aracının Oluşturulması

Anket soru formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcıların sosyo-demografik bilgileri ile, Kutay Şenel (2014)“Vergiye Karşı Mükellef Tepkileri Üzerine Bir Alan Çalışması” adlı yüksek lisans tezinden ve Yasemin Yenigun (2012) “Vergi Bilinci Ve Vergi Uygulamaları Karşısında Mükelleflerin Davranışları: İstanbul Örneği” adlı yüksek lisans tezinden faydalanarak hazırlanan gelir unsuru vergilendirme kapsamı, vergi borcu durumu ve vergi ile ilgili bilgi düzeyi ile vergiye bakış açılarını belirlemeye yönelik 21 soru yer almaktadır.

Anket soru formunun ikinci bölümünde ise vergi algısı, vergi bilinci ve vergi okuryazarlık boyutlarının incelenmesine yönelik ifadelerin bulunduğu 46 soru yer almaktadır. Bu boyutlar aşağıda sıralanmaktadır:

Vergi Bilinci düzeyini belirlemeye yönelik anket soruları; Nurullah Altun v.d. (2017)

“Mükelleflerin Vergiye Karşı Tutum ve Davranışları: Sakarya İli Alan Araştırması adlı makalesinden derlenip araştırmacı tarafından gerekli düzenlemelerin yapılmasıyla oluşturulmuştur.

Vergi algısını belirlemeye yönelik sorular; Metin Sağlam (2013) “Vergi Algısı ve Vergi Bilinci üzerine Bir Araştırma: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerinde Vergi Algısı ve Bilinci” makalesinden derlenip araştırmacı tarafından gerekli düzenlemelerin yapılmasıyla oluşturulmuştur.

Vergi okuryazarlığı düzeyini belirlemeye yönelik sorular; Mahmut Yardımcıoğlu v.d “Vergi Okuryazarlığı ve Vergisel Farkındalık: Kahramanmaraş Araştırması” adlı makalesinden derlenip araştırmacı tarafından gerekli düzenlemelerin yapılmasıyla oluşturulmuştur.

Araştırma verilerinin analizinde frekans ve tanımlayıcı istatistiksel analizlerden yararlanılmıştır. Araştırmaya katılanların demografik özelliklerine ilişkin verilere frekans (dağılım) analizi uygulanmış ve katılımcıların demografik özellikleri ve eğitim düzeyleri Ki-Kare testi ile analiz edilmiştir.

3.5.2. Veri Analizi

Anket sonuçlarının içsel tutarlılığını sınamak amacıyla “Güvenilirlik (Cronbach’s Alpha) Testi” yapılmıştır. Mükelleflerin vergi bilinci eğilimine ilişkin 44 yargının yer aldığı anketin ikinci bölümünün Cronbach’s Alpha değeri 0.834 olarak tespit edilmiştir. Alfa değeri 0 ile 1 arasında değer almakta ve anlamlı olabilmesi için 0.50 ve üzerinde olması gerekmektedir. Bu sonuca göre sorulara verilen cevapların tüm veri seti için 0.834 oranında anlamlı olduğu söylenebilir. (Şencan, H.; 2005) Cronbach’s Alpha değeri 0,834 olduğundan verilerin güvenilirliğinin oldukça yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 2.4. Anket Soruları Geçerlilik Güvenirlilik Analizi

Vergi Algısı-Bilinci-Okuryazarlığı Ölçeğinin Güvenirlilik Analizi	
Cronbach's Alpha	0,834
(p<0.01)	

3.6. Bulgular

3.6.1. Tanımlayıcı İstatistikler

Bu çalışmada örnek kitlenin evreni temsil edebilmesini sağlamak için çalışmanın, taraf tutmadan ve geniş çaptaki mükellefler üzerinde uygulanması sağlanmıştır. Çalışmanın bu bölümünde, anket formunu doldurması sağlanarak görüşleri alınan 409 kişinin yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve medeni durum, gelir düzeyi, yaşadığı yer gibi kişisel özellikleri ele alınmıştır.

Tablo 2.5. Araştırmaya Katılanların Eğitim Düzeyi İle Cinsiyet-Medeni Durum-Yaş

Özelliklerinin Dağılımları ve Ki-Kare Analizi

DEĞİŞKENLER		Okuryazar değil	İlkÖğretim (Ortaokul)	Lise	Önlisans	Lisans	Lisansüstü	Toplam	Ki-Kare
		Yüzde (%) Sayı (n)							
Cinsiyet	Kadın	3 (2,4)	15 (12,0)	43 (34,4)	36 (28,8)	23 (18,4)	5 (4,0)	125 (30,6)	D=41,163 p=0,000
	Erkek	22 (7,7)	88 (31,0)	73 (25,7)	31 (10,9)	40 (14,1)	30 (10,6)	284 (69,4)	
	Toplam	25 (6,1)	103 (25,2)	116 (28,4)	67 (16,4)	63 (15,4)	35 (8,6)	409 (100,0)	
Medeni Durum	Evli	21 (8,6)	85 (34,8)	59 (24,2)	14 (5,7)	33 (13,5)	32 (13,1)	244 (100,0)	D=90,154 p=0,000
	Bekar	4 (2,4)	18 (10,9)	57 (34,5)	53 (32,1)	30 (18,2)	3 (1,8)	165 (100,0)	
	Toplam	25 (6,1)	103 (25,2)	116 (28,4)	67 (16,4)	63 (15,4)	35 (8,6)	409 (100,0)	
Yaş	18-27	0 (0,0)	6 (4,8)	42 (33,9)	44 (35,5)	15 (12,1)	2 (1,6)	124 (30,3)	D=153,941 p=0,000
	28-37	3 (3,5)	14 (16,5)	39 (45,9)	7 (8,2)	20 (23,5)	2 (2,4)	85 (20,8)	
	38-47	1 (1,9)	32 (35,2)	19 (20,9)	8 (8,8)	17 (18,7)	15 (16,5)	91 (22,2)	
	48-57	15 (12,1)	27 (50,0)	8 (14,8)	5 (9,3)	6 (11,1)	7 (13,0)	54 (13,2)	
	58 yaş ve üstü	6 (10,9)	24 (43,6)	8 (14,5)	3 (5,5)	5 (9,1)	9 (16,4)	55 (13,4)	
	Toplam	25 (6,1)	103 (25,2)	116 (28,4)	67 (16,4)	63 (15,4)	35 (8,6)	409 (100,0)	

Örneklem grubunun sosyo demografik özelliklerinin eğitim düzeyine göre dağılımı ve anlamlılığı Tablo 8’de incelenmiştir. Buna göre araştırmaya katılanların %30,6’sı (125) kadın, %69,4’ü (284) erkektir. Ankete katılan vergi mükelleflerinin eğitim düzeyleri ile cinsiyetlerinin dağılımı incelendiğinde; kadınların %2,4’ü (n:3), erkeklerin %7,7’si (n:22) okuryazar değildir. Okuryazar olmayanlar örneklem grubunun %6,1’i (n:25) dir. İlköğretim (ortaokul) mezunu olanların %12,0’si (n:15) kadın, %31,0’i (n:88) erkektir. İlköğretim

(ortaokul) mezunu olanlar toplamda %25,2 (n:103) dir. Kadınların %34,4'ü (n:43), erkeklerin %25,7'si (n:73) lise mezunu olarak saptanmıştır. Örneklem grubunun %28,4'ü (n:116) lise mezunudur. Ön lisans mezunu kadınlar %28,8 (n:36) iken erkeklerde bu oran %10,9 (n:31)'dur. Toplam içindeki ön lisans mezunlarının oranı %16,4 (n:67) olarak saptanmıştır. Kadınların %18,4'ü (n:23) lisans mezunu iken erkeklerde bu oran %14,1 (n:40) olarak karşımıza çıkmaktadır. Lisans mezunu olanlar toplam içinde %15,4'dür (n:63).

Lisansüstü mezunu olan kadınlar %4,0 (n:5) iken bu oran erkeklerde %10,6 (n:30) olarak karşımıza çıkmaktadır. Vergi mükelleflerinin cinsiyetleri ve eğitim durumları arasında yapılan ki-kare testi analizine göre anlamlı bir fark saptanmıştır (p=0,000). Kadınlarda en yüksek oranda %34,4 ile lise mezuniyetini %28,8 (n:36) ile ön lisans izlemektedir. Erkeklerde ise en yüksek oranla %31,0 (n:88) ile ilköğretim (ortaokul) mezunlarıdır. Bu oranı %25,7 ile (n:73) lise mezuniyeti izlemektedir.

Araştırmaya katılan vergi mükelleflerinden evli olanlar %59,7 (n:244), bekâr olanlar ise %40,3'tür (n:165). Evli olanlarının en yüksek oranla %34,8 (n:85) ilköğretim (ortaokul) mezunu olduğu, en düşük oranla %5,7 (n:14) ön lisans mezunu olduğu, bekâr olanların en yüksek oranla %34,5 (n:57) lise mezunu, en düşük oranla %1,8 (n:3) lisansüstü mezunu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Vergi mükelleflerinin medeni durumları ile eğitim düzeyleri arasında yapılan ki-kare analizi sonucuna göre anlamlı sonuç saptanmıştır (p=0,000).

Araştırmaya katılanların yaş grupları incelendiğinde; %30,3'ünün (n:124) 18-27 yaş, %20,8'inin (n:85) 28-37 yaş, %22,2'sinin (n:91) 38-47 yaş, %13,2'sinin (n:54) 48-57 yaş, %13,4'ünün ise (n:55) 58 ve üstü yaş grubunda olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ankete katılan vergi mükelleflerinin %30,3'ünün (124) 18-27 yaş aralığında olması tamamen tesadüfi bir olup, Aydın ili son nüfus sayımı sonuçlarına uyum göstermektedir. 2017 aydın ili nüfus sayımına göre; İl nüfusunun %7,01 ile 15-19, %7,19 20-24 ve %6,78 ile 25-29 yaş aralığında olduğu ilan edilmiştir. (<https://www.nufusu.com/il/aydin-nufusu>). Yaş ve eğitim durumu ki-kare analizi ile test edildiğinde anlamlı bir sonuç bulunmuştur (p=0,000).

Araştırmaya katılanlardan; 18-27 yaş aralığında olanlar en yüksek oranla %35,5 ile ön lisans mezunu, 28-37 yaş aralığındakiler %45,9 ile lise mezunu olarak saptanmıştır. 37-47/48-57 ve 58 yaş üstü olanlar ise en yüksek oranla ilköğretim (ortaokul) olarak saptanmıştır. Yaş yükseldikçe eğitim seviyesinde azalma olduğu sonucuna ulaşılmıştır. TÜİK verilerinde 2008-2017 yılları eğitim düzeyi verileri incelendiğinde; 15 yaş üstü lise ve

denği meslek yüksekokulu mezunu sayısında 3.994.863 kişi arttığı saptanmıştır.

Tablo 2.6. Araştırmaya Katılanların Eğitim Düzeyi İle alışma Durumu (Meslek-Aylık Gelir Düzeyi-Sosyal Güvence Özelliklerinin Dağılımları ve Ki-Kare Analizi

DEĞİŞKENLER		Okuryazar değil	İlkÖğretim (Ortaokul)	Lise	Önlisans	Lisans	Lisansüstü	Toplam	Ki-Kare
		Yüzde (%)							
		Sayı (n)							
Çalışma Durumu Meslek	alışmıyor/ ev hanımı	16 (14,2)	13 (11,5)	44 (38,9)	26 (23,0)	12 (10,6)	2 (1,8)	113 (27,6)	D=209,561 p=0,000
	İşyeri sahibi	1 (0,9)	46 (40,0)	33 (28,7)	12 (10,4)	13 (11,3)	10 (8,7)	115 (28,1)	
	Kamu alışanı	1 (2,3)	1 (2,3)	9 (20,5)	4 (9,1)	12 (27,3)	17 (38,6)	44 (10,8)	
	Özel sektör	2 (2,1)	20 (20,8)	25 (26,6)	23 (24,0)	20 (20,8)	6 (6,3)	96 (23,5)	
	Emekli	5 (12,2)	23 (56,1)	5 (12,2)	2 (4,9)	6 (14,6)	0 (0,0)	41 (10,0)	
	Toplam	25 (6,1)	103 (25,2)	116 (28,4)	67 (16,4)	63 (15,4)	35 (8,6)	409 (100,0)	
Aylık Gelir	1500 TL ve altı	11 (9,6)	20 (17,4)	41 (35,7)	29 (25,2)	13 (11,3)	1 (0,9)	115 (28,1)	D=210,904 p=0,000
	1501-3000	13 (9,6)	43 (31,9)	32 (23,7)	19 (14,1)	23 (17,0)	5 (3,7)	135 (33,0)	
	3001-4500	0 (0,0)	27 (48,2)	12 (21,4)	8 (14,3)	8 (14,3)	1 (1,8)	56 (13,7)	
	4501-6000	0 (0,0)	5 (18,5)	5 (18,5)	3 (11,1)	8 (29,6)	6 (22,2)	27 (6,6)	
	6001-7500	0 (0,0)	1 (3,6)	17 (60,7)	4 (14,3)	6 (21,4)	0 (0,0)	28 (6,8)	
	7501-9000	1 (4,2)	7 (29,2)	6 (25,5)	2 (8,3)	3 (12,5)	5 (20,8)	24 (5,9)	
	9001 ve üzeri	0 (0,0)	0 (0,0)	3 (12,5)	2 (8,3)	2 (8,3)	17 (70,8)	24 (5,9)	
	Toplam	25 (6,1)	103 (25,2)	116 (28,4)	67 (16,4)	63 (15,4)	35 (8,6)	409 (100,0)	

Tablo 2.6. Araştırmaya Katılanların Eğitim Düzeyi İle Çalışma Durumu (Meslek-Aylık Gelir Düzeyi-Sosyal Güvence Özelliklerinin Dağılımları ve Ki-Kare Analizi (Devamı)

Sosyal Güvence	Özel Sigorta	11 (15,1)	18 (24,7)	13 (17,8)	6 (8,2)	10 (13,7)	15 (20,5)	73 (17,8)	D=63,802 p=0,000
	SGK	4 (1,5)	73 (28,0)	70 (26,8)	52 (19,9)	42 (16,1)	20 (7,7)	261 (63,8)	
	Yeşil Kart/GGS	1 (9,1)	2 (18,2)	5 (45,5)	2 (18,2)	1 (9,1)	0 (0,0)	11 (2,7)	
	Yok	9 (14,1)	10 (15,6)	28 (43,8)	7 (10,9)	10 (15,6)	0 (0,0)	64 (15,6)	
	Toplam	25 (6,1)	203 (25,2)	116 (28,4)	67 (16,4)	63 (15,4)	35 (8,6)	409 (100,0)	

Araştırmaya katılan vergi mükelleflerinin çalışma ve meslek alanları incelendiğinde; %27,6'sının (n:113) çalışmadığı ve/veya evhanımı olduğu saptanmıştır. %28,1'i (n:115) işyeri sahibi, %10,8'i (n:44) kamu çalışanı, %23,5 'i (n:96) özel sektör çalışanı, %10 'u (n:41) emekli olarak saptanmıştır. Örneklem grubunun eğitim düzeyi ile çalışma durumları ki-kare analizi ile karşılaştırıldığında anlamlı bir fark saptanmıştır.(p=0,000).

Çalışmıyor/evhanımı olanlar en yüksek oranla %38,9 lise mezunu, İşyeri sahipleri %40,0 ile ilköğretim (ortaokul) mezunudur. Kamu çalışanlarının %38,6 ile yüksek oranda lisansüstü ve %27,3 ile lisans mezunu olduğu karşımıza çıkmaktadır. Özel Sektör çalışanlarının %26,6 ile lise ve %24,0 ile önlisans mezunu olduğu, emeklilerin ise %56,1 ile ilköğretim (ortaokul) mezunu olduğu saptanmıştır. Eğitim düzeyi arttıkça çalışma alanlarındaki farklılık anlamlılık ortaya koymaktadır.

Vergi mükelleflerinin aylık gelir düzeyi incelendiğinde; %28,1 (n:115) 1500 TL ve altı gelir düzeyinde, %33,0'ü (n:135) 1501-3000 TL gelir düzeyinde olduğu saptanmıştır. Ankete katılanların %61,1'nin Türkiye 2018 yoksulluk sınırının altında olduğu saptanmıştır. Örneklem grubunun %13,7'si (n:56) 3001-4500 gelir düzeyinde olarak bulunmuştur. Vergi mükelleflerinin aylık gelir seviyeleri ile eğitim düzeyleri arasında yapılan ki-kare istatistiğine göre anlamlı bir sonuç bulunmuştur. (p=0,000). 1500 TL ve altı kazanca sahip olan vergi mükelleflerinin en yüksek oranda %36,0 (n:41) ile lise mezunu 1501-3000TL geliri olanların en yüksek oranla %31,9 (n:43) ile ilköğretim(ortaokul) mezunu, 3001-4500TL geliri olanların en yüksek oranla %48,2 (n:27) ile ilköğretim (ortaokul) mezunu,

4501-6000TL geliri olanların en yüksek oranla %60,7 (n:17) ile lise mezunu, 7501-9000TL geliri olanların en yüksek oranla %29,2 (n:7) ile ilköğretim (ortaokul) mezunu ve 9001TL ve üstü gelire sahip olanların yüksek oranla %70,8 (n:17) lisanüstü eğitim düzeyinde olduğu saptanmıştır.

Araştırmaya katılanların sahip oldukları sosyal güvence türü incelendiğinde, vergi mükelleflerinin %15,6 (n:64) herhangi bir sosyal güvenceye sahip olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Vergi mükelleflerinin %63,8 (n:261) SGK'ya bağlı, %17,8 (n:73) özel sağlık sigortasına bağlı, %2,7 (n:11) ise yeşil kart (GGS) bağlı olarak saptanmıştır. Mükelleflerin eğitim düzeyleri ile bağlı oldukları sosyal güvence türü arasında ki-kare analizine göre anlamlı bir fark saptanmıştır. (p=0,000). Lisansüstü eğitim düzeyinde olan mükelleflerin sosyal güvenceleri vardır ve yeşil kart (GGS) sahibi değildirler. Okuryazar olmayanların %14,1 (n:9) herhangi bir sosyal güvenceye sahip değildir. SGK'ya bağlı olan %28,0 (n:73) olarak saptanmıştır.

Tablo 2.7. Araştırmaya Katılanların Eğitim Düzeyi İle Gelir Unsuru Vergilendirme Kapsamı ve Vergi Borcu Özelliklerinin Dağılımları ve Ki-Kare Analizi

DEĞİŞKENLER		Okuryazar değil	İlk Öğretim (Ortaokul)	Lise	Önlisans	Lisans	Lisansüstü	Toplam	Kİ-KARE
		Yüzde (%) Sayı (n)							
Gelir Unsuru Vergilendirme Kapsamı	Ticari kazançlar	2 (1,7)	43 (35,8)	39 (32,5)	17 (23,4)	13 (108)	6 (5,0)	120 (29,3)	D=108,404 p=0,000
	Zirai kazançlar	10 (30,3)	12 (36,4)	6 (18,2)	0 (0,0)	2 (6,1)	0 (0,0)	33 (8,1)	
	Ücretler	10 (5,3)	25 (13,4)	50 (26,7)	12 (17,9)	41 (21,9)	20 (10,7)	187 (45,7)	
	Serbest meslek kazançları	2 (4,0)	21 (42,0)	17 (34,0)	2 (3,0)	6 (12,0)	2 (4,0)	50 (12,2)	
	Gayrimenkul sermaye iratları	1 (5,3)	2 (10,5)	4 (21,1)	3 (4,5)	1 (5,3)	7 (36,8)	19 (4,6)	
	Toplam	25 (6,1)	103 (25,2)	116 (28,4)	67 (16,4)	63 (15,4)	35 (8,6)	409 (100,0)	

Tablo 2.7. Araştırmaya Katılanların Eğitim Düzeyi İle Gelir Unsuru Vergilendirme Kapsamı ve Vergi Borcu Özelliklerinin Dağılımları ve Ki-Kare Analizi (Devamı)

Vergi Borcunuz var mı?	Var	4 (5,9)	11 (16,2)	28 (41,2)	12 (17,6)	12 (17,6)	1 (1,5)	68 (16,6)	D=44,937 p=0,000
	Yok	8 (3,1)	60 (23,6)	64 (25,2)	50 (19,7)	45 (17,7)	27 (10,6)	254 (62,1)	
	Bilmiyorum	13 (14,9)	32 (36,8)	24 (27,6)	5 (5,7)	6 (6,9)	7 (8,0)	87 (21,3)	
	Toplam	25 (6,1)	103 (25,2)	116 (28,4)	67 (16,4)	63 (15,4)	35 (8,6)	409 (100,0)	

Araştırmaya katılan vergi mükelleflerinin gelir unsurlarının vergilendirme kapsamı incelendiğinde; %29,3 (n:120) ticari kazançlar, %8,1 (n:33) zirai kazançlar, %45,7 (n:187) ücretler, %12,2 (n:50) serbest meslek kazançları, %4,6 (n:19) gayrimenkul sermaye iratları olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelir unsuru vergilendirme kapsamının eğitim düzeyi ile ki-kare analizine göre karşılaştırıldığında anlamlı bir fark saptanmıştır. (p=0,000). H_0 . Eğitim düzeyi mükelleflerin vergilendirme kapsamını belirlemektedir hipotezinin doğruladığı saptanmıştır. Zirai kazanç ve ticari kazanç vergilendirme kapsamında olan mükelleflerin eğitim düzeyleri çoğunlukla (%35,8 ticari kazanç, %36,4 zirai kazanç) İlköğretim (ortaokul) mezunu oldukları, ücretler vergilendirme kapsamında olan mükelleflerin ise çoğunlukla lise ve üstü eğitim (%26,7) lise, %17,9 ön lisans, %21,9 lisans) düzeyinde oldukları saptanmıştır. Serbest meslek kazancı vergilendirme kapsamında olanların yine büyük oranla (%42,0 ilkokul ve %34,0 lise) ilkokul ve lise düzeyinde eğitime sahip oldukları saptanmıştır.

Mükelleflere yöneltilen “vergi borcunuz var mı?” sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde; %62,1’i (n:254) vergim borcum yok derken %16,6’sı (n:68) var demiştir. Vergi borcu olup olmadığını bilmeyenler ise %21,3’lük (n:87) bir dilimi kapsamaktadır. Vergi mükelleflerin vergi borcu olma durumları ile eğitim düzeyleri ki-kare analizine karşılaştırıldığında anlamlı bir fark çıkmaktadır. (p=0,000). Buna göre vergi borcu olup olmadığını bilmeyenlerin büyük çoğunluğu %36,8 (n:32) ile ilköğretim (ortaokul) mezunu iken vergi borcu olanlar çoğunlukla %41,2 (n:28) lise mezunu olarak saptanmıştır. H_1 ; eğitim düzeyi ön lisans altı olan mükelleflerin vergi borcu vardır. Vergi borcunu bilmeme durumu ve borcu olması açısından incelendiğinde ön lisans düzeyi altındaki eğitim düzeyindeki mükelleflerin daha yüksek oranda olduğu saptanmıştır. Vergi borcu durumu ile eğitim düzeyi arasında anlamlı bir fark vardır.

Tablo 2.8. Araştırmaya Katılanların Eğitim Düzeyi İle “Sizce Vergi Nedir?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Dağılımları ve Ki-Kare Analizi

Sizce Vergi Nedir?	Okur yazar Değil	İlkÖğretim (Ortaokul)	Lise	Önlisans	Lisans	Lisansüstü	Toplam	Ki-Kare
Kamu Hizmeti İçin Yapılan Bir Ödemedir	1 (1,8)	6 (10,7)	13 (23,2)	21 (37,5)	12 (21,4)	3 (5,4)	56 (13,7)	D=119,657 p=0,000
Devletin Yaşaması İçin Yapılan Bir Ödemedir	2 (2,0)	34 (33,7)	28 (27,7)	14 (13,9)	9 (8,9)	14 (13,9)	101 (24,7)	
Vatandaşlık Görevidir	0 (0,0)	27 (24,3)	29 (26,1)	18 (16,2)	27 (24,3)	10 (9,0)	111 (27,1)	
Zorunlu Bir Ödemedir	0 (0,0)	13 (29,5)	16 (36,4)	4 (9,1)	4 (9,1)	7 (15,9)	44 (10,8)	
Gereksiz Bir Ödemedir	12 (30,0)	10 (25,0)	10 (25,0)	4 (10,0)	3 (7,5)	1 (2,5)	40 (9,8)	
Bir Yüktür	10 (17,5)	13 (22,8)	20 (35,1)	6 (10,5)	8 (14,0)	0 (0,0)	57 (13,9)	
Toplam	25 (6,1)	103 (25,2)	116 (28,4)	67 (16,4)	63 (15,4)	35 (8,6)	409 (100,0)	

Araştırmaya katılan vergi mükelleflerinin “sizce vergi nedir?” sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde; 409 mükellefin %27,1’i (n:111) vatandaşlık görevidir” derken, %24,7’si (n:101) “devletin yaşaması için yapılan bir ödemedir”, %13,7’si (n:56) “kamu hizmeti için yapılan bir ödemedir” şeklinde cevaplamıştır. Ankete katılanların %65,5 ‘i (n:268) vergiyi olumlu ifadelerle tanımlarken, %34,5’i (n:141) olumsuz ifadelerle tanımlamıştır. Şöyle ki; %10,8’i (n:44) “zorunlu bir ödemedir”, %9,8’i (n:40) “gereksiz bir ödemedir”, %13,9 (n:57) “bir yüktür” şeklinde tanımlamıştır. Ankete katılanların eğitim düzeyleri ile vergiyi tanımlamaları arasında ki-kare analizine göre anlamlı bir fark saptanmıştır. (p=0,000).

“Kamu hizmeti için yapılan bir ödemedir” şeklindeki tanımlı tercih edenlerin %37,5’i (n:21) ön lisans, %21,4’ü (n:12) lisans mezunudur. “Devletin yaşaması için yapılan bir ödemedir” tanımını tercih edenlerin %33,7’si (n:34) İlköğretim(ortaokul),%27,7’si (n:28) lise mezunudur. “Vatandaşlık görevidir” şeklinde tanımlayanların %26,1’i (n:29) lise mezunudur. “Zorunlu bir ödemedir” diyenlerin büyük çoğunluğu,; %36,4’ü (n:16) lise,

%29,5'i (n:13 ilköğretim (ortaokul) mezunu, "Gereksiz bir ödemedir" diyenlerin büyük çoğunluğu; %30,0'u okuyazar değil olarak saptanmıştır. "Bir yükür" seçeneğini tercih edenlerin hiç biri lisansüstü düzeyinde eğitim almamıştır.

Tablo 2.9. Araştırmaya Katılanların Eğitim Düzeyi İle "Ödediğiniz Vergi Taşdığınız Vergi Yükünü Nasıl Tanımlarsınız?" Sorusuna Verdikleri Cevapların Dağılımları ve Ki-Kare Analizi

Ödediğiniz vergi nedeniyle taşıdığınız vergi yükünü nasıl tanımlarsınız?	Okur yazar Değil	İlkÖğretim (Ortaokul)	Lise	Önlisans	Lisans	Lisansüstü	Toplam	Ki-Kare
Çok Ağır	5 (5,9)	27 (31,8)	27 (31,8)	6 (7,1)	12 (14,1)	8 (9,4)	85 (20,8)	D=127,865 p=0,000
Ağır	7 (4,5)	36 (23,1)	43 (27,6)	20 (12,8)	32 (20,5)	18 (11,5)	156 (38,1)	
Normal	2 (1,5)	35 (26,7)	39 (29,8)	37 (28,2)	17 (13,0)	1 (0,8)	131 (32,0)	
Hafif	0 (0,0)	4 (33,3)	4 (33,3)	3 (25,0)	1 (8,3)	0 (0,0)	12 (2,9)	
Çok Hafif	11 (44,0)	1 (4,0)	3 (12,0)	1 (4,0)	1 (4,0)	8 (32,0)	25 (6,1)	
Toplam	25 (6,1)	103 (25,2)	116 (28,4)	67 (16,4)	63 (15,4)	35 (8,6)	4,6 (100,0)	

Mükelleflerin ödedikleri vergilerin yükünü nasıl hissettiklerini anlamak üzere kendilerine yöneltilen; "Ödediğiniz vergi nedeniyle taşıdığınız vergi yükünü nasıl tanımlarsınız?" sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı tablo 2.9'da incelenmiştir. Tabloya göre; %38,1'i (n:156) vergi yükünü ağır olarak, %20,8'i (n:85) çok ağır olarak tanımlarken %2,9'u (n:12) hafif ve %6,1'i (n:25) çok hafif olarak tanımlamıştır. Ankete katılanların %32,0'si (n:131) vergi yükünü normal olarak tanımlamışlardır. Vergi mükelleflerinin eğitim düzeyleri ile "Ödediğiniz vergi nedeniyle taşıdığınız vergi yükünü nasıl tanımlarsınız?" Sorusuna verdikleri cevaplar ki-kare analizine göre incelendiğinde anlamlı bir fark saptanmıştır (p=0,000).

Çok ağır olarak tanımlayanların %31,8'i (n:27) eşit oranda ilköğretim(ortaokul) ve lise düzeyi eğitim, ağır olarak tanımlayan da yine yüksek oranda %27,6 (43) ile lise mezunu

olarak saptanmıştır. Çok hafif olarak değerlendirenlerin %32,0'si (n:8) lisansüstü eğitim düzeyinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Vergi yükünü normal olarak tanımlayanların %29,8'i (n:39) lise mezunudur. Eğitim seviyesi arttıkça gelirin yükselmesi ve buna bağlı olarak vergi yükünün hafiflediği sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 2.10. Araştırmaya Katılanların Eğitim Düzeyi İle “Sizce Türkiye’de Vergi Oranları Düşürülürse Sonuç Ne Olur?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Dağılımları ve Ki-Kare Analizi

“Sizce Türkiye’de vergi oranları düşürülürse sonuç ne olur?”	Okur yazar Değil	İlkÖğretim (Ortaokul)	Lise	Önlisans	Lisans	Lisansüstü	Toplam	Ki-Kare
Türkiye’de Vergi Gelirlerinde Azalma olur	6 (4,1)	38 (26,2)	46 (31,7)	28 (19,3)	21 (14,5)	6 (4,1)	145 (35,5)	D=37,643 p=0,001
Türkiye’de Vergi Gelirleri Değişmez	1 (1,8)	12 (21,8)	16 (29,1)	8 (14,5)	7 (12,7)	11 (20,0)	55 (13,4)	
Türkiye’de Vergi Gelirlerinde Artma Olur	13 (15,5)	14 (16,7)	24 (28,6)	10 (11,9)	13 (15,5)	10 (11,9)	84 (20,5)	
Türkiye’de Vergi Kaçakçılığı Azalır	5 (4,0)	39 (31,2)	30 (24,0)	21 (16,8)	22 (17,6)	8 (6,4)	125 (30,6)	
Toplam	25 (6,1)	103 (25,2)	116 (28,4)	67 (16,4)	63 (15,4)	35 (8,6)	409 (100,0)	

Mükelleflerin Türkiye’deki vergi oranlarının azaltılmasının ne gibi bir etki meydana getirebileceği hakkındaki düşüncelerini ölçmeye yönelik olarak sorulan “Sizce Türkiye’de vergi oranları düşürülürse sonuç ne olur?” sorusuna verdikleri cevaplara göre dağılımı incelenmiştir. Ankete katılanların %35,5'i (n:145) “Türkiye’de vergi gelirlerinde azalma olur, derken %30,6’sı (n:125) “Türkiye’de vergi kaçakçılığı azalır” şeklinde tanımlamıştır.

“Türkiye’de Vergi Gelirleri Değişmez” diyenlerin oranı %13,4 (n:55) iken “Türkiye’de vergi gelirlerinde artma olur” diyenlerin oranı %20,5 (n:84) olarak saptanmıştır. Mükelleflerin eğitim düzeyleri ile “Sizce Türkiye’de vergi oranları düşürülürse sonuç ne olur?” sorusuna verdikleri cevaplar ki-kare analizine göre karşılaştırıldığında

anlamli bir fark saptanmifstir. (p=0,001). “Türkiye’de Vergi Gelirlerinde Azalma olur” seçeneğini tercih edenlerin en yüksek oranla %31,7’si (n46), “Türkiye’de Vergi Gelirleri Değişmez” seçeneği tercih edenlerin en yüksek oranla %29,1’i (n:16), “Türkiye’de Vergi Gelirlerinde Artma Olur” seçeneğinin tercih edenlerin en yüksek oranla%31,2’si (n:39) lise mezunu olarak saptanmifstir. “Türkiye’de Vergi Kaçakçılığı Azalır” seçeneğini tercih edenlerin ise; %31,2’si (n:39) ilköğretim (ortaokul) mezunu olarak saptanmifstir.

Tablo 2.11. Araştırmaya Katılanların Eğitim Düzeyi İle “Vergi Oranlarında Bir Artış Yani Vergi Yükünüzü Arttıracak Bir Kanun Çıkarırsa Nasıl Tepki Verirsiniz?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Dağılımları ve Ki-Kare Analizi

“Vergi oranlarında bir artış yani vergi yükünüzü arttıracak bir kanun çıkarırsa nasıl tepki verirsiniz?”	Okur yazar Değil	İlkÖğretim (Ortaokul)	Lise	Önlisans	Lisans	Lisansüstü	Toplam	Ki-Kare
Daha fazla vergi ödemek durumunda olacağımdan harcamalarımı azaltmaya yönelirim	2 (2,0)	16 (16,0)	31 (31,0)	24 (24,0)	16 (16,0)	11 (11,0)	100 (24,4)	D=35,574 p=0,002
Daha fazla vergi ödemek durumunda olacağım için daha fazla çalışmaya yönelirim	12 (13,3)	24 (26,7)	27 (30,0)	8 (8,9)	10 (11,1)	9 (10,0)	90 (22,0)	
Daha fazla vergi ödemektense işimi küçültürüm veya bırakırım	4 (4,0)	31 (31,0)	30 (30,0)	12 (12,0)	12 (12,0)	11 (11,0)	100 (24,4)	
Eski ödediğim vergi seviyesi aşmamak için çabalarım	7 (5,9)	32 (26,9)	28 (23,5)	23 (19,3)	25 (21,0)	4 (3,4)	119 (29,1)	
Toplam	25 (6,1)	103 (25,2)	116 (28,4)	67 (16,4)	63 (15,4)	35 (8,6)	409 (100,0)	

Mükelleflerin “Vergi oranlarında bir artış yani vergi yükünüzü arttıracak bir kanun çıkarsa nasıl tepki verirsiniz?” sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde; katılımcıların %24,4’ü (n:100) “Daha fazla vergi ödemek durumunda olacağımdan harcamalarımı azaltmaya yönelirim”, %22,0 (n:90) “Daha fazla vergi ödemek durumunda olacağım için daha fazla çalışmaya yönelirim”, %24,4’ü (n:100) “Daha fazla vergi ödemektense işimi küçültürüm veya bırakırım” şeklinde yanıtlamışlardır. Mükellefler en yüksek oranda %29,1 (n:119) “Eski ödediğim vergi seviyesi aşmamak için çabalarım” şeklinde yanıtlamıştır. Buradan mükelleflerde vergi artışının olumsuz etki yarattığı sonucuna ulaşabiliriz. Vergi oranları arttıkça çalışma azimlerinde düşme görülmektedir. Ankete katılanların eğitim düzeyleri ile vergi oranlarındaki artışa verecekleri tepkiler ki-kare analizi ile karşılaştırıldığında anlamlı bir fark saptanmıştır. (p=0,002).

“Daha fazla vergi ödemek durumunda olacağımdan harcamalarımı azaltmaya yönelirim” seçeneğini %31,0 (n:31) ile “Daha fazla vergi ödemek durumunda olacağım için daha fazla çalışmaya yönelirim” seçeneğini %30 (n:27) en fazla lise mezunları tercih ederken; “Daha fazla vergi ödemektense işimi küçültürüm veya bırakırım” seçeneğini %30 (n:27) ile “Eski ödediğim vergi seviyesi aşmamak için çabalarım” seçeneğini %26,9 (n:32) ile en çok ilköğretim (ortaokul) mezunlarının tercih ettiği saptanmıştır. Eğitim seviyesi düştükçe vergi artışlarının çalışma motivasyonunu olumsuz etkilemesinin arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 2.12. Araştırmaya Katılanların Eğitim Düzeyi İle “Vergi Kanunlarındaki ve Uygulamalardaki Değişiklikleri En Çok Hangi Yolla Takip Ediyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Dağılımları ve Ki-Kare Analizi

Vergi kanunlarındaki ve uygulamalardaki değişiklikleri en çok hangi yolla takip ediyorsunuz?	Okur yazar Değil	İlkÖğretim (Ortaokul)	Lise	Önlisans	Lisans	Lisansüstü	Toplam	Ki-Kare
Mali müşavir/muhasebecim vasıtasıyla	12 (10,3)	38 (32,8)	32 (27,6)	12 (10,3)	16 (13,8)	6 (5,2)	116 (28,4)	D=31,488 p=0,049
Vergi dairesine danışma yoluyla	0 (0,0)	10 (25,6)	13 (33,3)	8 (20,5)	6 (15,4)	2 (5,1)	39 (9,5)	
Meslek odaları vasıtasıyla	0 (0,0)	5 (29,4)	6 (35,3)	3 (17,6)	2 (11,8)	1 (5,9)	17 (4,2)	
İş arkadaşları ve çevremden duyarak	3 (4,5)	13 (19,4)	23 (34,3)	7 (10,4)	9 (13,4)	12 (17,9)	67 (16,4)	
Basın ve yayın araçlarından duyarak	10 (5,9)	37 (21,8)	42 (24,7)	37 (21,8)	30 (17,6)	14 (8,2)	170 (41,6)	
Toplam	25 (6,1)	103 (25,2)	116 (28,4)	67 (16,4)	63 (15,4)	35 (8,6)	409 (100,0)	

Katılımcılara yöneltilen “Vergi kanunlarındaki ve uygulamalardaki değişiklikleri en çok hangi yolla takip ediyorsunuz?” sorusuna verilen cevapların dağılımı incelenmiştir. Buna göre araştırmaya katılanların; %41,6’sı (n:170) en yüksek oranda “Basın ve yayın araçlarından duyarak” şeklinde yanıtlamıştır. %28,4’ü (n:116) “Mali müşavir/muhasebecim vasıtasıyla”, %16,4’ü (n:67) “İş arkadaşları ve çevremden duyarak”, %9,5’i (n:39) “Vergi dairesine danışma yoluyla”, %4,2’si (n:17) “Meslek odaları vasıtasıyla” takip ettiklerini beyan etmişlerdir. Mükelleflerin vergi oranlarındaki artışı takip etme yöntemleri ile eğitim düzeyleri ki-kare analizine göre karşılaştırıldığında anlamlı bir fark saptanmıştır.(p=0,049).

Buna göre; okuryazar olmayan vergi mükellefleri “Vergi dairesine danışma yoluyla” ve “Meslek odaları vasıtasıyla” seçeneklerini hiç tercih etmezken lise mezunu olanların en yüksek oranla (%33,3-%34,3) bu seçenekleri tercih ettiği saptanmıştır. “Mali müşavir/muhasebecim vasıtasıyla” takip edenler en yüksek oranda (%32,8) ilköğretim (ortaokul) mezunudur. “Basın ve yayın araçlarından duyarak” seçeneğini tercih edenlerde en

yüksek oranla (%24,7) yine lise mezunu olarak saptanmıştır.

Tablo 2.13. Araştırmaya Katılanların Eğitim Düzeyi İle “Vergi Afları Hakkındaki Düşünceniz Nedir?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Dağılımları ve Ki-Kare Analizi

“Vergi afları hakkındaki düşünceniz nedir?”	Okur yazar Değil	İlkÖğretim (Ortaokul)	Lise	Önlisans	Lisans	Lisansüstü	Toplam	Ki-Kare
Vergisini zamanında ödeyemeyenleri sisteme kazandırıyor	12 (9,6)	21 (16,8)	32 (25,6)	28 (22,4)	26 (20,8)	6 (4,8)	125 (30,6)	D=43,752 p=0,000
Vergisini zamanında ödeyenleri cezalandırıyor	3 (3,2)	25 (26,9)	27 (29,0)	9 (9,7)	13 (14,0)	16 (17,2)	93 (22,7)	
Mükelleflerin devlete güvenini sarsıyor	2 (3,0)	17 (25,8)	22 (33,3)	4 (6,1)	13 (19,7)	8 (12,1)	66 (16,1)	
Vergi adaletini bozuyor	8 (6,4)	40 (32,0)	35 (28,0)	26 (20,8)	11 (8,8)	5 (4,0)	125 (30,6)	
Toplam	25 (6,1)	103 (25,2)	116 (28,4)	67 (16,4)	63 (15,4)	35 (8,6)	409 (100,0)	

Örneklem grubunun “Vergi afları hakkındaki düşünceniz nedir?” sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı tablo 2.13’de incelenmiştir. Mükelleflerin %36,6’sı (n:125) eşit oranlarda “Vergisini zamanında ödeyemeyenleri sisteme kazandırıyor” ve “Vergi adaletini bozuyor” şeklinde cevaplamışlardır. Buradan çalışmaya katılanların en olumlu ve en olumsuz seçenekleri eşit oranda tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. En düşük oran %16,1 (n:66) ile “Mükelleflerin devlete güvenini sarsıyor” ifadesini tercih ettikleri görülmektedir. (p=0,000). Buna göre; “Vergisini zamanında ödeyemeyenleri sisteme kazandırıyor” seçeneğini en yüksek oranda %25,6 (n:32) ile lise mezunları tercih etmiştir. “Vergi adaletini bozuyor” seçeneğini en yüksek oranda %32,0 (n:40) ile ilköğretim (ortaokul) mezunları tercih etmiştir.

Tablo 2.14. Araştırmaya Katılanların Eğitim Düzeyi İle “Ülkemizdeki Vergi Kaçakçılığının En Önemli Nedeni Nedir?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Dağılımları ve Ki-Kare Analizi

“Ülkemizde ki vergi kaçakçılığının en önemli nedeni nedir?”	Okur yazar Değil	İlkÖğretim (Ortaokul)	Lise	Önlisans	Lisans	Lisansüstü	Toplam	Ki-Kare
Mükelleflerde vergi bilincinin yerleşmemiş olması	1 (1,7)	12 (20,0)	28 (46,7)	6 (10,0)	7 (11,7)	6 (10,0)	60 (14,7)	D=77,381 p=0,000
Vergi denetimlerinin yetersiz olması	7 (5,5)	31 (24,4)	29 (22,8)	16 (12,6)	29 (22,8)	15 (11,8)	127 (31,1)	
Vergi mevzuatının çok sık değişmesi	14 (20,9)	14 (20,9)	19 (28,4)	9 (13,4)	10 (14,9)	1 (1,5)	67 (16,4)	
Devlet harcamalarının savurgan olması	1 (4,7)	24 (40,7)	18 (30,5)	7 (11,9)	7 (11,9)	2 (3,4)	59 (14,4)	
Herkes kaçırıyor ben de kaçırıyorum mantığının yaygın olması	2 (2,1)	22 (22,9)	22 (22,9)	29 (30,2)	10 (10,4)	11 (11,5)	96 (23,5)	
Toplam	25 (6,1)	103 (25,2)	116 (28,4)	67 (16,4)	63 (15,4)	35 (8,6)	409 (100,0)	

Örneklem grubunun “Ülkemizdeki vergi kaçakçılığının en önemli nedeni nedir?” sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı tablo 2.14’de incelenmiştir. Tablodaki verilere göre araştırmaya katılanların %31,1’i (n:127) “Vergi denetimlerinin yetersiz olması”, %23,5’i (n:96) “Herkes kaçırıyor ben de kaçırıyorum mantığının yaygın olması” %16,4’ü (n:67) “Vergi mevzuatının çok sık değişmesi”, %14,7 (n:60) “Mükelleflerde vergi bilincinin yerleşmemiş olması”, %14,4’ü (n:67) “Devlet harcamalarının savurgan olması” şeklinde yanıtlamıştır. Vergi mükelleflerinin eğitim düzeyleri ile Ülkemizdeki vergi kaçakçılığının nedeni konusundaki düşünceleri ki-kare analiziyle karşılaştırıldığında anlamlı bir fark saptanmıştır (p=0,000).

Buna göre; “Herkes kaçırıyor ben de kaçırıyorum mantığının yaygın olması” nedeniyle vergi kaçakçılığının arttığını düşünenler en yüksek oranla %30,2 (n:29) ön lisans mezunu, “Devlet harcamalarının savurgan olması” nedeniyle olduğunu düşünenler en yüksek oranla %40,7 (n:24) ile ilköğretim (ortaokul) mezunu olarak saptanmıştır.

“Mükelleflerde vergi bilincinin yerleşmemiş olması” nedenini tercih edenler yüksek oranda %46,7 (n:28) ile lise mezunu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 2.15. Araştırmaya Katılanların Eğitim Düzeyi İle “Vergi Kaçıran Bir Mükellefin Bu Davranışını Nasıl Değerlendirirsiniz?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Dağılımları ve Ki-Kare Analizi

“Vergi kaçırın bir mükellefin bu davranışını nasıl değerlendirirsiniz?”	Okur yazar Değil	İlkÖğretim (Ortaokul)	Lise	Önlisans	Lisans	Lisansüstü	Toplam	Ki-Kare
Normal bir davranıştır	14 (30,4)	4 (8,7)	16 (34,8)	3 (6,5)	9 (19,6)	0 (0,0)	46 (11,2)	D=86,860 p=0,000
Kurnaz bir işadamı davranışıdır	6 (7,2)	29 (34,9)	15 (18,1)	9 (10,8)	17 (20,5)	7 (8,4)	83 (20,3)	
Mecbur kaldığı için davranmıştır	0 (0,0)	12 (29,3)	11 (26,8)	8 (19,5)	5 (12,2)	5 (12,2)	41 (10,0)	
Hoş karşılamam	2 (1,8)	24 (21,4)	29 (25,9)	24 (21,4)	20 (17,9)	13 (11,6)	112 (27,4)	
Tepki gösteririm	0 (0,0)	34 (26,8)	45 (35,4)	23 (18,1)	12 (9,4)	10 (7,9)	127 (31,1)	
Toplam	25 (6,1)	103 (25,2)	116 (28,4)	67 (16,4)	63 (15,4)	35 (8,6)	409 (100,0)	

Örneklem grubunun “Vergi kaçırın bir mükellefin bu davranışını nasıl değerlendirirsiniz?” sorusuna verdiği cevaplara göre dağılımı tablo 2.15’de incelenmiştir. Buna göre araştırmaya katılanların %31,1’i (n:137) tepki gösteririm, %27,4’ü (n:112) hoş karşılamam demiştir. %20,3(n83) kurnaz bir işadamı davranışı şeklinde yorumlarken, %11,2 (n:46) normal bir davranış olarak nitelendirmektedir. Ankete katılanların %10,0’u (n:41) mecbur kaldığı için vergi kaçırılmış olabileceğini savunmaktadır. Çalışmaya katılanların toplamda %31,5’inin vergi kaçırma eylemini kurnazca veya normal bir davranış olarak görmesi ve %10,0’unun mecbur kalmak gibi bir savunma yapması vergi kaçırma ve kaçırınları normalleştirmektedir. Toplamda %58,5’lik bir oranla hoş karşılanmadığı ve tepki gösterildiğini görmekteyiz. Mükelleflerin eğitim düzeyleri ve vergi kaçırınlara karşı davranışları ki-kare analizine göre karşılaştırıldığında anlamlı bir fark saptanmıştır. (p=0,000). Buna göre; normal bir davranıştır diyenlerin %34,8’i (n:16) lise mezunu, kurnaz bir işadamı davranışı olarak ve mecbur kaldığı için yapmıştır diyenlerin %34,9 (n:29) ilköğretim (ortaokul) mezunu, hoş karşılamam diyenlerin %25,9 (n:29) ve tepki gösteririm

diyenlerin %35,4 (n:45) lise mezunu olarak saptanmıştır.

Tablo 2.16. Araştırmaya Katılanların Eğitim Düzeyi İle “Vergi Kaçıranlara Ne Tür Cezalar Verilmelidir?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Dağılımları ve Ki-Kare Analizi

“Vergi kaçırancılara ne tür cezalar verilmelidir?”	Okur yazar Değil	İlkÖğretim (Ortaokul)	Lise	Önlisans	Lisans	Lisansüstü	Toplam	Ki-Kare
Para cezası	1 (0,8)	27 (21,8)	27 (21,8)	30 (24,2)	18 (14,5)	21 (16,9)	124 (30,3)	D=120,156 p=0,000
Hapis cezası	5 (7,0)	14 (19,7)	25 (35,2)	10 (14,1)	15 (21,1)	2 (2,8)	71 (17,4)	
Ticaretten men cezası	1 (1,3)	26 (32,5)	16 (20,0)	15 (18,8)	12 (15,0)	10 (12,5)	80 (19,6)	
Teşhir cezası	4 (9,3)	8 (18,6)	18 (41,9)	3 (7,0)	8 (18,6)	2 (4,7)	43 (10,5)	
İşyeri kapatma cezası	2 (3,3)	22 (36,1)	21 (34,4)	7 (11,5)	9 (14,8)	0 (0,0)	61 (14,9)	
Ceza verilmemeli	12 (40,0)	6 (20,0)	9 (30,0)	2 (6,7)	1 (13,3)	0 (0,0)	30 (7,3)	
Toplam	25 (6,1)	103 (25,2)	116 (28,4)	67 (16,4)	63 (15,4)	35 (8,6)	409 (100,0)	

Örneklem grubunun “Vergi kaçırancılara ne tür cezalar verilmelidir?” sorusuna verdikleri cevaplar tablo 2.16’da incelenmiştir. Mükelleflerin %30,3’ü (n:124) para cezası verilmelidir derken %7,3’ü (n:30) hiçbir ceza verilmemelidir şeklinde yanıtlamıştır. %17,4’ü (n:71) hapis cezası verilmelidir, %19,6’sı (n:80) ticaretten menedilmelidir şeklinde yanıtlamıştır.

Teşhir cezası verilmesi gerekliliğini savunanlar %10,5 (n:43) iken, işyerlerinin kapatılması gerekliliğini savunanlar %14,9 (n:61) olarak saptanmıştır. Ankete katılanların eğitim düzeyleri ile vergi kaçırancılara ne tür ceza verilmelidir sorusuna verdikleri cevaplar ki-kare analizine göre karşılaştırıldığında, anlamlı bir fark saptanmıştır. (p=0,000). Buna göre; vergi kaçırancılara para cezası verilmesi düşünenlerin en fazla oranla %24,2 (n:30) ön lisans mezunu olduğu saptanmıştır. Hapis cezası verilmesini savunanların %35,2’si (n:25), teşhir cezası verilmesi gerektiğini savunanların %41,9 (n:16), işyeri kapatma verilmesi gerektiğini savunanların %36,1’i (n:22) lise mezunu olarak saptanmıştır. Ceza verilmemesi gerekliliğini savunanların %40’ı (n:12) okuma yazma bilmeyen gruptadır.

3.6.2. Vergi Bilinci Düzeylerinin Ki-Kare ile İstatistiksel Analizi

Tablo 2.17. Vergi Bilinci Ölçek İfadelerine Verilen Cevaplardan Elde Edilen Bulguların Dağılımları

No	İfadeler	Ortalama	Std. Sapma	Ki-Kare	
1	Vergi kanunları anlaşılırdır.	3,4988	1,27403	Değer=83762 p=0,000	5-6>2>3>1-4
2	Hangi vergileri ödediğimi biliyorum.	3,3985	1,19028	Değer=58293 p=0,000	2-6>1-3-4-5
3	Vergi afları bireylerin vergilerini zamanında ödemelerini olumsuz etkiler.	3,5379	1,25992	Değer=58,634 p=0,000	4-5>2-3-6->1
4	Vergi kaçırarak suçtur.	4,1491	1,08680	Değer=119,722 p=0,000	5-4-3-2>6>1
5	Vergi suçu işleyenleri ihbar ettim/ederim.	3,6675	1,21548	Değer=31,571 p=0,048	2-3-4-5-6>1
6	İhbar mercilerine nasıl ulaşacağımı biliyorum.	3,3178	1,36364	Değer=61,552 p=0,000	2-4-6>5>1-3
7	Tanıdığım vergi kaçırarak kişiler var.	2,9340	1,41873	Değer=46,571 p=0,001	1>2-4-5-6>3
8	Devlete güven duymak vergi ödemelerini olumlu etkiler.	4,0293	1,00202	Değer=65,985 p=0,000	1>2-4-5-6>3
9	Devlet toplanan vergileri doğru değerlendirir	3,1883	1,30469	Değer=73,025 p=0,000	1>4-6>2-5
10	Vergi kişisel yatırımların önünde büyük bir engeldir.	2,7213	1,19663	Değer=44,004 p=0,001	1-6>2-3-4-5
11	Ödediğim vergilerin tam karşılığını aldığımı düşünmüyorum.	3,7628	1,23669	Değer=95,011 p=0,000	1-3-5>4-6>2
12	Kamu yönetiminin şeffaf olması vergi ödemelerini olumlu etkiler.	3,7579	1,06991	Değer=47,627 p=0,000	1>2-3-4-5-6
13	Eğitim seviyesi arttıkça vergi ödeme de artar	3,3985	1,32106	Değer=68,904 p=0,000	1>4-5-6>3
14	Vergi haftası- vergi ödülü gibi sosyal eylemler vergi ödeme isteğini artırır.	3,1736	1,21134	Değer=86,336 p=0,000	1>2-5>3-4-6
15	Bireyin gelir seviyesi arttıkça vergi ödeme isteği de artar.	3,3081	1,27685	Değer=72,474 p=0,000	1>4-5-6>2>3
16	Vergi vicdani bir eylemdir.	3,4792	1,18825	Değer=64,690 p=0,000	6>1-2-5>3-4
17	Bugün ödenmeyen vergiler gelecek nesillerin vergi yükünü arttıracaktır.	3,8802	1,07001	Değer=75,203 p=0,000	1>2-6>3-4-5
18	Bugün ödenmeyen vergiler gelecek nesillerin borç yükünü arttıracaktır.	3,8142	1,11351	Değer=70,522 p=0,000	1>6-5>2-3-4

1. Okuryazar değil, 2. İlköğretim, 3. Lise, 4. Ön lisans, 5. Lisans, 6. Lisansüstü

H₂'ü test etmek ve vergi mükelleflerinin vergi bilincini ölçmek amacıyla sorulan ifadelere verdikleri cevaplar eğitim düzeyleri ile ki-kare analizine göre karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma neticesinde cevaplar incelendiğinde her ifade için anlamlı sonuçlar saptanmıştır. Sonuçlar H₂'ü doğrulamıştır.

“Vergi kanunları anlaşılırdır.” ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır. (p=0,000). İfadeye verilen cevapların ortalaması 3,49’dur. “Vergi kanunları anlaşılırdır.” ifadesine; okuryazar olmayan mükelleflerin %44,0’ü (n:11), ön lisans mezunu olanların %44,8’i (n:30) “kesinlikle katılmıyorum” demiştir. İlköğretim (ortaokul) mezunu olanların %38,8’i (n:40) ile “kararsızım”, lise mezunlarının %32,8’i (n:38) “katılmıyorum” şeklinde yanıtlamışlardır. Lisans mezunu olanların %31,7’si (n:20), lisansüstü mezunu olanların %45,7’si (n:16) “katılıyorum” şeklinde yanıtlamışlardır.

“Hangi vergileri ödediğimi biliyorum.” ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır. (p=0,000). İfadeye verilen cevapların ortalaması 3,39’dur. “Hangi vergileri ödediğimi biliyorum.” İfadesine; okuryazar olmayanların %48,0’i (n:12), lise mezunlarının %37,1’i (n:43), ön lisans mezunlarının %49,3’ü (n:33), lisans mezunlarının %31,7’si (n:20) en yüksek oranda “katılmıyorum” şeklinde yanıtlarken, ilköğretim (ortaokul) mezunlarının %29,1’i (n:30) ve lisansüstü mezunlarının %34,3’ü (n:12) “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde yanıtlamışlardır.

“Vergi afları bireylerin vergilerini zamanında ödemelerini olumsuz etkiler” ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır (p=0,000). İfadeye verilen cevapların ortalaması 3,53’tür. “Vergi afları bireylerin vergilerini zamanında ödemelerini olumsuz etkiler” ifadesine; okuryazar olmayanların %64,0’ü (n:16) kesinlikle “katılıyorum” şeklinde yanıtlarken, ilköğretim (ortaokul) mezunlarının %38,8’i (n:40), ön lisans mezunlarının %53,7’si (n:36), lisansüstü mezunlarının %45,7’si (n:16) “katılmıyorum”, lise mezunlarının %32,8’i (n:38), lisans mezunlarının %41,3’ü (n:26) “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde yanıtlamışlardır.

“Vergi kaçırmak suçtur.” ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır (p=0,000). İfadeye verilen cevapların ortalaması 4,14’tür. “Vergi kaçırmak

suçtur.” İfadesine; okuryazar olmayanların %40’ı (n:10) “katılıyorum” derken, ilköğretim (ortaokul) mezunlarının %50,5’i (n:52), lise mezunlarının %62,1’i (n:72), ön lisans mezunlarının %37,3’ü (n:25), lisans mezunlarının %66,7’si (n:42) “kesinlikle katılmıyorum”, lisansüstü eğitim düzeyindeki mükellefler ise %51,4 (n:15) ile “katılmıyorum” şeklinde yanıtlamışlardır. Eğitim düzeyi arttıkça vergi kaçırma ve/veya vergiden kaçınma eğiliminin arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

“Vergi suçu işleyenleri ihbar ettim/ederim.” ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır. (p=0,048). İfadeye verilen cevapların ortalaması 3,66’tür. “Vergi suçu işleyenleri ihbar ettim/ederim” ifadesine okuryazar olmayanlar %52,0 (n:13) oranında “kararsızım” derken, ilköğretim (ortaokul) mezunlarının %37,9’u (n:39), lise mezunlarının %31,9’u (n:37), ön lisans mezunlarının %34,3’ü (n:23), lisan mezunlarının %31,7’si (n:20), lisansüstü mezunlarının %31,4’i (n:11) “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde yanıtladıkları saptanmıştır. Vergi mükellefleri vergi kaçırma ve/veya vergiden kaçınma eğilimini normal bir davranış olarak görmekte ve vergi kaçırıcıları ihbar etmemektedir. Özellikle eğitim düzeyi ile karşılaştırıldığında eğitimin vergi kaçırma davranışını normalleştirdiğini söyleyebiliriz.

“İhbar mercilerine nasıl ulaşacağımı biliyorum.” ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır. (p=0,000). İfadeye verilen cevapların ortalaması 3,31’dir. “İhbar mercilerine nasıl ulaşacağımı biliyorum.” ifadesine; okuryazar olmayanların %52,0’si (n:13), lise mezunu olanların % 27,6’sı (n:32) “kesinlikle katılmıyorum”, ilköğretim (ortaokul) mezunlarının %34,0’ü (n:35), ön lisans mezunlarının %25,4’ü (n:17), lisansüstü mezunlarının %45,7’si (n:16) “kararsızım”, lisans mezunlarının %39,7’si (n:25) “katılmıyorum” şeklinde yanıtlamıştır. “Tanıdığım vergi kaçırıcıları var.” ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır. (p=0,001). İfadeye verilen cevapların ortalaması 2,93’tür. “Tanıdığım vergi kaçırıcıları var” ifadesine; okuryazar olmayanların %44,0’ü (n:11) “katılmıyorum”, ilköğretim mezunlarının %33,0’ü (n:34) “katılıyorum”, lise mezunlarının %26,7’si (n:31), ön lisans mezunlarının %25,4’ü (n:17) “kesinlikle katılıyorum” şeklinde yanıtlamışlardır. İfadeye lisans mezunlarının %23,8’i (n:15) ve lisansüstü mezunlarının %28,6’sı (n:10) “katılıyorum” şeklinde yanıtlamıştır. İfadeye verilen cevapların sonuçlarına göre sadece okuryazar olmayan vergi mükelleflerinin büyük

çoğunluğunun vergi kaçırın birini tanımadığı sonucuna ulaşabiliriz.

“Devlete güven duymak vergi ödemelerini olumlu etkiler.” ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır. ($p=0,000$). İfadeye verilen cevapların ortalaması 4,02’dir. “Devlete güven duymak vergi ödemelerini olumlu etkiler” ifadesine; okuryazar olmayanların %64’ü (n:16) “kararsızım”, ilköğretim mezunlarının %46’sı (n:48), ön lisans mezunlarının %40,3’ü (n:27), lisans mezunlarının %42,9’u (n:27), lisansüstü mezunlarının %48,6’sı (n:17) “katılmıyorum” şeklinde yanıtlamıştır. Lise mezunu olanların %46,6’sı (n:54) “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde yanıtlamıştır.

“Devlet toplanan vergileri doğru değerlendirir.” ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır ($p=0,000$). İfadeye verilen cevapların ortalaması 3,18’dir. “Devlet toplanan vergileri doğru değerlendirir” ifadesine; okuryazar olmayanların %52’si (n:13) “kesinlikle katılıyorum” derken, lise mezunu olanların %31’i (n:36), ön lisans mezunlarının %52,2’si (n:35), lisansüstü mezunu olanların %37,1’i (n:13) “kararsızım” demmiştir. İfadeye ilköğretim (ortaokul) mezunu olanların %30,1’i (n:31), lisans mezunu olanların %30,2’si (n:19) “katılmıyorum” diye yanıtlamıştır. Verilen yanıtlar değerlendirildiğinde mükelleflerin vergilerin doğru değerlendirildiğine dair güvenlerinin tam olmadığı sonucuna ulaşılabilir.

“Vergi kişisel yatırımların önünde büyük bir engeldir.” ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır ($p=0,001$). İfadeye verilen cevapların ortalaması 2,72’dir. “Vergi kişisel yatırımların önünde büyük bir engeldir” ifadesine; okuryazar olmayanların %52’si (n:13), lisansüstü düzeyindekilerin %31,4’ü (n:11) “katılmıyorum” şeklinde yanıtlamıştır. İfadeye, ilköğretim (ortaokul) mezunlarının %32,0’si (n:33), lise mezunlarının %29,3’ü (n:34), ön lisans mezunlarının %32,8’i (n:22), lisans mezunlarının %38,1’i (n:24) “katılıyorum” şeklinde yanıt vermiştir. Vergi ödemenin kişisel yatırımları engellediği düşüncesi ilköğretim, lise, ön lisans ve lisans düzeyi eğitimdeki mükellefler tarafından geçerli bir sebep olarak görülmektedir. Ankete katılan okuryazar olmayan düzeyindeki mükelleflerin ve lisansüstü düzeyindeki mükelleflerin “Vergi kişisel yatırımların önünde büyük bir engeldir.” ifadesine katılmadıkları saptanmıştır.

“Ödediğim vergilerin tam karşılığını aldığımı düşünmüyorum.” ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır ($p=0,000$). İfadeye verilen cevapların ortalaması 3,76’dır. “Ödediğim vergilerin tam karşılığını aldığımı düşünmüyorum.” ifadesine; okuryazar olmayan vergi mükelleflerinin %72’si (n:18), lise mezunu vergi mükelleflerinin %34,5’i (n:40), ve lisans mezunu olanların %52,4’ü (n:33) “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde yanıtlamışlardır. İfadeye, ilköğretim (ortaokul) mezunu olanların %31,1’i (n:32), kararsız kalırken, ön lisans mezunlarının %37,3’ü (n:25) ve lisansüstü mezunlarının %65,7’si (n:23) “katılmıyorum” şeklinde yanıtladıkları saptanmıştır.

“Kamu yönetiminin şeffaf olması vergi ödemelerini olumlu etkiler.” ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır ($p=0,000$). İfadeye verilen cevapların ortalaması 3,75’dir. “Kamu yönetiminin şeffaf olması vergi ödemelerini olumlu etkiler” ifadesine; okuryazar olmayanların %64’ü (n:16) “kararsızım” derken, ilköğretim (ortaokul) mezunlarının %35,9’u (n:37), ön lisans mezunlarının %32,8’i (n:22) “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde yanıtlamışlardır. İfadeye lise mezunlarının %35,3’ü (n:41), lisans mezunlarının %42,9’u (n:27) “katılmıyorum” seçeneği ile yanıtlamıştır. Lisansüstü mezunları ise %31,4’lük (n:11) eşit oranlarda “katılmıyorum” ve “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde yanıtlamıştır. Vergi mükelleflerinin kamu yönetiminin şeffaf olması ile vergi ödemeleri arasında bir bağlantı olduğunu düşünmediği sonucuna ulaşabiliriz.

“Eğitim seviyesi arttıkça vergi ödemede artar.” ” ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır ($p=0,000$). İfadeye verilen cevapların ortalaması 3,39’dur. “Eğitim seviyesi arttıkça vergi ödemede artar.” ” ifadesine; okuryazar olmayanların %52’si (n:13) “katılıyorum”, lise mezunlarının %34,5’i (n:40) “kesinlikle katılmıyorum” demiştir. İfadeye ilköğretim (ortaokul) mezunlarının %30,1’i (n:31), ön lisans mezunlarının %37,3’ü (n:25), lisans mezunlarının %31,7’si (n:20), lisansüstü mezunlarının %42,9’u (n:15) “katılmıyorum” şeklinde yanıtlamışlardır. Eğitim seviyesi ile vergi ödeme bilinci ile ilgili bir bağlantı olduğuna sadece okuryazar olmayan vergi mükellefleri düşünülmektedir.

“Vergi haftası- vergi ödülü gibi sosyal eylemler vergi ödeme isteğini artırır.” ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır ($p=0,000$). İfadeye verilen cevapların

ortalaması 3,17'dir. "Vergi haftası- vergi ödülü gibi sosyal eylemler vergi ödeme isteğini artırır." ifadesine; okuryazar olmayanların %44,0'ü (n:11) "kesinlikle katılıyorum", ilköğretim (ortaokul) mezunlarının %45,6'sı (n:47) lisans mezunlarının %36,5'i (n:23), "kararsızım" şeklinde yanıtlamıştır. İfadeye, lise mezunlarının %26,7'si (n:31), ön lisans mezunlarının %35,8'i (n:24), lisansüstü mezunlarının %51,4'ü (n:18) "katılmıyorum" şeklinde yanıtlamıştır.

"Bireyin gelir seviyesi arttıkça vergi ödeme isteği de artar." ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır. (p=0,000). İfadeye verilen cevapların ortalaması 3,30'dur. Bireyin gelir seviyesi arttıkça vergi ödeme isteği de artar." ifadesine; okuryazar olmayanların %52,0'si (n:13) "katılıyorum" yanıtını vermiştir. İlköğretim (ortaokul) mezunlarının %36,9'u (n:38), "katılmıyorum", lise mezunlarının %25,9'u (n:30) "kesinlikle katılmıyorum", ön lisans mezunlarının %38,8'i (n:26), lisans mezunlarının %25,4'ü (n:17), lisansüstü mezunlarının %45,7'si (n:16) "kararsızım" yanıtını vermiştir.

"Vergi vicdani bir eylemdir." ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır (p=0,000). İfadeye verilen cevapların ortalaması 3,47'dir. "Vergi vicdani bir eylemdir." ifadesine; okuryazar olmayanların %68,0'i (n:17), ilköğretim (ortaokul) mezunlarının %42,7'si (n:44), lisans mezunlarının %39,7'si (n:25) "katılmıyorum", lise mezunlarının %31,0'i (n:36) "kesinlikle katılmıyorum", lisansüstü mezunların %45,7'si (n:16) "kararsızım" şeklinde yanıtlamıştır.

"Bugün ödenmeyen vergiler gelecek nesillerin vergi yükünü arttıracaktır." ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır (p=0,000). İfadeye verilen cevapların ortalaması 3,88'dir. "Bugün ödenmeyen vergiler gelecek nesillerin vergi yükünü arttıracaktır." ifadesine; okuryazar olmayanların %52,0'si (n:13) kararsızım derken, lise mezunu olanların %40,5'i (n:47), ön lisans mezunu olanların %34,3'ü (n:23) "kesinlikle katılmıyorum" şeklinde yanıtlamıştır. Lisans mezunu olanların %38,1'i (n:24) ve lisansüstü mezunu olanların %60,0'ı (n:21) "katılmıyorum" yanıtını vermişlerdir.

"Bugün ödenmeyen vergiler gelecek nesillerin borç yükünü arttıracaktır." ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır. (p=0,000). İfadeye verilen cevapların

ortalaması 3,81'dir. "Bugün ödenmeyen vergiler gelecek nesillerin borç yükünü artıracaktır." ifadesine; okuryazar olmayanların %44,0'ü (n:11) "katılıyorum", ilköğretim (ortaokul) mezunlarının %45,6'sı (n:47), lisansüstü mezunların %52,1'i (n:20) "katılmıyorum" yanıtını vermiştir. Lise mezunu olanların %40,5'i (n:47), ön lisans mezunu olanların %29,9'u (n:20), lisans mezunu olanların %34,9'u (n:22) "kesinlikle katılmıyorum" yanıtını vermiştir.

3.6.3. Vergi algısı ifadelerinin Ki-Kare ile istatistiksel analizi

Tablo 2.18. Vergi Algısı İfadelerine Verilen Cevaplardan Elde Edilen Bulguların Dağılımları

No	İfadeler	Ortalama	Std. Sapma	Ki-Kare	
19	Vergi sosyal sorumluluk anlayışının bir parçasıdır.	3,6650	1,13448	Değer=45,249 p=0,001	1-3-4-5>6>2
20	Vergi kutsal bir vatandaşlık görevidir.	3,6333	1,18920	Değer=81,474 p=0,000	1>2-6>3-4-5
21	Vergilendirme hukuki bir konudur.	3,7017	1,15216	Değer=85,104 p=0,000	1>2-3-4-5>6
22	Vergilendirme ahlaki bir konudur.	3,5037	1,23098	Değer=64,168 p=0,000	6>1-4-5>2-3
23	Vergimi tam olarak ödemezsem devlet hizmetleri aksayacaktır.	3,5477	1,13254	Değer=84,507 p=0,000	1>6>2-3-4-5
24	Vergi oranları yüksek olduğu için devlet yeterli vergi geliri toplayamamaktadır.	3,3472	1,19096	Değer=42,993 p=0,002	5-6>1-2-3-4
25	Yolsuzluk haberleri vergi ödemekten kaçınmayı sağlamaktadır.	2,6479	1,22003	Değer=71,263 p=0,000	1-2-3-4-5>6
26	Ülkemizde adil bir vergileme sistemi bulunmaktadır.	2,9609	1,33337	Değer=49,796 p=0,000	2-3-5>1-4>6
27	Herkes vergisini öderse yoksulluk oranı azalır.	3,6504	1,28433	Değer=51,578 p=0,000	5>1-2-3-4-6
28	Bireyler vergi ödemezse kamu hizmetleri aksar.	3,6479	1,22003	Değer=53,782 p=0,000	1>2-5->3-4-6
29	Vergi kaçırmak ahlaksızlıktır.	4,0244	1,05458	Değer=42,791 p=0,002	2-3-4-6>5>1
30	Vergi devletin haksız kazancıdır.	2,8044	1,34342	Değer=39,000 p=0,007	1-4>2-3-5>6

1. Okuryazar değil, 2.İlköğretim, 3.Lise, 4.Önlisans, 5.Lisans, 6.Lisansüstü

H₃'ü test etmek ve vergi mükelleflerinin vergi algısını ölçmek amacıyla sorulan ifadelere verdikleri cevaplar eğitim düzeyleri ile ki-kare analizine göre karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma neticesinde cevaplar incelendiğinde her ifade için anlamlı sonuçlar saptanmıştır. Bu durum H₃'ü doğrulamaktadır.

“Vergi sosyal sorumluluk anlayışının bir parçasıdır.” ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır (p=0,001). İfadeye verilen cevapların ortalaması 3,50'dir. “Vergi sosyal sorumluluk anlayışının bir parçasıdır” ifadesini; okuryazar olmayanların %52,0 (n:13), lise mezunlarının %34,5 (n:40), ön lisans mezunlarının %35,8 (n:24), lisans mezunlarının %39,7 (n:25) “katılmıyorum”, ilköğretim (ortaokul) mezunlarının %32,0 (n:33) “kesinlikle katılmıyorum”, lisansüstü mezunlarının %40,0 (n:14) “kararsızım şeklinde yanıtladığı saptanmıştır. Vergi mükelleflerinin vergiyi sosyal sorumluluk olarak görmediği, sadece lisansüstü eğitim düzeyindeki mükelleflerin kararsız kaldığı sonucuna ulaşabiliriz.

“Vergi kutsal bir vatandaşlık görevidir.” ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır (p=0,000). İfadeye verilen cevapların ortalaması 3,63'dür. “Vergi kutsal bir vatandaşlık görevidir” ifadesine; okuryazar olmayanların %44'ü (n:11) “katılıyorum” şeklinde yanıtlarken, ilköğretim (ortaokul) mezunlarının %37,9'u (n:39), lisansüstü mezunlarının %48,6'sı (n:17) “kesinlikle katılmıyorum” yanıtını vermişlerdir. Lise mezunlarının %38,8'i (n:45), ön lisans mezunlarının %25,4'ü (n:17) ve lisans mezunlarının %49,2'si (n:31) “katılmıyorum” ifadesini seçmişlerdir. Mükellefler; eğitim düzeyi yükseldikçe vergiyi kutsal bir vatandaşlık görevi olarak görmemektedirler. Eğitimin vergi algısı konusunda negatif etki yaptığı sonucuna ulaşılabilir.

“Vergilendirme hukuki bir konudur” ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır. (p=0,000). İfadeye verilen cevapların ortalaması 3,70'dir. “Vergilendirme hukuki bir konudur” ifadesine; okuryazar olmayanların %48,0'i (n:12) “kesinlikle katılıyorum” derken, ilköğretim (ortaokul) mezunlarının %35,9'u (n:37), lise mezunlarının %37,9'u (n:44), ön lisans mezunlarının %32,8'i (n:22), lisans mezunlarının %33,3'ü (n:21) “katılmıyorum” yanıtını vermiştir. Lisansüstü mezunlarının %48,6'sı (n:17) “kesinlikle katılmıyorum” ifadesini işaretlediği saptanmıştır. Eğitim düzeyi arttıkça verginin

hukuki bir konu olduğu algısının ortadan kalktığı sonucuna ulaşılabilir.

“Vergilendirme ahlaki bir konudur.” ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır (p=0,000). İfadeye verilen cevapların ortalaması 3,50’dir. “Vergilendirme ahlaki bir konudur” ifadesine; okuryazar olmayanların %60,0’ı (n:15), ön lisans mezunlarının % 41,8’i (n:28), lisans mezunlarının %30,2’si (:19) “katılmıyorum”, ilköğretim (ortaokul) mezunlarının %35,0’i (n:36), lise mezunlarının %25,9’u (n:30) “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde yanıtlamışlardır. Lisansüstü mezunlarının %37,1’i (n:13) “kararsızım” yanıtını vermiştir.

“Vergimi tam olarak ödemezsem devlet hizmetleri aksayacaktır.” ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır (p=0,000). İfadeye verilen cevapların ortalaması 3,54’dür. “Vergimi tam olarak ödemezsem devlet hizmetleri aksayacaktır.” ifadesine; okuryazar olmayanların %60,0’ı (n:15) “katılıyorum” derken, ilköğretim (ortaokul) mezunlarının %36,9’u (n:38), lise mezunlarının %36,2’si (n:42), ön lisans mezunlarının %33,3’ü (n:23), lisans mezunu olanların %41,3’ü (n:26) “katılmıyorum” şeklinde yanıtlamıştır. Lisansüstü mezunlarının %42,9’u (n:15) “kararsızım” demiştir.

“Vergi oranları yüksek olduğu için devlet yeterli vergi geliri toplayamamaktadır.” ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır. (p=0,002). İfadeye verilen cevapların ortalaması 3,34’dür. “Vergi oranları yüksek olduğu için devlet yeterli vergi geliri toplayamamaktadır.” ifadesine; okuryazar olmayanların %56,0’sı (n:14), ilköğretim mezunlarının %30,1’i (n:31) “katılmıyorum” derken, lise mezunlarının %31,0’i (n:36), ön lisans mezunlarının %43,3’ü (n:29), lisans mezunlarının %28,6’sı (n:18), lisansüstü mezunlarının %48,6’sı (n:17) “kararsızım” şeklinde ifadelendirmişlerdir. Mükellefler eğitim düzeyinin artmasıyla birlikte devletin vergi oranlarının yüksekliği ve yeterli vergi toplayamaması arasındaki bağlantıdan emin olamamaktadırlar.

“Yolsuzluk haberleri vergi ödemekten kaçınmayı sağlamaktadır.” ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır (p=0,000). İfadeye verilen cevapların ortalaması 2,64’dür. “Yolsuzluk haberleri vergi ödemekten kaçınmayı sağlamaktadır”

ifadesine; okuryazar olmayanların %60,0'ı (n:15), ilköğretim (ortaokul) mezunlarının %33,0'ü (n:34), lise mezunlarının %25,9'u (n:30), ön lisans mezunlarının %22,4'ü (n:15), lisans mezunlarının %28,5'i (n:18) "kararsızım" derken, lisansüstü mezunlarının % 42,9'u (n:15) "katılıyorum" yanıtını vermiştir. En yüksek eğitim düzeyinin yolsuzluk haberlerinden etkilendiği ve yolsuzlukla ilgili yapılan haberlerin vergi kaçakçılığını önlemede etkili olduğu düşüncesinde olduğunu söyleyebiliriz.

"Ülkemizde adil bir vergileme sistemi bulunmaktadır." ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır (p=0,000). İfadeye verilen cevapların ortalaması 2,96'dır. "Ülkemizde adil bir vergileme sistemi bulunmaktadır." ifadesine; okuryazar olmayanların %44,0'ü (n:11), ön lisans mezunlarının %34,3'ü (n:23) "katılıyorum" yanıtını vermiştir. İlköğretim (ortaokul) mezunu olanların %33,0'ü (n:34), lise mezunu olanların %31,9'u (n:37), lisans mezunu olanların %25,4'ü (n:16) "kararsızım" demiştir. Lisansüstü mezunu olanların %28,6'sı (n:10) ise "kesinlikle katılmıyorum" yanıtını vermiştir.

"Herkes vergisini öderse yoksulluk oranı azalır." ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır (p=0,000). İfadeye verilen cevapların ortalaması 2,65'dir. "Herkes vergisini öderse yoksulluk oranı azalır." ifadesine; okuryazar olmayanların %44,0'ü (n:11) "kararsızım", ilköğretim (ortaokul) mezunlarının %39,8'i (n:41), lise mezunu olanların %37,1'i (n:43), ön lisans mezunu olanların %34,3'ü (n:23) "kesinlikle katılmıyorum" yanıtını vermiştir. Lisans mezunu olanların %34,9'u (n:22), lisansüstü mezunu olanların %57,1'i (n:20) "katılmıyorum" yanıtını vermiştir.

"Bireyler vergi ödemezse kamu hizmetleri aksar." ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır (p=0,000). İfadeye verilen cevapların ortalaması 2,64'dür. "Bireyler vergi ödemezse kamu hizmetleri aksar." ifadesine; okuryazar olmayanların %48,0'i (n:12) "katılıyorum" yanıtını vermiştir. İlköğretim (ortaokul) mezunu olanların %37,9'u (n:39), lisans mezunu olanların %31,7'si (n:20) "katılmıyorum", lise mezunu olanların %34,5'i (n:40), ön lisans mezunu olanların %31,3'ü (n:21), lisansüstü mezunu olanların %40,0'ı (n:14) "kesinlikle katılmıyorum" yanıtını vermiştir. Vergi mükelleflerinin düzenli vergi ödeme alışkanlıkları ile kamu hizmetlerinin sağlıklı yürütülmesi arasında bir bağlantı olmadığı inancına sahip olduklarını söyleyebiliriz. İfadeye sadece okuryazar

olmayan vergi mükellefleri olumlu yanıt vermiştir.

“Vergi kaçırmak ahlaksızlıktır.” ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır ($p=0,002$). İfadeye verilen cevapların ortalaması 4,02’dir. “Vergi kaçırmak ahlaksızlıktır” ifadesine; okuryazar olmayanların %56,0’sı (n:14) “kararsızım” yanıtını vermiştir. İlköğretim (ortaokul) mezunu olanların %44,7’si (n:46), lise mezunu olanların %48,3’ü (n:56), ön lisans mezunu olanların %44,8’i (n:30), lisansüstü mezunu olanların %48,6’sı (n:17) “kesinlikle katılmıyorum” yanıtını vermiştir. Lisans mezunu vergi mükelleflerinin %33,3’ü (n:21) “katılmıyorum” yanıtını vermiştir. Vergi mükelleflerinin vergi ahlakı ile ilgili ciddi bilgi eksiklikleri olduğu saptanmıştır. Vergi kaçırmanın ahlaksızlık olduğunu düşünen vergi mükellefi sayısı 409 kişilik örneklem gurubunda sadece 33 kişidir.

“Vergi devletin haksız kazancıdır.” ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır ($p=0,007$). İfadeye verilen cevapların ortalaması 2,80’dir. “Vergi devletin haksız kazancıdır.” ifadesine okuryazar olmayanların %52,0’si (n:13), ön lisans mezunu olanların %28,4’ü (n:19) “katılmıyorum” yanıtını vermiştir. İlköğretim ortaokul mezunu olanların %24,3’ü (n:25), lise mezunu olanların %23,3’ü (n:27), lisans mezunu olanların %31,7’si (n:20) “kararsızım” yanıtını vermiştir. Lisansüstü mezunu olanların %40,0’ı (n:14) “katılıyorum” yanıtını vermiştir. Vergiyi ve vergilendirmeyi devletin haksız kazancı olarak gören vergi mükellefleri en yüksek oranda lisansüstü eğitim düzeyinde olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.6.4. Vergi okuryazarlığı ifadelerinin ki-kare ile istatistiksel analizi

Tablo 2.19. Vergi okuryazarlığı İfadelerine Verilen Cevaplardan Elde Edilen Bulguların Dağılımları

No	İfadeler	Ortalama	Std. Sapma	Ki-Kare	
31	Türkiye’de uygulanmakta olan başlıca vergi adlarını biliyorum.	3,2274	1,18596	Değer=86,243 p=0,000	1>2-4-6>3-5
32	Vergi mevzuatımızda olan usul-esasları biliyorum.	3,2763	1,18795	Değer=56,085 p=0,000	2-3-4-6>5>1
33	Vergi mevzuatımızda olan vergi oranlarını biliyorum.	3,2665	1,12236	Değer=64,293 p=0,000	2-3-4>1-5-6
34	Vergi yüküm hakkında bilgi sahibiyim.	3,5550	1,05836	Değer=63,915 p=0,000	5>2-3-4>1-6
35	Toplumda vergisel bir farkındalık yaratılmalıdır.	3,5599	1,14273	Değer=58,804 p=0,000	2-3>1-4-5-6
36	Vergi farkındalığı için insanların gelir seviyeleri artırılmalıdır.	3,8509	1,16726	Değer=161,203 p=0,000	1>4>6>2-3-5
37	Devlet vatandaşının vergi ödemesi için üstüne düşeni yapmaktadır.	3,3936	1,23235	Değer=57,227 p=0,000	1-3-5-6>2-4
38	189 hattı hakkında bilgi sahibiyim.	3,1883	1,22124	Değer=59,322 p=0,000	3>6>2-4-5>1
39	Hükümetlerin vatandaştan toplanan vergileri kullanım alanları hakkında bilgi sahibiyim.	3,1418	1,18795	Değer=42,481 p=0,000	2-5>1-3-4-6
40	Vergimin harcanma yöntemi ve usulü hakkındaki düşüncelerim oyuma yansır.	3,7531	1,10930	Değer=52,472 p=0,000	1-4>6>2-3-5
41	“Herkes vergi kaçırırsa, bende kaçırırım.” düşüncesi, doğru bir düşünce değildir.	3,8753	1,19910	Değer=97,718 p=0,000	1>2-3-4-5-6
42	Alışverişlerde fiş/fatura alınmalıdır.	4,1809	0,98096	Değer=38,643 p=0,007	1>2-3-4-5-6
43	Ödeme şekli fiş/fatura alımını etkiler.(nakit-taksit-kredi.k.)	3,8753	1,07858	Değer=46,436 p=0,001	4-6>2-3-5>1
44	Özel gider indiriminin kaldırılması fiş/fatura alımını olumsuz etkilemiştir.	3,4230	1,28512	Değer=102,510 p=0,000	1-5-6>2-3-4

1. Okuryazar değil, 2.İlköğretim, 3.Lise, 4,Önlisans, 5.Lisans, 6.Lisansüstü

H₄'ü ve vergi mükelleflerinin vergi okuryazarlığı düzeyini ölçmek amacıyla sorulan ifadelerine verdikleri cevaplar eğitim düzeyleri ile ki-kare analizine göre karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma neticesinde cevaplar incelendiğinde her ifade için anlamlı sonuçlar saptanmıştır. Bu sonuçlar H₄'ü doğrulamaktadır.

“Türkiye’de uygulanmakta olan başlıca vergi adlarını biliyorum.” ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır ($p=0,000$). İfadeye verilen cevapların ortalaması 3,22’dir. “Türkiye’de uygulanmakta olan başlıca vergi adlarını biliyorum.” ifadesine; okuryazar olmayanların %48,0 (n:12) “kesinlikle katılıyorum” yanıtını vermiştir. İlköğretim (ortaokul) mezunlarının %39,8’i (n:41), ön lisans mezunların %43,3’ü (n:29), lisansüstü mezunlarının %74,3’ü (n:26) “kararsızım” yanıtı vermiştir. Lise mezunlarının %36,2’si (n:42), lisans mezunu olanların %41,3’ü (n:26) “katılmıyorum” yanıtını vermiştir.

“Vergi mevzuatımızda olan usul-esasları biliyorum.” ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır ($p=0,000$). İfadeye verilen cevapların ortalaması 3,27’dir. “Vergi mevzuatımızda olan usul-esasları biliyorum.” ifadesine; okuryazar olmayanların %64,0’ü (n:16) “kesinlikle katılmıyorum derken, lisans mezunu olanların %38,1’i (n:24) “katılmıyorum” yanıtını vermiştir. Vergi mükelleflerinin ilköğretim mezunu olanların %26,2’si (n:27), lise mezunu olanların %31,0’i (n:36), ön lisans mezunu olanların %31,3’ü (n:21), lisansüstü olanların %34,3’ü (n:12) “kararsızım” yanıtını vermiştir.

“Vergi mevzuatımızda olan vergi oranlarını biliyorum.” ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır ($p=0,000$). İfadeye verilen cevapların ortalaması 3,26’dır. “Vergi mevzuatımızda olan vergi oranlarını biliyorum.” ifadesine; okuryazar olmayanların %48,0’i (n:12), lisans mezunu olanların %39,7’si (n:25), lisansüstü mezunu olanların %42,9’u (n:15) “katılmıyorum” yanıtını vermiştir. İlköğretim (ortaokul) mezunu olanların %41,7’si (n:43), lise mezunu olanların %33,6’sı (n:39), ön lisans mezunu olanların %34,3’ü (n:23) “kararsızım” yanıtını vermiştir.

“Vergi yüküm hakkında bilgi sahibiyim.” ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır ($p=0,000$). İfadeye verilen cevapların ortalaması 3,55’dir. “Vergi yüküm hakkında bilgi sahibiyim.” ifadesine; okuryazar olmayanların %48,0’i (n:12), lisansüstü mezunu olanların %45,7’si (n:16) “kesinlikle katılmıyorum” yanıtını vermiştir. İlköğretim (ortaokul) mezunu olanların %34,0’ü (n:35), lise mezunu olanların %35,3’ü (n:41), ön lisans mezunu olanların %49,3’ü (n:33) “katılmıyorum” yanıtını vermiştir. Lisans mezunu olanların %38,1’i (n:24) “kararsızım” şeklinde beyanda bulunmuştur.

“Toplumda vergisel bir farkındalık yaratılmalıdır” ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır ($p=0,000$). İfadeye verilen cevapların ortalaması 3,55’dir. “Toplumda vergisel bir farkındalık yaratılmalıdır.” ifadesine; okuryazar olmayanların %72,0’si (n:18), ön lisans mezunu olanların %38,8’i (n:26) “kararsızım” yanıtını vermiştir. İlköğretim (ortaokul) mezunu olanların %35,0’i (n:36), lise mezunu olanların %35,3’ü (n:41), lisans mezunu olanların %38,1’i (n:24), lisansüstü mezunu olanların %34,3’ü (n:12) “katılmıyorum” yanıtını vermiştir.

“Vergi farkındalığı için insanların gelir seviyeleri arttırılmalıdır.” ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır ($p=0,000$). İfadeye verilen cevapların ortalaması 3,55’dir. “Vergi farkındalığı için insanların gelir seviyeleri arttırılmalıdır.” ifadesine; okuryazar olmayanların %64,0’ü (n:16) “kesinlikle katılıyorum”, ilköğretim (ortaokul) mezunlarının %39,8’i (n:41) “kesinlikle katılmıyorum”, şeklinde yanıtlamıştır. Lise mezunlarının %42,2’si (n:48), lisans mezunlarının %41,3’ü (n:26), lisansüstü mezunlarının %65,7’si (n:23) “katılmıyorum” yanıtını vermiştir. Ön lisans mezunlarının %38,8’i (n:26) “kararsızım” ifadesini işaretlemişlerdir.

“Devlet vatandaşının vergi ödemesi için üstüne düşeni yapmaktadır.” ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır ($p=0,000$). İfadeye verilen cevapların ortalaması 3,39’dur. “Devlet vatandaşının vergi ödemesi için üstüne düşeni yapmaktadır.” ifadesini; okuryazar olmayanların %60,0’ı (n:15), lise mezunlarının %30,2’si (n:35), lisansüstü mezunlarının %45,7’si (n:16) “kararsızım” şeklinde yanıtlamıştır. İfadeyi; ön lisans mezunlarının %31,3’ü (n:21) “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde yanıtlamıştır.

“189 hattı hakkında bilgi sahibiyim.” ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır ($p=0,000$). İfadeye verilen cevapların ortalaması 3,18’dir. “189 hattı hakkında bilgi sahibiyim.” ifadesine; okuryazar olmayanların %44,0’ü (n:11) “kesinlikle katılmıyorum”, ilköğretim (ortaokul) mezunlarının %33,0’ü (n:34), ön lisans mezunlarının %40,3’ü (n:27), lisans mezunlarının %41,3’ü (n:26), “katılmıyorum” yanıtını vermişlerdir. Lise mezunlarının %25,0’i (n:29) “katılıyorum”, lisansüstü mezunlarının %45,7’si (n:16) “kararsızım” şeklinde yanıt vermiştir.

“Hükümetlerin vatandaştan toplanan vergileri kullanım alanları hakkında bilgi sahibiyim.” ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır ($p=0,000$). İfadeye verilen cevapların ortalaması 3,14’dür. “Hükümetlerin vatandaştan toplanan vergileri kullanım alanları hakkında bilgi sahibiyim.” ifadesine; okuryazar olmayanların %52,0’si (n:13), lise mezunu olanların %31,9’u (n:37), ön lisans mezunu olanların %37,3’i (n:25)i lisansüstü mezunların %40,0’ı (n:14) “katılmıyorum” yanıtını vermiştir. İlköğretim (ortaokul) mezunu olanların %35,9’u (n:37), lisans mezunlarının %33,3’ü (n:21) “kararsızım” yanıtını vermiştir.

“Vergimin harcanma yöntemi ve usulü hakkındaki düşüncelerim oyuma yansır.” ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır ($p=0,000$). İfadeye verilen cevapların ortalaması 3,75’dir. “Vergimin harcanma yöntemi ve usulü hakkındaki düşüncelerim oyuma yansır.” ifadesini; okuryazar olmayanların %52,0’si (n:13), ön lisans mezunlarının %37,3’ü (n:25) “kararsızım” yanıtını vermiştir. İlköğretim (ortaokul) mezunu olanların %32,0’si (n:33), lise mezunu olanların %38,8’i (n:45) “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde yanıtlamıştır. İfadeyi, lisans mezunlarının %41,3’ü (n:26) ve lisansüstü mezunlarının %34,3’ü (n:12) “katılmıyorum” olarak yanıtlamıştır.

“Herkes vergi kaçırırsa, bende kaçırırım düşüncesi, doğru bir düşünce değildir.” ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır ($p=0,000$). İfadeye verilen cevapların ortalaması 3,87’dir. “Herkes vergi kaçırırsa, bende kaçırırım düşüncesi, doğru bir düşünce değildir.” ifadesine; okuryazar olmayanların %48,0’i (n:12) “katılmıyorum” yanıtını vermiştir. İlköğretim (ortaokul) mezunlarının %41,7’si (n:43), lise mezunların %45,7’si (n:53), lisans mezunlarının %44,4’ü (n:28), lisans mezunlarının %37,1’i (n:13) “kesinlikle katılmıyorum” yanıtını vermiştir. Herkes vergi kaçırırsa bende kaçırırım anlayışının eğitim düzeyi arttıkça kabul görme oranı da artmıştır.

“Alışverişlerde fiş/fatura alınmalıdır.” ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır ($p=0,007$). İfadeye verilen cevapların ortalaması 4,18’dir. “Alışverişlerde fiş/fatura alınmalıdır.” ifadesine; okuryazar olmayanların %60,0’ı (n:15) “katılmıyorum”, ilköğretim (ortaokul) mezunu olanların %48,5’i (n:50), lise mezunu

olanların %53,4'ü (n:62), ön lisans mezunu olanların %50,7'si (n:34), lisans mezunu olanların %44,4 (n:28), lisansüstü mezunu olanların %54,3 (n:19) “kesinlikle katılmıyorum” yanıtını vermişlerdir. İfadeye katılıyorum ve/ veya kesinlikle katılıyorum olumlu tanımlamasını yapanlar %8,3 (n:34) oranındadır. Anket çalışmasına katılan vergi mükelleflerinin tamamına yakını alışverişlerde fiş/ fatura alımını gerekli görmemektedir.

“Ödeme şekli fiş/fatura alımını etkiler.(nakit-taksit-kredi.k.)” ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır (p=0,001). İfadeye verilen cevapların ortalaması 3,87'dir. “Ödeme şekli fiş/fatura alımını etkiler.(nakit-taksit-kredi.k.)” ifadesine; okuryazar olmayanların %52,0'si (n:139 “kararsızım”, ilköğretim (ortaokul) mezunlarının %50,5'i (n:52), lise mezunlarının %37,4'ü (n:44), lisans mezunlarının %34,4 (n:22) “kesinlikle katılmıyorum” yanıtını vermiştir. Ön lisans mezunlarının %37,3'ü (n:25), lisansüstü mezunlarının %37,1'i (n:13) “katılmıyorum” yanıtını vermiştir.

“Özel gider indiriminin kaldırılması fiş/fatura alımını olumsuz etkilemiştir.” ifadesi eğitim düzeyi ile ki-kare analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim düzeyleri ile ifadeye verilen cevaplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır (p=0,000). İfadeye verilen cevapların ortalaması 3,42'dir. “Özel gider indiriminin kaldırılması fiş/fatura alımını olumsuz etkilemiştir” ifadesine; okuryazar olmayanların %48,0'i (n:12) “katılmıyorum”, ilköğretim (ortaokul) mezunlarının %32,0'si (n:33), lise mezunu olanların %33,6'sı (n:39), “kararsızım”, ön lisans mezunu olanların %31,3'ü (n:21) “kesinlikle katılmıyorum”, lisan mezunu olanların %31,7'si (n:20), lisansüstü mezunu olanların %62,9'u (n:22) “katılmıyorum” şeklinde yanıtlamışlardır.

3.6.5. Vergi Bilinci-Algısı-Okuryazarlığı T-Testi analizi

Tablo 2.20. İfadelerine Verilen Cevaplardan Elde Edilen Bulguların T Testi Analizi Sonucu

	Grup	N	Ortalama	Standart Sapma	t	df	p
Vergi Bilinci	Kadın	125	3,4258	,45660	-1,978	407	0,049
	Erkek	284	3,5340	,53143	-2,098	273,367	
Vergi Algısı	Kadın	125	3,3100	,4806	-3,035	407	0,003
	Erkek	284	3,4798	,53619	-3,155	260,263	
Vergi Okuryazarlığı	Kadın	125	3,4360	,59463	-2,461	407	0,014
	Erkek	284	3,5865	,55862	-2,402	224,220	

Araştırmada eğitim değişkeni ile araştırma boyutları arasında anlamlı bir fark olup olmadığı T-Testi ile değerlendirilmiştir. Analiz sonuçlarına göre H_5 , H_6 , H_7 'i doğrulanmıştır. Anket çalışmasına katılan vergi mükelleflerinin %30,6'sı (n:125) kadın, %69,4'ü (n:284) erkektir. Vergi bilinci, vergi algısı ve vergi okuryazarlığı ortalama değerleri bakımından cinsiyete bağlı olarak erkekler ile kadınlar arasında istatistiksel olarak erkekler lehinde anlamlı fark saptanmıştır.

Vergi bilinci olgusunu ölçmeye yönelik soruların ortalama değeri erkek vergi mükelleflerinde $\bar{x}$ 3,53 kadın vergi mükelleflerinde ise $\bar{x}$ 3,42 olarak saptanmıştır. Erkek vergi mükelleflerinin vergi bilinci hususunda kadın mükelleflerden daha yüksek puan aldığı saptanmıştır. H_8 'in analiz edildiği, bu sonuca göre kadın ve erkek mükellefler arasında vergi bilinci düzeyinde anlamlı bir fark saptanmıştır (p=0,049)

Vergi algısı olgusunu ölçmeye yönelik soruların ortalama değeri erkek vergi mükelleflerinde $\bar{x}$ 3,547 kadın vergi mükelleflerinde ise $\bar{x}$ 3,31 olarak saptanmıştır. Erkek vergi mükelleflerinin vergi algısı hususunda kadın mükelleflerden daha yüksek puan aldığı saptanmıştır. H_9 'un analiz edildiği, bu sonuca göre kadın ve erkek mükellefler arasında vergi bilinci düzeyinde anlamlı bir fark saptanmıştır (p=0,003)

Vergi okuryazarlığı olgusunu ölçmeye yönelik soruların ortalama değeri erkek vergi mükelleflerinde $\bar{x}$ 3,58, kadın vergi mükelleflerinde ise $\bar{x}$ 3,43 olarak saptanmıştır. Erkek vergi mükelleflerinin vergi bilinci hususunda kadın mükelleflerden daha yüksek puan aldığı saptanmıştır. H_{10} 'un analiz edildiği, bu sonuca göre kadın ve erkek mükellefler arasında vergi bilinci düzeyinde anlamlı bir fark saptanmıştır (p=0,014).

3.6.6. Vergi Bilinci - Vergi Algısı – Vergi Okuryazarlığı Anava Testi analizi

Tablo 2.21. İfadelerine Verilen Cevaplardan Elde Edilen Bulguların Dağılımları Anova Testi

	Grup	Kareler toplamı	sd	Ortalama kare $\bar{x}$	F	p	
Vergi Bilinci	Grup içi	3,707	5	,741	2,899	0,014	1<2,3,5
	Gruplar arası	103,086	403	,256			
	Toplam	106,793	408				
Vergi Algısı	Grup içi	6,656	5	1,330	5,038	0,000	1<2,3,4,5
	Gruplar arası	106,389	403	,264			
	Toplam	113,039	408				
Vergi Okuryazarlığı	Grup içi	5,538	5	1,108	3,471	0,004	1<2,3,4,5
	Gruplar arası	128,586	403	,319			
	Toplam	134,124	408				

1. Okuryazar değil, 2.İlköğretim, 3.Lise, 4.Önlisans, 5.Lisans, 6.Lisansüstü

Araştırmada eğitim değişkeni ile araştırma boyutları arasında anlamlı bir fark olup olmadığı ANOVA testi ile değerlendirilmiştir. Analiz sonuçlarına göre H_8 , H_9 , H_{10} doğrulanmıştır. Anket çalışmasına katılan vergi mükelleflerinin %6,1'i (n:25) okuryazar değil, %25,2'si (n:103) ilköğretim (ortaokul), %28,4'ü (n:116) lise, %16,4'ü (n:67) ön lisans, %15,4'ü (n:63) lisans, %8,6'sı (n:35) lisansüstü mezundur. Vergi bilinci, vergi algısı ve vergi okuryazarlığı bakımından eğitim durumuna bağlı tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre okur-yazar olmayanlar ile diğer gruplar arasında (ilköğretim, lise, lisans ve lisansüstü mezunları) istatistiksel anlamlı farklılık mevcuttur. Bu durum eğitim almamış olan grup aleyhinedir.

Vergi bilinci, ortalamaları okuryazar olmayan vergi mükellefleri ile İlköğretim (ortaokul), lise, lisans düzeyinde eğitim alan vergi mükellefleri anlamlı fark ortaya koymaktadır (p=0,014).

Vergi algısı ortalamaları okuryazar olmayan vergi mükellefleri ile İlköğretim (ortaokul), lise, ön lisans, lisans düzeyinde eğitim alan vergi mükellefleri anlamlı fark ortaya koymaktadır (p=0,000).

Vergi okuryazarlığı ortalamaları okuryazar olmayan vergi mükellefleri ile İlköğretim (ortaokul), lise, ön lisans, lisans düzeyinde eğitim alan vergi mükellefleri anlamlı fark ortaya koymaktadır ($p=0,004$).

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Vergi bilincinin oluşmasında hem içsel hem de dışsal faktörlerin varlığından söz edilebilir. İçsel faktörler; mükellefin eğitim düzeyi, diğer mükelleflere bakışı ve vergi ahlakı çevresel faktörler ise vergi dairesinin mükellefle ilişkisi, vergi adaleti ve vergi mevzuatındaki değişikliklerin sıklığı v.b. faktörler sıralanabilir.

Eğitim düzeyi ile vergi bilinci ilişkisinin değerlendirilmesi ve mükelleflerin vergi algısı, vergi okuryazarlığı gibi bilgi ve bilinç düzeylerinin saptanması amacıyla yapılandırılan çalışmada; Aydın İl merkezinde 409 vergi mükellefine ulaşılmıştır. Anket çalışmasına katılan vergi mükelleflerinin; %30,6'sı (125) kadın, %69,4'ü (284) erkek, %59,7'si evli (n:244), %40,3'ü (165) bekâr, olarak saptanmıştır. Anket çalışmasına katılan 409 mükellefin; %27,6'sı (n:113) ev hanımı/çalışmıyor, %28,1'i (n:115) işyeri sahibi, %10,8'i (n:44) kamu çalışanı, %23,5'i (n:96) özel sektör çalışanı, %10,0'u (n:41) emeklidir. Mükelleflerin, %29,3'ü ticari kazançlar, %45,7'si ücretler, %12,2'si serbest meslek kazançları, %4,6 'si gayrimenkul sermaye iradı, %8,1'i zirai kazançlar vergilendirmesine mensuptur. Gelir düzeylerini incelediğimizde; %81,4'ü (n:333) 2017 TUIK verilerine göre Ege Bölgesi yoksulluk sınırı olan 7.707 TL'nin altında olduğu saptanmıştır. (Satınalma Gücü Paritesi (SGP) kullanılarak ve kullanılmadan Türkiye için hesaplanan gelire dayalı göreceli yoksulluk sınırına göre bölgesel yoksul sayıları ve yoksulların oranı, 2006-2017)

Mükelleflerin vergiyi nasıl algıladıklarını tanımlayabilmek ve çözümleyebilmek amacıyla "Sizce vergi nedir?" sorusu yöneltilmiş, verdikleri cevaplar incelenmiştir; 409 mükellefin %27,1'i (n:111) "vatandaşlık görevidir" demiştir. %24,7'si (n:101) "devletin yaşaması için yapılan bir ödemedir" şeklinde cevaplamıştır. Eğitim düzeyleri ile verdikleri cevapları karşılaştırdığımızda gereksiz bir ödeme olarak tanımlayanların %30,0'unun (n:12) okuryazar olmadığı, kamu hizmeti için bir ödeme olduğunu düşünenlerin %37,5'i (n:21) ön lisans mezunu olduğu saptanmıştır. Eğitim düzeyi arttıkça vergiyi olumlu tanımlamanın da arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Vergi mükelleflerinin vergi tanımı yaparken olumlu olmaları vergi ödeme yükümlülüğünü yerine getirmelerinde oldukça önemlidir.

"Taşındığımız vergi yükünü nasıl tanımlarsınız?" sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde; %38,1'i (n:156) "ağır", %32,0'si (n:131) "normal" %20,5'i (n:85) "çok ağır" olarak değerlendirmiştir. 2016 yılında İlknur Ergün tarafından yürütülen Vergi Ahlakı: Uygulamalı Örnek (Tekirdağ Örneği) adlı yüksek lisans tezinde; % 34,2'si (n:138) ödediği

verginin yükünü % 32,3'ü (n:130) ağır bulmaktadır sonucuna ulaşılmıştır. Vergi yükünü ağır bulan mükelleflerin vergi ödememe eğiliminde olmaları durumunu ortaya çıkarabilir. Bu nedenle vergi yükünü algılama durumu oldukça önemlidir. Özellikle eğitim düzeyleri ile vergi yükünü tanımlamaları karşılaştırıldığında “okuryazar olmayan mükelleflerin 11'i (toplam n:25) “çok hafif olarak nitelerken, ilköğretim mezunlarının 36'sı (toplam n:103), lise mezunlarının 43'ü (toplam n:116), lisans mezunlarının 32'si (toplam n:63) ve lisansüstü mezunlarının 18'i (toplam n:35) “ağır” olarak nitelemişlerdir. Buradan yola çıkarak eğitim düzeyinin yüksek olması vergi yükünü tanımlamada etkili olduğunu söyleyebiliriz.

“Sizce vergi oranları Türkiye’de düşürülürse sonuç ne olur.” sorusuna mükelleflerin %35,5'i (n:145) vergi gelirlerinde azalma olacağını belirtmişlerdir. Bu ifadeyi tercih edenlerin %31,7'si lise mezunudur. %30,6'sı (n:125) vergi kaçakçılığının azalacağını ifade etmişlerdir. Bu ifadeyi tercih edenlerin %31,2'si ilköğretim (ortaokul) mezunu olarak saptanmıştır. Literatürdeki çalışmalara baktığımızda 2014 yılında Kutay Şenel'in yürüttüğü “Vergiye Karşı Mükellef Tepkileri Üzerine Bir Alan Çalışması” adlı yüksek lisans çalışmasında %44,6'sı vergi kaçakçılığı azalır sonucuna ulaşmıştır. Eğitim düzeyi ile vergi oranlarının düşürülmesinin sonuçları hakkındaki görüşler arasında değerlendirme yapıldığında eğitim düzeyi arttıkça vergi gelirlerinde değişme olmayacağı kanaatinin oluştuğunu söyleyebiliriz.

Vergi kanunlarındaki değişiklikleri takip etme yöntemleri açısından değerlendirdiğimizde; %41,6'sının (n:170) basın yayın organları vasıtasıyla, %28,4'ü (n:116) mali müşavir/muhasebecim vasıtasıyla yanıtını vermiştir. 2016 yılında Filiz Aslan tarafından yürütülen “ Vergi Mükelleflerinin Vergi Karşısındaki Davranışları; Diyarbakır Örneği” adlı yüksek lisans tezinde çalışmamızı destekleyici sonuçlara ulaşılmıştır. Aslan çalışmasında benzer bir soru yönelmiş ve örneklem grubunun %47,0'si (n:235) medyadan yanıtını almıştır. Özellikle vergiye gönüllü uyum ve vergi farkındalığı yaratılmasında medyanın özellikle önem arz ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Vergi hukuku kavramı içerisinde yer almayan “vergi affı” mali hukuk çerçevesinde “mali af” kavramı içerisinde değerlendirilir. Bunun nedeni olarak da vergi affının yaptığı olumsuz çağrışımlardır (Demirkıran, 2012, s.26). Vergi mükelleflerine vergi afları hakkındaki görüşlerini sorduğumuzda çıkan sonuç %30,6'sı (n:125) vergisini zamanında ödeyemeyen mükellefleri sisteme kazandırmaktadır görüşünü savunurken, eşit oranda %30,6 (n:125) vergi adaletini bozduğu görüşünü savunmaktadır. %22,7'si (n:93) ise

vergisini zamanında ödeyenleri cezalandırdığı görüşünü savunmaktadır. 2013 yılında Duygu Aydemir'in yürüttüğü "İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi İle Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Vergiyi Algılaması: Göller Yöresi Örneği" adlı yüksek lisans tezinde öğrencilerin; yakın zamanda bir af çıkacağına bilinmesi vergi ödemelerinin zamanında yapılmasını engeller sorusuna %82,4'ü (n:408) katılıyorum şeklinde yanıtlamıştır. Çalışmalar göstermektedir ki; vergi afları vergisini zamanında ödeyemeyen mükelleflerin devlete karşı olan görevlerini yerine getirmede büyük kolaylık olsa da toplumun pek çok kesiminde adaletsizlik ve/veya ödeme ödevini geciktirme olarak değerlendirilmektedir.

Vergi ahlakı ve vergiye uyum düzeyinin belirlenmesinde "vergi kaçakçılığına" ve/veya "vergiden kaçınma" davranışına bakış önemli bir faktördür. Anket çalışmasına katılan vergi mükelleflerine "Ülkemizdeki vergi kaçakçılığının en önemli nedeni nedir?" sorusunu yönelttiğimizde %31,1'i (n:127) vergi denetimlerinin yetersizliği olarak, %23,5'i (n:96) herkes vergi kaçırıyor bende kaçırırım mantığının yaygın olması olarak cevaplamıştır. Mükelleflerin devletin denetim görevini yerine getirmede sorunlar yaşandığı düşüncesine hâkim olması devlete olan güveni sarsan bir durumdur. Bu durum; vergi kaçırma ve/veya kaçınma eylemini doğuran bir olaydır ki en yüksek oranda verilen ikinci cevap olması şaşırtıcı değildir. Verilen cevapları eğitim düzeyi ile karşılaştırdığımızda; vergi denetimlerinin yetersiz olduğunu düşünenlerin %24,4'ü ilköğretim (ortaokul) mezunu, "herkes kaçırıyor bende kaçırırım" görüşünü savunanların %30,2'si (n:29) ön lisans mezunu olarak saptanmıştır. Eğitim düzeyi ile sınıflandırma yapıldığında, lisansüstü mezunlarının 15'i (n:35), lisans mezunlarının 29'u (n:63), lise mezunlarının 29'u (n:116) ilköğretim mezunlarının 31'i (n:103) "vergi denetimlerinin yetersi olması" şeklinde yanıtlamıştır. Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde benzer sorulara verilen yanıtların çalışmamızı desteklediği sonucuna ulaşılmıştır. Örneğin Gökhan Güney'in 2018 yılında yürüttüğü "Vergi Ahlakı Ve Vergi Uyumunu Açısından Yükseköğrenimin Rolü: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Örneği" adlı yüksek lisans tezinde "vergi kaçırmanın ahlaki açıdan yanlış olduğunu düşünmüyorum" ifadesi ortalaması olumlu diğer ifadelerle göre daha yüksek oranda kabul görmüştür. ($\bar{x}$ 4,3254). Yine "Türkiye'de vergi denetimleri yetersizdir." ifadesine katılım oranı $\bar{x}$ 3,6746 ve vergi kaçırınlar diğer insanları da "vergi kaçırmaya teşvik etmektedir" ifadesi $\bar{x}$ 3,7186 ortalamayla karşımıza çıkmaktadır.

Vergi kayıplarının en önemli nedenlerinden biri olan vergi kaçakçılığına bakış açısı bu sorunun çözümünde önemli bir yol göstericisi olacaktır. Mükelleflere yönelttiğimiz

“Vergi kaçıran bir mükellefin davranışını nasıl değerlendirirsiniz?” sorusuna mükelleflerin %31,1’i (n:127) “tepki gösteririm”, % 27,4 (n:112) “hoş karşılamam” şeklinde yanıtlamıştır. “Vergi kaçıranlara ne tür cezalar verilmelidir?” sorusuna da %30,3’ü (n:124) para cezası verilmelidir şeklinde cevaplamıştır. Anket çalışmamıza katılan vergi mükelleflerinin vergi kaçırma eylemini ciddi bir suç olarak görmekte ve suçu işleyenlerin cezalandırılması gerektiğini savunmaktadır. Fatih Saraçoğlu’nun 2008 yılında yayımlanan “Çevre, Adalet Algısı, Suçun Algılanış Biçimi ile Vergi Kaçakçılığına İlişkin Tutumlar Arasındaki İlişkiler” adlı makalesinde mükelleflerin %77,3’ünün vergi kaçakçılığını, ciddi bir suç (zimmete para geçirme, rüşvet...) olarak değerlendikleri ve vergi kaçakçılığını önemli bir suç olarak nitelendirdikleri sonucuna ulaşmıştır. Saraçoğlu’nun çalışması ile benzer sonuçlar elde edilmiştir.

Verginin toplumsal yaşamın bir parçası olmaya başlaması ile farklı sebeplerle mükellefler vergiye karşı tepki göstermiş ve vergi ödemekten kaçınmışlardır. Mükelleflerin vergi ödeme konusundaki isteksizlikleri vergi kaçakçılığının en önemli nedenlerinden birisi haline gelmiştir. Vergi mükelleflerinin vergi ödeme konusunda isteksiz davranışlarının nedenlerini araştırmak, vergi kaçırma isteklerini azaltacaktır. Bu da ve daha gerçekçi ve daha yüksek beyanda bulunmalarını sağlayacaktır. Devletlerin topladığı vergi miktarlarının artması tüm vatandaşların vergiye gönüllü uyum sağlamaları ortamının hazırlanması ile mümkündür.

Anket çalışmamızda vergi mükelleflerinin vergiye karşı tutum ve davranışlarını açıklayabilmek amacıyla vergi bilinci (18 ifade), vergi algısı (12 ifade) ve vergi okuryazarlığı (14 ifade) düzeylerini ölçmeye yönelik sorular sorulmuştur. Sonuçlar analiz edildiğinde vergi bilinci ortalaması $\bar{x}$ 3,5010 olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum mükelleflerin bilinç düzeyini ölçmeye yönelik ifadelere olumlu anlamda katılım sağladıkları sonucuna ulaştırmıştır. Özellikle “vergi kaçırmak suçtur” ifadesine $\bar{x}$ 4,1491 oranında ve “devlete güven duymak vergi ödemelerini olumlu etkiler” ifadesine $\bar{x}$ 4,0293 oranında katıldıkları saptanmıştır.

Vergi algısı ifadelerine verilen cevapların ortalaması $\bar{x}$ 3,4272 olarak saptanmıştır. Anket çalışmasına katılan mükelleflerin algı düzeylerinin olumlu olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle “vergi kaçırmak ahlaksızlıktır” ifadesine katılım ortalaması $\bar{x}$ 4,0244 olarak bulunmuştur. Bu durum mükelleflerin vergi ahlakı konusunda bilinçli davrandıkları sonucunu ortaya koymaktadır. Vergi ahlakı “genel ahlâk” kavramından farklı olarak

görülmektedir. Özellikle günümüz koşullarında vergi ahlâkının genel ahlâka oranla daha düşük düzeyde olduğu ileri sürülmektedir. Ali Yurdakul'un 2013 yılında yürüttüğü "Vergi Ahlâkı Ve Vergi Ahlâkını Belirleyen Faktörlerin Analizi: Bursa İli Örneği" adlı doktora çalışmasında vergi kaçırmanın suç olarak değerlendirildiği ve vergi kaçırmanın toplum tarafından dışlanacağı ifadelerine katılımın yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum çalışmamızla benzerlik göstermektedir.

Vergi okuryazarlığı ifadelerine verilen cevapların ortalaması $\bar{x}3,5405$ olarak saptanmıştır. Anket çalışmasına katılan mükelleflerin okuryazarlık düzeylerinin olumlu olduğunu ortaya koymaktadır. Vergi okuryazarlığı puanı eğitim düzeyine göre Anava testiyle analiz edildiğinde okuryazar olmayandan lisansüstü eğitim düzeyine doğru olumlu anlamda artış olduğu saptanmıştır ($1 < 2,3,4,5,6$). Özellikle vergi bilinci hususunda önemli bir parametre olan "alış/verişlerde fiş/fatura alınmalıdır" ifadesine $\bar{x}4,1809$ oranında katılımda olduğu saptanmıştır. Elif Ceren Çelebi'nin 2016 yılında gerçekleştirdiği "Vergi Bilinci Ve Vergiye Bakış Açıları: Zonguldak İlinde Serbest Muhasebeci Ve Mali Müşavirler Üzerine Uygulama" adlı yüksek lisans tezinde SMMM'lerin fiş/fatura alma konusundaki olumlu yaklaşımları sonucuyla benzerlik göstermektedir. Literatürdeki çalışmalarla karşılaştırıldığında fiş/fatura alma alışkanlığının devlete olan görevlerden olduğu bilincinin toplumsal olarak sağlandığı sonuçlarıyla örtüşmektedir.

Eğitim düzeyleri ile vergi bilinci, vergi algısı, vergi okuryazarlığı ifadelerine verdikleri cevapların dağılımlarını incelediğimizde her ifade ile anlamlı bir fark olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Mükelleflerin eğitim düzeyi ile vergi bilinci, vergi algısı ve vergi okuryazarlığı ortalamalarının Anova testi ile karşılaştırması sonucunda eğitim düzeyi arttıkça ortalama puanlarda artış olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($1 < 2,3,4,5,6$). Mükelleflerin vergi bilinci düzeylerindeki ortalamalar vergi ödeme görevinin yerine getirilmesinde eğitim düzeyinin de önemli bir faktör olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Mükelleflerin vergiye uyum hususunda diğer mükelleflerin ne yaptığıyla ilgilenmek yerine, devletin hizmetlerinde uygun hareket edip etmediğine de baktığının bilinmesi gerekmektedir. Ödedikleri vergiye denk hizmet aldıklarında vergi kanunlarına uyum sağlamada daha gönüllü olacakları gerçeğini göz ardı etmemek gerektiği kanaati oluşmuştur.

Son söz olarak, Aydın ili vergi mükellefleri ile yapılan bu anket çalışmasıyla varılabilecek esas sonuç; vergi bilinci kavramının sadece vergiyi ödemekle ilgili olmadığı aynı zamanda, vergi uygulamalarına pozitif bir bakış; vergi uygulamalarını kanuni bir görev

olarak görmek anlayışıdır. Eğitimin her kademesinde verilecek vergi bilincini arttırmaya yönelik eğitimler mükelleflerin vergi uyumuna olumlu katkı sağlayacağı bir geçektir. Vergi bilinci, vergi algısı ve vergi okuryazarlığı anket sorularının her biri eğitim düzeyine göre analiz edildiğinde, anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle özellikle ön lisans, lisans ve lisansüstü eğitimlerde seçmeli ders olarak eğitim programlarına vergi ile ilgili derslerin eklenmesi ve not kaygısı güdülmezsizin derslerin yürütülmesi olumlu katkı sağlayacaktır.

Eğitim düzeyi bireylerin gelir seviyelerini ve dolayısı ile vergileme türlerini etkilemektedir. Gelir seviyesine ve vergileme türlerine göre bireylerin vergiye uyumlarında farklılık görülmektedir. Bireylerin vergi uygulamaları karşısında tepkisiz kalmaması, kanuni hak ve sorumluluklarının bilincinde bireyler olarak devlet görevlerini yerine getirmelerinde eğitim etkisi kuşku götürmez bir gerçektir.

5. KAYNAKLAR

- Ağcakaya, S. ve Yıldırım, Y. (2015). “Vergi Bilinci ve Vergi Uygulamaları Karşısında Mükelleflerin Davranışları: İstanbul İli Örneği. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (2), 85-96.
- Allingham, M.G. & Sandmo, A. (1972). Income Tax Evasion: A Theoretical Analysis. *Journal of Public Economics*, 1(1972) 323-338.
- Alkan, A. (2009). *Vergi BilincivVe Vergi Uygulamaları Karşısında Mükellef Davranışlarının Tespiti: Zonguldak İli Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Altun, N., Gürdal, T., Beşel, F. (2017). Mükelleflerin Vergiye Karşı Tutum ve Davranışları: Sakarya İli Alan Araştırması. *Uluslar arası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 39-48
- Akıncı, A. ve Başol, O. (2015). Vergi Algısı Üzerine Bir Alan Araştırması: Kırklareli İlinde Yaşayan İnsanların Vergi Algısı. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 43(1), 170-179.
- Akdoğan, A. (2011). *Kamu Maliyesi* (14. Baskı). Ankara: Gazi.
- Akkara Ö. ve Gencil, U. (2016). Yükseköğretim Öğrencilerinin Vergiye Yönelik Algılarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Örneği. *Organizasyon Ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 8(1), 28-48.
- Aksoy, Ş. (2011). *Kamu Maliyesi*. İstanbul: Filiz Kitabevi
- Aktan, Coşkun Can (2006); “Vergi Psikolojisinin Temelleri ve Vergi Ahlakı,” Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi, (Der.: Coşkun Can Aktan, Dilek Dileyici ve İstiklal Yaşar Vural), Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Arslaner, H. (2016). Vergi Uyuşmazlıklarının İdari Aşamada Çözümünde Uzlaşma Müessesesi Ve Etkinliği Sorunu. *UIİİD-İJEAS*, 2016 (17):273-300.
- Arslaner, H. (2018). Teorik Olarak Vergi Yüğü; 1980-2015 Yılları Arasında Türkiye’de Toplam Vergi Yüğüne Etki Eden Temel Ekonomik Faktörler. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elektronik Dergisi 9(23), 295-317.

- Aslan, F. (2016). *Vergi Mükelleflerinin Vergi Karşısındaki Davranışları: Diyarbakır İli Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa.
- Aydemir, D. (2013) *İktisadi ve idari Bölümler Fakültesi İle Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Vergiyi Algılaması: Göller Yöresi Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Başdağ, G. C. (2017). *Vergi Bilinci ve Vergiye Bakış Açısı Bağlamında Gönüllü Vergi Uyumu: Kilis 7 Aralık Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma*. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat
- Bayraklı, H. H., Saruç, N. T., ve Sağbaş, İ. (2004). Vergi Kaçırmaı Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi ve Vergi Kaçaklarının Önlenmesi: Anket Çalışmasının Bulguları. Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçakları, Önlenmesi Yolları, *Yaklaşım Yayınları*, 19, 204-241.
- Biberoğlu, E. (2006). *Türkiye’ De Gönüllü Vergi Uyumu*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Buyrukoğlu, S. ve Erasa İ. (2012) Vergi Bilincinin Oluşmasında Mükellef Haklarının Yeri ve Önemi. *Vergi Dünyası Dergisi* 31(375) 116-127.
- Çataloluk, C. (2008). Vergi Karşısında Mükelleflerin Tutum Ve Davranışları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (20), 213-228.
- Çelebi, E. C. (2016). *Vergi Bilinci Ve Vergiye Bakış Açıları: Zonguldak İlinde Serbest Muhasebeci Ve Mali Müşavirler Üzerine Uygulama*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak
- Çelik, K. (2013). *İlköğretim Çağında Vergi Algısının İncelenmesi: Zonguldak İli Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak
- Çetin, G. (2010). *Mükellef Hakları ve Vergiye Gönüllü Uyum*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.

- Çiçek, S. ve Sabbağ, J. (2016). Mükelleflerin Vergiden Kaçınma Algısı ve Demografik Belirleyicileri Üzerine Bir Araştırma: Isparta Örneği. *Sosyoekonomi*,24(28), 44-64.
- Dibek, E. (2016). *Sağlık Hizmetlerinden Memnuniyet ile Vergi Tutum ve Davranışları arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak
- Demir, İ. C. (2008). *Vergi Ahlâkı Ve Belirleyenleri: Ege Bölgesi Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Demir, İ. C. ve Çiğerci, İ. (2016). Vergi Bilincinin Oluşumunda Eğitimin Rolü: İlköğretim Öğrencileriyle Ampirik Bir Çalışma. *Yönetim ve Ekonomi* 23 (1). 127-143
- Demirkıran, E. (2012). *Türkiye’de Uygulanan Vergi Afları ve Mükellefler Üzerindeki Etkisine İlişkin Bir Analiz*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Edizdoğan, N., Çetinkaya, Ö., ve Gümüş, E. (2017). *Kamu Maliyesi*. 8. bs. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Ergün, İ. (2016). *Vergi Ahlakı: Uygulamalı Örnek (Tekirdağ Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ.
- Ertekin, Ş. (2018). Türkiye’de Kamu Görevlilerinin Vergi Algıları Üzerine Bir İnceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 23(.2), 655-668.
- Goeminne, S. (2009). Essays on strategic fiscal policy in Flemish municipalities (Doctoral dissertation, Vrije Universiteit Brussel).
- Gergeroğlu, U. ve McGee, R.W. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Vergi Bilincine Yönelik Tutumları: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Örneği. *Researcher: Social Science Studies*, 10(5), 383-407
- Giray, F. (2006); Maliye Tarihi, Ezgi Yayınları, Bursa.

- Gülten, Y. (2014). *Vergiye Uyum Sağlama Konusunda Yapılan Teşviklerin Vergi Algısı Üzerindeki Etkisi: Deneysel Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Güner, Ü. (2008). *Türkiye’de Vergi Bilincinin ve Vergi Ahlakının Oluşmasında Gelir İdaresinin Rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Güney, G. (2018). *Vergi Ahlakı ve Vergi Uyumu Açısından Yükseköğrenimin Rolü: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Gür E. ve Yıldız İ. (2017). Vergi Algısı Ve Bilinci Üzerine Bir Araştırma: Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinde Vergi Bilinci. *Route Educational and Social Science Journal*, 4(5), 81-97
- Gürdal, T., Yardımcıoğlu, F., Beşel, F. (2016). Türk Vergi Sisteminin Popülerlik Analizi. *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 33-52.
- Hoşnut M. (2015). *Türkiye’de Cumhuriyetten Günümüze Vergi Aflarının Vergi Ahlakı Üzerine Etkileri (Konya İli Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- İlhan, M. (2015). *Vergi Mükelleflerinin Vergi Suç ve Cezaları İle Temel Vergilendirme İlkelerine bakış Açısının Analizi (Afyonkarahisar Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Karaca, R. (2015). *Vergi Bilinci ve Vergi Algısı: Kütahya İlinde İlköğretim Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya
- Karıman, H. (2016). Vergiye Gönüllü Uyum Çerçevesinde Türkiye’de Gelir İdaresinin Organizasyon Yapısı Üzerine Bir Değerlendirme. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(1), 229-250

- Kaya, P. B. (2017). *Zirai Kazançların Vergilendirilmesinde Çiftçilerin Vergi Algısı: Antalya İli Örneği*. Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Kayan, A. (2000). “Verginin Tarihsel Gelişimi ve Sebep Olduğu Bazı Önemli Olaylar”, *Maliye Dergisi*, Sayı:135,80-87.
- Kılıçarslan H. ve Yavan S. (2017). Türkiye’de Vergi Yükünün Değerlendirilmesi: OECD Ülkeleri İle Karşılaştırma. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13 (2), 33- 51
- Kitapçı, İ. (2013). Vergi Etiği, *Seçkin Yayıncılık*, Ankara.
- Köktaş A. M. ve Gölçek, A. G. (2016). Geçmişten Günümüze Türkiye’de Vergi Algısı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (CİEP Özel Sayısı), 386-396.
- Kumbaşı, E. (2016). *Vergi Bilinci ve Vergi Ahlakının Gelişmesinde Maliye Bölümü Eğitiminin Rolü*. Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Memişoğlu, S.P. (2004) İlköğretim Müfettişlerinin Denetimsel Davranışlarına İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 29(131), 30-39
- Milli Eğitim İstatistikleri Bülteni, 2017/2018. Milli eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara.
- Muter, Naci., Sakınç Süreyya. ve Çelebi A.Kemal. (1993); Mükelleflerin Vergi Karşısındaki Tutum ve Davranışları Araştırması, *Celal Bayar Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü Yayınları*, Manisa.
- Muter, Naci (2000), “Vergi Teorisi”, *Emek Matbaacılık*, Manisa.
- Ömürbek, N. Çiçek, H.G., Çiçek, S. (2007). Vergi Bilinci Üzerine Bir İnceleme: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Yapılan Anketin Bulguları. *Maliye Dergisi* 153(2007), 102-122.
- Özdemir, P. (2015). Vergi Kültürü Ve Göstergeleri: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(1), 175-188.

- Özgün, Z. (2017). *Maliye Disiplininde Alternatif Bir Yöntem Olarak "Mali Sosyoloji": Vergi Algısı Ve Bilinci Üzerine Sosyolojik Bir Analiz*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Özgün, Z. ve Yüksel, C. (2018). Mersin’de Vergi Mükelleflerinin Vergi Algısı, Vergi Bilinci Ve Vergi Ahlakı Düzeyinin Ölçülmesi. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü E-dergi*, 1 (2), 33-48
- Özkan, E. (2017). Vergi Kültürü Ve Ahlakının Gelişiminde Eğitim Faktörünün Rolü. *Yaklaşım Dergisi (E-Yaklaşım)*, 289, 473-486.
- Pekkaya, M. Cural, M., Albayrak E.C. (2017). SMMM’lerin Vergi Bilinci Boyutlarına Göre Vergiye Bakışları: Zonguldak’ta Bir Uygulama. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, ICMEB17 Özel Sayısı*, 1066-1078.
- Sağlam, İ. (2015). *Türkiye’de Vergi İncelemelerinin Vergi Kayıp Ve Kaçakları Üzerindeki Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Sağlam, M. (2013). Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Üzerine Bir Araştırma: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerinde Vergi Algısı ve Bilinci. *Sosyoekonomi Dergisi*, 2013(1), 315-334.
- Sandalcı, U. (2015). *Vergi Ahlakını Belirleyen Faktörlerin Analizine Yönelik Bir Uygulama*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Saraçoğlu, F. (2008). Çevre, Adalet Algısı, Suçun Algılanış Biçimi ile Vergi Kaçakçılığına İlişkin Tutumlar Arasındaki İlişkiler. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 3(1), 59-74
- Saraçoğlu, F. (2008). Yaş – Cinsiyet – Medeni Durum Ve Eğitim Durumunun Vergiye Karşı Tutum Üzerine Etkilerinin Anket Sonuçları Çerçevesinde Değerlendirilmesi. *KMU İİBF Dergisi* 10(15), 16-34
- Şahin, M. (2016). Türkiye’de Vergi Uygulamalarında Ekinlik Sorunu. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 1(3), 26-42.

- Şahin, S. (2014). *Vergi Aflarının Vergi Adaleti Ve Mükellefler Üzerindeki Etkileri: Erzincan İli Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Serinkan, C. ve Erdoğan, M. (2017). Vergi Bilinci Üzerine Ampirik Bir Araştırma: Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi Örneği. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (4), 515-529.
- Şencan, D. (2013). *Türkiye'de Beyana Dayalı Vergilerde Vergi Bilinci, Vergi Ahlakı Ve Verimliliğin Sağlanmasında İdare İle Mükellef Arası İlişkiler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Şencan, H. (2005). Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Geçerlilik ve Güvenirlilik. Ankara.
- Şenel, K. (2014). *Vergiye Karşı Mükellef Tepkileri Üzerine Bir Alan Çalışması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Taşkın, Y. (2010). Vergi Psikolojisi ve Vergiye Karşı Mükellef Tepkileri. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları* 54(2010). 68-90
- Taytak, M. (2016). Vergi Kültürünü Belirleyen Faktörler ve Mükelleflerin Demografik Özelliklerinin Vergi Kültürü Üzerindeki Etkisi. *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(7), 1933-1957.
- Tekdere, M. (2013). *Eğitim Hizmetlerinin Yerleşmesinin Ekonomik, Sosyal ve Siyasal Boyutları: Türkiye'de Uygulanabilirliği*. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak
- Temel, G., (1994). *Türkiye'de Ücretlerin Vergilendirilmesinin Vergi Adaleti Açısından Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Torgler, B. & Schaffer, M. (2007). Causes And Consequences Of Tax Morale: An Empirical Investigation. *Center for Research in Economics, Management and the Arts (CREMA), Working Paper 727*. 22-25.
- Topkan, Z. (2016). *Gönüllü Vergi Uyumu ve Türkiye’de Gelir İdaresinin Rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Tosuner, M., Arıkan Z. (2011). Türk Vergi Sistemi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları*, 9. Baskı. İzmir,
- Tosuner M. ve Demir, İ.C. (2009). Vergi Ahlakının Sosyal ve Kültürel Belirleyenleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(1), 1-15.
- Tuay, E. ve Güvenç İ. (2007); Türkiye’de Mükelleflerin Vergiye Bakışı. *Gelir İdaresi Başkanlığı Yayınları*, Yayın No:51.
- Turan, D. ve Yurdakul, A. (2014). Geçiş Ülkelerinde Vergi Ahlakı. *Business and Economics Research Journal*, 5(1), 123-141.
- Ükünç F. (2016) *Eğitim Ekonomisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun
- Yardımcıoğlu, M., Akpınar, Y., Günay, Y. (2015). Vergi Okuryazarlığı ve Vergisel Farkındalık: Kahramanmaraş Araştırması. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2), 95-122.
- Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2004). Spss Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri. *Detay Yayıncılık*, Ankara
- Yenigün, Y. (2012). *Vergi Bilinci ve Vergi Uygulamaları Karşısında Mükelleflerin Davranışları: İstanbul Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Yılmaz, S. (2015). *Vergileme–Demokrasi İlişkisi Kapsamında Vergiye ve Siyasal Katılıma İlişkin Karşılaştırmalı Bir Analiz*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak

Yurdakul, A. (2013). *Vergi Ahlâkı ve Vergi Ahlâkını Belirleyen Faktörlerin Analizi: Bursa İli Örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/VI/CVI/Tablo_70.xls.htm
(erişim;08.02.2019)

https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf erişim tarihi:04,04,2019

<https://www.nufusu.com/il/aydin-nufusu>.

<https://vergidosyasi.com/2017/12/26/verginin-fonksiyonlari-mali-ekonomik-sosyal-fiskal-ekstra-fiskal/> erişim: 10.04.2019

<https://istatistik.yok.gov.tr/> erişim tarihi: 16.05.2019.

<http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/13576.pdf>

<http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/13576.pdf>

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.197.pdf>

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/07/20020730.htm>

<http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18563.pdf>

www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5520.doc

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.193.pdf>

<http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18563.pdf>

(<http://www.tskb.com.tr/i/assets/document/pdf/tskb-merkezi-yonetimbutce-mart2018.pdf>)

<https://vergidosyasi.com/2019/05/19/2019-ocak-nisan-donemi-vergi-gelirleri-nasil-gerceklesti-artanlar-azalanlar/>

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Perihan ÖĞÜDM

Doğum Yeri ve Tarihi: Aydın/ 21.06.1979

Eğitim Durumu

Lisans Eğitimi: (1998-2002) İstanbul Üniversitesi Bilgi Belge Yönetimi

Yabancı Dil: İngilizce

İş Deneyimi

Öğretim Görevlisi (2004 – Devam etmekte) Adnan Menderes Üniversitesi

Aydın Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu

İletişim

e-posta adresi: pogdum@adu.edu.tr / pogdum@gmail.com

Tarih: 15.05.2019